

**YEREL YÖNETİMLERDE
ÇEVRE YÖNETİMİ POLİTİKALARININ
TÜRKİYE, AMERİKA BİRLEŞİK
DEVLETLERİ VE AVRUPA BİRLİĞİ'NDE
KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRİLMESİ**

EROL ÜNVER

**Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Harun HURMA
2022**

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**YEREL YÖNETİMLERDE ÇEVRE YÖNETİMİ POLİTİKALARININ
TÜRKİYE, AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ VE AVRUPA
BİRLİĞİ'NDE KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRİLMESİ**

EROL ÜNVER
ORCID:0000-0002-6733-1387

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ
DANIŞMAN: Dr. Öğr. Üyesi Harun HURMA

OCAK-2022

Her hakkı saklıdır.

ÖZET

YEREL YÖNETİMLERDE ÇEVRE YÖNETİMİ POLİTİKALARININ, TÜRKİYE, AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ VE AVRUPA BİRLİĞİ'NDE KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRİLMESİ

Erol ÜNVER

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Harun HURMA

Dünya'da canlı ve cansız varlıklarıyla çevrenin korunması ve çevreyi korumaya yönelik politikaların geliştirilmesi, günümüzde birçok ülkenin çözüm bekleyen ortak sorunu haline gelmiştir. Bu çalışmanın amacı, çevrenin tanımı, çevrenin önemi, çevre sorunları sonucunda meydana gelen kirlenmeler, çevre yönetimleri, çevre politikaları ve yerel yönetimlerin açıklayıcı tanımları ışığında; Avrupa Birliği, ABD ve Türkiye'de yerel yönetimlerin çevre yönetimi, politikaları ve çevrenin korunması için örgütlenmenin gelişimi üzerinde durulmuştur. Çevre politikaları belirlenerek, yerel yönetimlerin hizmetleri, örgüt yapıları açısından karşılaştırılmaları ve örnek uygulamaları incelenerek, Türkiye için çevre yönetimi ve politikalarının uygulayıcı açıklamaları yapılmıştır. Türkiye'de çevre politikası, çevre yönetimi, planlaması ve uygulanmasında ortaya çıkan sorunların giderilmesinde ekonomik, hukuksal, kurumsal, idari eksikliklerin giderilmesi, uygun politikaların geliştirilmesi ve yeni düzenlemelerin yapılması ile mümkün olacaktır. ABD, AB ve Türkiye'de farklılık gösteren ülke yönetim şekilleri yerel yönetimlerin yapılarında ve işleyişlerinde de farklılıklar oluşmasına neden olmaktadır. Yerel yönetimleri sınıflandırırken, AB ve Amerikan sistemi ile Türk sistemi arasında tam bir karşılaştırma yapmak ve yerel yönetim birimlerini birbirleri ile eşleştirmek mümkün olmamaktadır. ABD Federal yapısı ile Almanya Federal yapıları arasında da birçok farklılıklar bulunurken, Federal yapı sistemindeki yerel yönetimler ile Türkiye'deki yerel yönetimler arasında tam bir benzerlik göstermemektedir.

Anahtar kelimeler: Çevre, çevrenin önemi ve sorunları, çevre yönetimi, çevre politikaları, yerel yönetimler.

ABSTRACT

COMPARATIVE EVALUATION OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT POLICIES OF LOCAL GOVERNMENTS IN TURKEY, USA AND EU

Erol ÜNVER

Department Of Agricultural Economics

MSc. Thesis

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Harun HURMA

Nowadays, protection of the environment with the living and non-living organisms on Earth and developing policies to protect the environment are the common burning issues of several countries. In the scope of this study, the development of environmental management and organization for environmental protection in local governments of Turkey, European Union Countries and the USA are emphasized under the light of the explanatory definitions of the environment, environmental problems and consequential pollution, environmental policies, local governments and environmental managements. Environmental policies are determined; services of local governments, comparisons of local governments in terms of organizational structures and sample applications are investigated. Description of environmental management and policies for Turkey is examined. In Turkey, it will be possible to eliminate the problems that arise in environmental policy, environmental management, planning and implementation, by eliminating economic, legal, institutional and administrative deficiencies, developing appropriate policies and making new regulations. Different country management styles in the USA, EU and Turkey also cause differences in the structures and functioning of local governments. While classifying local governments, it is not possible to make a full comparison between the EU and American system and the Turkish system and to match local government units with each other. While there are many differences between the US Federal structure and the German Federal structures, there is no complete similarity between the local governments in the Federal structure system and the local governments in Turkey.

Keywords: Environment and environmental problems, environmental management and policies, local governments.

İÇİNDEKİLER

ÖZET

	Hata
! Yer işareti tanımlanmamış.	
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ŞEKİLLER DİZİNİ	v
ÇİZELGELER DİZİNİ	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	vii
1. GİRİŞ	1
1.1. Literatür Özeti	4
1.2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı.....	11
2. MATERYAL ve YÖNTEM	13
3. ÇEVRE SORUNLARI ve SÜRDÜREBİLİRLİK	15
3.1. Doğal Kaynaklar ve Çevre.....	15
3.2. Çevre Sorunları ve Nedenleri.....	16
3.2.1. Çevre Sorunlarının Nedenleri	18
3.2.2. Çevre Sorunlarının Türleri	21
3.3. Çevre Politikaları	24
3.3.1 Çevre Politikalarının İlkeleri	25
3.3.2. Çevre Politikasının Mali Araçları	26
3.4. Sürdürülebilir Kalkınma ve İklim Değişikliği	27
4. ÇEVRE YÖNETİMİ	31
4.1. Çevre Yönetim Sistemi	33
4.1.1 Çevre Yönetim Sisteminde Kullanılan Araçlar.....	34
5. YEREL YÖNETİMLER ve ÇEVRE POLİTİKALARI	38
5.1. Avrupa Birliği (AB) Yerel Yönetimler ve Çevre Politikaları.....	38
5.1.1. Avrupa Birliği Çevre Politikaları	47
5.1.2. AB Yerel Yönetimlerinin Çevre Yönetimi	52
5.2. ABD Yerel Yönetimler ve Çevre Politikaları.....	53
5.2.1. ABD (Amerika Birleşik Devletleri) ve Yerel Yönetimler	53
5.2.2. ABD’de Çevre Politikalarının Gelişim Süreci	56
5.3. Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Çevre Politikaları	58

5.3.1. Türkiye’de Yerel Yönetimler	58
5.3.2. Türkiye’de Çevre Politikalarının Gelişim Süreci.....	62
5.3.3. Türkiye’nin Çevre Mevzuatı	68
5.3.4. Türkiye’de Yerel yönetimlerin Çevre Yönetimi	70
5.4. ABD, AB ve Türkiye Yerel Yönetimlerinin Yönetim Yapısı ve Görevler Açısından Karşılaştırılması	72
6. SONUÇ ve ÖNERİLER	74
KAYNAKLAR.....	81

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Çevre Sorunlarının Nedenleri.....	18
Şekil 3.2. Çevre Sorunlarının Türleri	21
Şekil 5.1. Avrupa Birliği Siyasi Haritası	40
Şekil 5.2. Fransa Siyasi Haritası.....	43
Şekil 5.3. Almanya Siyasi Haritası.....	45
Şekil 5.4. ABD Siyasi Haritası	55
Şekil 5.5. Türkiye siyasi haritası	59

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 5.1. ABD, AB ve Türkiye Yerel Yönetimlerinin Yönetim Yapıları	72
Çizelge 5.2. ABD, AB ve Türkiye Yerel Yönetimlerinin Görevleri	73

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AB	: Avrupa Birliği
AT	: Avrupa Topluluğu
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
BSI	: İngiltere Çevre Yönetim Sistemi
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirme
SÇD	: Stratejik Çevresel Değerlendirme
CEMR	: Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi
ÇYS	: Çevre Yönetim Sistemi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EMAS	: Avrupa Çevre Yönetim ve Denetim Sistemi
EPA	: ABD Çevre Koruma Ajansı
GSM	: Gayri Sıhhi Müessese
ISO	: Uluslararası Standartlar Örgütü
ISO 14001	: Çevre Yönetim Sistemi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
LPG	: Sıvılaştırılmış Doğalgaz
MİGM	: Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü
NEPA	: ABD Ulusal Çevre Politika Yasası
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TSE	: Türk Standartlar Enstitüsü

1. GİRİŞ

Dünya, canlı ve cansız varlıklarıyla ekosistemin içinde bir bütünlük oluşturmaktadır. Canlı ve cansız varlıklar, geçmişten kalarak, günümüzde ve gelecekte de yok olmadan, kirlenmeden bütün doğal özelliğini muhafaza ederek korunması gerekmektedir. Canlı varlıkların yaşamlarını sürdürebilmesi için, eko sistemin bütünlüğü korunmalı, doğal kaynaklar en verimli şekilde kullanılmalı ve doğanın dengede kalması sağlanmalıdır (Keleş, 2008).

Günümüzde, küreselleşen Dünya’da çevre sorunlarının uluslararası boyutlara ulaşması ülkeler arasında etkileşimler meydana getirmiştir. Teknolojik gelişmeler sonucundaki hızlı sanayileşme; ülkelerin doğal kaynaklarının tükenmesine, tahrip olmasına kirlenmesine neden olmuştur. Sonuçta, dünyada çevre sorunları ortaya çıkmaya başlamış, çevre kirliliği hissedilir derecede artmış toplum yaşamında canlı ve cansız varlıklar olumsuz olarak etkilenmişlerdir (Zeytin ve Kırlioğlu, 2014).

Çevre, canlı ve cansız varlıkları ile doğal kaynakların oluşturduğu ve içinde yaşamımızı sürdürdüğümüz bir ekosistem bütünüdür. Doğal kaynakların kullanılması sonucu canlı ve cansız varlıklar yok olmakta, kirlenmekte ve sonuçta çevre sorunları ortaya çıkmaktadır. Çevre sorunları hem kendi ülkemizi hem de diğer ülkeleri etkilemektedir. Çevre sorunları, yaşam kalitesini, kullanılan varlıkların tekrar yerine konulmasını, yaşatılmasını ve korunmasını etkilememesi gereklidir. Bunu için gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler hep birlikte bir plan ve proje dâhilinde çevre politikaları oluşturmalı ve uygulayıcı olmalıdırlar.

Çevre politikaları, kıt olan kaynakların geçmişten günümüze korunarak gelen, günümüzde de tekrar yerine konularak kullanılan ve gelecek nesillere özelliklerini yitirmeden muhafaza ederek taşımak ve kullanılmasını sağlamak için yapılan bütün çalışmalar sonucu doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır.

Canlıların sağlıklı, sürdürülebilir ve korunabilen bir çevrede yaşamlarının sağlanması, toplumun önem verdiği çevresel değerlerinin korunması, geliştirilmesi ve uygulanması sürecindeki iş yükünün paylaşılmasında toplumsal eşitlik ve adalet ilkesinin esas alınarak hareket edilmesini sağlayan sistem çevre politikalarıdır. Politikalar geleceğe yönelik belirlenmesi gereken önlemler ile ilkeler bütünüdür. (Demiral, 2000). İnsanlara sağlıklı ve güvenli bir yaşam kalitesinin sağlanması ve insanlık onuruna yakışır bir doğal çevrede yaşama garantisinin verilmesi çevre politikalarının temel amacını oluşturur. Ekosistem içinde yer alan hava, toprak, bitki, su ve hayvanların varlıklarının sürdürülebilmesi toplumun sahip olduğu çevresel değerlerin geliştirilmesi, korunması ve uygulanmasında çevre politikasının toplumsal adalet ilkelerine uygunluğunun sağlanmasıdır (Yalçın, 2009).

Çevre sorunları, ülkelerin kendi içinde kontrol edilemez boyutlara ulaşması diğer çevre ülkeleri de etkiler duruma getirmiştir. Ulusal boyutlara ulaşan çevre sorunlarının çözümünde ve çevre kirlenmelerinin önlenmesinde uluslararası kriterler, kurallar ve standartlar getirilerek dünyada kabul gören bir oto kontrol sistemi olan çevre yönetimi oluşturulması amaçlanmıştır (Baykal, 2010).

Çevre yönetiminin etkin olarak uygulanması, doğal kaynakların tasarruflu kullanılması sanayi üretimi için gerekli olan hammadde ihtiyaçlarını, hızlı nüfus artışıyla birlikte ihtiyaç fazlası tüketimin dengelenerek kontrol altında tutulması sürdürülebilir kalkınmayı ve yerinde ihtiyaca yönelik yatırım yapılması istihdamla yaşam kalitesini dengeleyerek bir başarı sağlayacaktır. Çevre yönetimlerini ve çevreci oluşumları küreselleşen dünyamızı bir bütün olarak düşündüğümüzde hiçbir ülke, kurum ve kuruluşlar tek başlarına uygulamaları ve başarıları mümkün değildir. Uygulanacak, desteklenecek ve kabul görececek çevre politikalarına ihtiyaç vardır. Bu politikalara uluslar üstü bir nitelik kazandırılması zorunluluk olarak görülmeli ve desteklenmelidir (Karabacak ve Armağan, 2004).

Çevre yönetiminin, sorunun kaynağında yerel düzeyde uygulanması, geliştirilmesi ve denetlenmesi yerel yönetimlere önemli ödevler, görevler ve sorumluluklar yüklemiştir. İdareci, uygulayıcı, takip edici ve son karar verici kurumlar olmuşlardır. Çevre konusunda kamuoyunu ve vatandaşları bilgilendiren, yerinde müdahale eden ve eğitimler veren çalışmalar yapmaktadırlar (Kızıllboğa ve Battal, 2012).

Artan çevre sorunlarına, doğal kaynakların korunmasına ve yenilenmesine ulusal ve uluslararası düzeyde, 1960'lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde, 1970'li yıllarda Avrupa Birliği'nde ve 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'de çözümler üretilmeye ve bu alanda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu konuda ülkelerin uyması ve uygulaması gereken yasalar, yönetmelikler, kurallar ve sistemler hazırlanmıştır.

Türkiye, gelişmekte olan, hızlı bir endüstri hamlesi gerçekleştiren, sanayileşen, nüfus artışının yaşandığı, toplumsal ekonomik, kültürel ve sosyal değişimin izlendiği bir büyüyen ülkedir. Türkiye geleneksel yapısına bağlı, modern yaşama geçiş sağlayan, dünyadaki yeniliklere ve gelişmelere uyum sağlamasını bilen ve teknolojiden yaşamın her alanında faydalanan bir ülkedir. Türkiye'de çevre yönetimi ve politikası konusunda uygulama ve yürütmekte karşılaşılan sıkıntılar mevcuttur. Ülkemizde çevre politikası, çevre yönetimi, planlaması ve uygulanmasında ortaya çıkan sorunların giderilmesinde ekonomik, hukuksal, kurumsal, idari eksikliklerin giderilmesi, uygun politikaların geliştirilmesi ve yeni düzenlemelerin yapılması ile mümkün olacaktır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018).

Dünyada küreselleşme süreciyle birlikte oluşan rekabet, hızla artan nüfus, gelir seviyesindeki yükseliş ve yaşam düzeyi, şehirlerden beklenen imkânların, önceliklerin ve yaşam kalitelerinin artmasına neden olarak beklentileri yükseltmiştir. Modernleşen, büyüyen ve teknolojik gelişmelerden etkilenen dünyadaki bireylerin yaşam standartları, istekleri ve ihtiyaçlarına yönelik hizmetlerin sürekli olarak karşılanabilmesi ancak yöre halkının tercih ettiği ve seçtiği yerel yönetimlerle mümkün olabilmektedir.

Genelde yerel yönetimlerce yürütülen hizmetler, alınan kararlar, uygulanan icraatlar ve atılan her adım, vatandaşların yaşam kalitesini yükseltmektedir. Yerel yönetimler, tarım alanları, su, mera, toprak, hava, orman gibi doğal varlıkların ekosistem içindeki yaşam bütünlüğünü bozmadan koruyarak hizmetlerini yürütmelidirler. Yerel yönetimlerde yapılaşma, tarım alanları, arazi kullanımı, su, katı atık yönetimi, ulaşım, enerji gibi yaşam standardını yükselten alanlardaki hizmet ve uygulamaları doğal kaynaklarımızın geleceğini belirlemektedir (Keleş, 2008).

ABD Federal Sistemi, AB (Federal, Üniter) Sistemi ve Türk Üniter Sistemi arasında yerel yönetimler açısından tam bir karşılaştırma yapmak ve yerel yönetim birimlerini birbirleri ile eşleştirmek mümkün olmamaktadır. Her ülkenin ve birliklerin yönetim anlayışı ve yapısına göre tam bir farklılıklar mevcuttur.

ABD, 50 eyaletten oluşan federal bir devlettir. Her eyaletin kendi özelliğine göre oluşturduğu yerel yönetim birimleri sayı ve çeşit olarak değişik yapıdadır. Yerel yönetimlerin halka daha yakın olması, sorunların zamanında ve yerinde çözümlenebilmesine, halkın yönetime daha çok katılabilmesine ve halkın karar mekanizmalarında daha çok söz sahibi ve yer alabilmesine olanak sağlamaktadır. Federal Almanya'da ise yerel yönetimler birleştirilerek daha güçlü ve sorunları daha kolay çözebilen, merkeze bağlı ve yönlendirilen ekonomik olarak sağlam yerel yönetimler oluşturulmuştur (Erkul ve ark. 2016). Türkiye'de yerel yönetim birimleri 1982 Anayasası hükümlerine göre yeniden düzenlenmiştir. İl özel idaresi, belediyeler (büyükşehir, il, ilçe, belde belediyeleri), mahalle ve köyler olarak oluşturulmuştur. Türkiye'de merkezi yönetimden ziyade, halka en yakın hizmet birimlerini yerel yönetimler oluşturmaktadır. Belediyeler, halkın kendisine en yakın hissettiği, kendi oylarıyla seçtikleri ve bulunduğu bölgelerde en iyi ve en etkin hizmetleri veren yönetim birimleri olmuşlardır.

Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin bir bütün olarak daha kaliteli çevresel şartlarda yaşamalarını sürdürmelerinin sağlanması, ekolojik yaşamsal dengenin bozulmasına neden olan unsurlardan uzak durulması ve korunması, doğal kaynakların sömürülmesinin engellenmesi, ekonomik refah ve kalkınma sırasında çevrenin kirlenmesinin tahrip edilmesinin önüne geçilmesi ve gelecek nesillere korunarak temiz bir çevre bırakılması amacı ile AB çevre

politikaları oluşturulmuştur. AB Avrupa Tek Senedi, Maastricht, Amsterdam ve Nice ile Lizbon Antlaşmalarında çevrenin korunması konusunda, çevre politikalarının belirlenmesi ve uygulanması için adım atılması gerektiğini vurgulamışlardır (Aydın ve Çamur, 2017).

ABD, AB ve Türkiye’de farklılık gösteren ülke yönetim şekilleri yerel yönetimlerin yapılarında ve işleyişlerinde de farklılıklar oluşmasına neden olmaktadır. Her ülke kendi yönetim şekillerine göre yerel yönetim yapılarını oluşturmakta ve hizmetlerini en küçük yerleşim birimlerine kadar eşit olarak ulaşmasını sağlamaktadırlar.

AB, federal ve üniter yönetim yapılarına sahip üye ülkelerden oluşmaktadır. AB, üye ülkelerinde bu farklı yönetim biçimlerine bakmaksızın yerel yönetimlerde uygulanacak sistem ve politikaları belirleyici kurallar, antlaşmalar ve kanunlarla bir çatı altına toplamış ve farklılık gözetmeksizin en demokratik şekilde üyeleri arasında uygulanmasını sağlamaktadır.

Türkiye, üniter yönetim sistemini benimsemiş ve uygulayan bir devlet yönetimine sahiptir. Hizmetlerini merkezden ve yerinde yönetimle ulaştırmaktadır. Yerel yönetimler, yetkileri çerçevesinde hizmetlerini ve görevlerini yerine getirmektedir. Yerel yönetimler, bulunduğu yöre halkı tarafından seçimle işbaşına getirilen başkan ve meclis tarafından yönetilen, bulunduğu bölgeye ve halkına hizmet götüren en küçük yönetim birimleridir.

1.1. Literatür Özeti

Araştırma konusu ile ilgili ülkemizde yapılan bazı çalışmalar ışığında; çevre yönetimi, yerel yönetimler ve çevre politikaları ana başlıklar olmak üzere kısaca, aşağıdaki çalışmalar incelenmiştir.

Bedük (2004) çalışmasında, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne uyum sürecinin önemli bir bileşeni olan çevre konusundaki entegrasyon süreci incelenmiş ve çevre yönetimi standartları konusunda sorun yaşayacağı tahmin edilen Türk sanayisinin çevre yönetiminde bulunduğu noktayı Karaman ölçeğinde tespit etmek ve değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Çevre sorunları saptanmış ve bu sorunların sebepleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çevre problemlerinin ulaştığı boyutlara dikkat çekmek amacıyla Avrupa’daki ve ülkemizdeki çevre problemleri ile ilgili istatistiki veriler sunulmuştur. AB’deki çevre yönetiminin mevcut durumu incelenmiş ve ülkemiz çevre yönetiminde AB’ye giriş sürecinde yapılması gereken değişiklikler saptanmıştır. Üretim ve ihracat kapasitesi hızla artan Karaman’daki imalat sanayisinin çevre yönetimindeki duyarlılıklarını tespit etmek için anket çalışması yapılmıştır. Anket sonucu elde edilen sonuçlar değerlendirilmiş olup bölgesel ve ulusal olarak çevre yönetimi için yapılması gerekenler belirlenmeye çalışılmıştır.

Bayar (1997) çalışmasında, “Türkiye’de çevre yönetimi nasıl olmalıdır” sorusuna cevap aranmıştır. Çevre sorunları, çevre kirlenmesi, çevre yönetiminin önemi, çevre problemleri ve çevre politikaları ele alınmıştır. Türkiye ve Dünya’da çevre politikalarının gelişimini ve uluslararası kuruluşların çevre konusundaki duyarlılığı ve çalışmaları incelenmiştir. Avrupa Topluluğuna üye ülkelerdeki çevre yönetimleri incelenerek özetlenmiştir. Sanayileşme ve modernleşmenin sonucunda Türkiye’de de artık çevre kirliliği ve sorunları ile karşılaşmaktadır. Sorunların çözümünde mevcut anlayış yerine yeni bir anlayışla hareket edilmelidir. Türkiye’de çevre konusunda yetkilendirilmiş ve görevlendirilmiş kurum ve kuruluş olduğu için bir yetki karışıklığı yaşanmaktadır. Çevre Bakanlığı’nın tek yetkili kurum olmasıyla çözümlenebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Büyükgüngör (2006) çalışmasında, “Çevre Kirliliği ve Çevre Yönetimi” isimli çalışmasında, çevre sorunları, çevre kirliliği ve nedenleri üzerinde durulmuş, açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Gelecek nesillere yaşanabilir ve sürdürülebilir bir dünya bırakılması için teknolojik gelişmelerin yakından takip edilerek mevcut kaynakların uygun bir şekilde korunması ve kullanılması gereklidir. Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınmanın ön plana çıkarılması gerekliliği vurgulanmış ve bu doğrultuda uygulanması gereken “Çevre Yönetim Sistemleri” incelenmiştir.

Karabıçak ve Armağan (2004) çalışmasında, çevre sorunlarının ortaya çıkış süreçleri incelenmiştir. Çevre yönetimi için gerekli koşullara değinilmiş, çevrenin önemi, çevre yönetimi için izlenen gerekli politika ve önlemlerin açıklamaları yapılmıştır. Çevrenin korunmasına yönelik alınan önlemlerin tek başına yeterli olamayacağı, çevre bilincinin önemine değinilmiştir. Çevre sorununun sadece dünü ve bugünü kapsayan bir sorun olmadığını, tüm dünyanın hem ortak sorunu hem de ortak sorumluluğu olduğunu vurgulamışlardır.

Erdem (2015) çalışmasında, çevre sorunları ve kirlenmeleri ulusal ve yerel boyutlarda sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sorunların yerel düzeyde oluşmalarını yerel yönetimler aracılığıyla ile çözüme kavuşturulması vurgulanmıştır. Çevre sorunları ve kirlenmeler ile yerel yönetimler arasındaki bağ incelenmiştir. Yerel yönetimlerin konu ile ilgili yasal sorumluluklarına ve yükümlülüklerine değinilmiştir. Küçük ölçekte hareket etmekle çevre sorunlarına etkili ve kalıcı bir çözümün nasıl getirilebileceği tartışılmıştır. Çevre sorunları ve kirlenmeni gelişmiş ya da gelişmekte olan tüm ülkelerin çözüm bekleyen ortak sorumluluğu olduğu belirtilmiştir.

Özkan (2017) çalışmasında, sürdürülebilir ve sürdürülebilir kalkınma açısından çevre, çevre sorunları ve kirlenmenin önemi vurgulanmıştır. Çevre sorunları ve kirlenmelerin önleme

ve çözüm yolları anlatılmıştır. Türkiye ve AB ülkelerinin sürdürülebilir kalkınmanın çevre boyutuna değinilmiş, karşılaştırması yapılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Kaypak (2013) çalışmasında, “Çevre Sorunlarının Çözümünde Küresel Çevre Politikalarının Önemi” konu başlığı altında çevre sorunları ve kirlenmelerinin nedenleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çevre kirlenmeleri sonucu meydana gelen çevre sorunların önlenmesi ve çözümünde etkili olan uluslararası çevre politikalarının tanımlamaları yapılarak incelenmesi ve açıklanması amaçlanmıştır. Dünyadaki küreselleşme ve küreselleşme sonucunda oluşan çevre sorunlarının nedenleri, sonuçları ve çözümleri üzerinde durulmuştur. Çevre sorunlarının ve kirlenmelerinin çözümünde ulusal çevre politikaların uygulanması için neler yapılması gerektiği ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Şengün ve Yıldız (2013) çalışmasında, “Avrupa Birliği Çevre Yönetim Sistemi” konusu başlığı altında Avrupa Birliğinde uygulanan çevre yönetim sistemlerine değinilmiş ve açıklamaları yapılmıştır. Avrupa Birliği’nde uygulanan çevre yönetim sistemlerini, Çevre Eylem Programları ve diğer sürdürülebilir çevre politikaları açısından değerlendirilmiştir. AB’nin çevre yönetimi konusundaki genel tutumu, kuralları, uygulamaları incelenerek, AB uyum sürecindeki Türkiye’nin ulusal programlar doğrultusunda bilgilendirici açıklamaları yapılmıştır.

Bayhan (2006) çalışmasında, çeşitli “dünya görüşleri” kapsamında, Türkiye’deki çevre ve doğanın koruma altında yapılan çalışmalardaki insanın doğayı algılama biçimi, ona ilişkin tutumu ve bağlantılı çevre değerlerinin incelenmesi ve öneminin vurgulanması amaçlanmıştır. İnsanlık ve doğanın ilişkileri, doğa inancı, çevresel elde edilen değerler ve birbirleriyle bağlantıları, “kültürel teori” kapsamında incelenmiştir. Elde edilen örnekler çerçevesinde, dünya görüşlerindeki farklılıkların çevre sorunlarına olumlu ve olumsuz katkıları olabileceği sonucuna varılmıştır. Sonuç olarak, çevre sorunlarının önlenmesi, çözülmesi ve doğayı muhafaza etmeye yönelik çalışmaların başarılı olabilmesi için gerekli olan değişimin gerçekleşmesinde, toplumların doğayla kurdukları ilişkilerin incelenmesi, analiz edilmesi ve anlaşılmasının önemli olduğu vurgulanmıştır.

Kızılboğa ve Batal (2012) çalışmasında çevre, çevrenin önemi, çevre sorunları, nedenleri, çevre yönetimi, çevre yönetimi amacı, önemi ve ilkeleri, çevre politikaları ile bilgilendirici açıklamalar yapılmıştır. Türkiye’deki çevre politikalarının açıklamalarına ve uygulamalarına değinilmiştir. Yerel yönetimlerin çevre politikaları ve uygulamaları ile ilgili görevleri, ödevleri ve sorumluluklarına yer verilmiş gerekli açıklamalar ve bilgilendirmeler yapılmıştır. Yerel yönetimlerin görevleri, yönetmelikleri ve mevzuatlarındaki düzenlemeleri açıklanmış ve çevre ile ilgili görev, ödev, yetki ve sorumluluklarına yer verilmiştir. Sonuçta,

çevrenin sürdürülebilirlik açısından çevrenin korunarak gelecek kuşakların haklarına saygı göstererek kullanımının teşvik edilmesi önerilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla sorumlu merkezi ve yerel yönetimlerin gerekli önlemler alınarak yeni politikalar oluşturulması ve yerel yönetim birimlerinin hizmet üretiminde kaynakların sınırsız olmadığı anlayışının benimsenerek hareket etmesi ve halkı bu noktada eğitici, öğretici ve bilinçlendirici görev üstlenmesinin faydalı sonuçlar doğuracağı sonucuna varılmıştır.

Çoban (2010) çalışmasında, Türkiye’de yerel yönetimlerin mikro ve makro ölçekte çevreyi korumaya yönelik politikaları ele alınmış ve uygulama sonuçları vaka analizleri yardımıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Konya ili Selçuklu ilçesi örneği dikkate alınarak, Selçuklu Belediyesince yürürlüğe konulan “Selçuklu Kaynağından Ayırma Projesi-SELKAP” tanıtılmış, bu projenin uygulama sonuçlarını analiz edilmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Analiz sonuçlarına göre 2007 yılında yürürlüğe konulan SELKAP projesinde 2007 yılında 2.255.310 kg, 2008 yılında 6.868.405 kg ve 2009 yılında ise 4.589.371 kg atık toplanarak, toplam 13.713.086 kg atık miktarının yeniden ekonomiye kazandırıldığı belirlenmiştir. Son üç yıla ait uygulama sonuçları bir arada değerlendirildiğinde, toplanan kâğıt kartonun toplam içerisindeki payının % 60, camın % 12, PET’in ise % 8 olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan ortalamalar dikkate alındığında günlük toplanan atık miktarı 2007 yılında 15.035 kg, 2008 yılında 18.818 kg ve 2009 yılında ise 12.574 kg olarak gerçekleştirilmiştir. Genel toplam dikkate alındığında ise SELKAP projesi çerçevesinde günlük toplanan atık miktarı 15.583 kg olduğu görülmüştür. Uygulama sonuçları dikkate alındığında SELKAP projesi, çevrenin korunmasına yönelik olarak yeni arayışlar içerisinde bulunan yerel yönetimler ve özellikle belediyeler açısından yol gösterici bir proje olarak dikkate alınabilir olduğu ve bu tür projelerin başarısı, ilgililerin daha duyarlı olmasını gerektirdiği vurgulanmıştır.

Zeytin ve Kırılıoğlu (2014) çalışmasında, çevre, çevre yönetimi, çevre sorunları, yerel yönetimler ve çevre yönetim sistemleri hakkında genel açıklamalar yapılarak ülkemizdeki çevre yönetim sistemleri ve Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde yerel yönetimlerin görev ve sorumluluklarına değinilmiştir. Çevre yönetim sistemi ve yerel yönetimlerin görev ve sorumluluklarının açıklamaları ışığında ülkemizin AB adaylık sürecinde AB’nin çevresel politikalarına uyum sürecinde yaşanan gelişim ve eksiklikler anlatılmıştır. Belediyelere çevresel sorunlara neden olan unsurları ortadan kaldırmak ve tahrip olan çevre koşullarını düzeltmek ve çevreyi geliştirmek konularında çok fazla görev ve sorumluluk düşeceği vurgulanmıştır.

Toprak (2006) çalışmasında, çevre politikalarını açıklanmaya çalışılmış, çevre politikalarının ilkeleri ve mali araçlarını ele almıştır. Bu doğrultuda çevre vergileri üzerinde

durulmuş ve çevre için sürdürülebilir kalkınmanın önemi konusu incelenmeye çalışılmıştır. AB Altıncı Çevre Eylem Programı kapsamında önerilen araçlar sıralanarak, Türkiye'nin çevre ve sürdürülebilir kalkınma konusunda zayıf ve güçlü yanları ile karşılaşabileceği tehdit ve fırsatlar belirtilmiştir. Sonuç kısmında ise konuyla ilgili yapılan değerlendirmelerde Avrupa Birliği'nin çevre politikası alanında ekonomik ve mali araçların kullanılması konusunda bu kadar yol almasına karşılık Türkiye'de bu araçların kullanımı sınırlı kalmıştır sonucu ağırlık kazanmıştır.

Can (2016) "Çevre Politikalarının Ekonomik Analizi" başlıklı çalışmasında, ekonomik araçların türleri, altyapısı ve çeşitli ülkelerdeki uygulamalarına değinilmiştir. Vergiler, kirletme izinleri, depozito geri ödeme sistemleri ve performans bonoları gibi en sık kullanılan ekonomik araçların açıklamaları yapılmış olup bu araçların hepsinin kendine özgü avantaj ve dezavantajlarının olduğu belirtilmiştir. Çevre politikası ekonomik araçlarının karma bir şekilde kullanılmasının daha etkin sonuç alınmasını sağlayacağı ifade edilmiştir. Çevre kirliliğinin önemli boyutlara ulaşması ve sorunun çözümünün aciliyeti, tek bir politika aracıyla yetinmeyi mümkün kılmadığı gözlemlenmiş ekonomik araçların olumlu ve olumsuz yanlarını göz önüne alarak etkili bir politik karışımla bu sorunlarla mücadele edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Ayhan (2008) çalışmasında, kendine has birtakım özellikleri mevcut olan Amerika Birleşik Devletleri yerel yönetim sisteminin, yönetim sistemindeki yerini, türleri, yapıları, kaynakları, yetki ve görevlerini, federal ve federe devletle ilişkilerini incelemiştir. Birbirinden çok farklı nitelik ve uygulamalara sahip olması nedeniyle, ABD'nin yerel yönetim sisteminin ülkemiz ile kıyaslamalı bir şekilde incelenmesinde önemli güçlükler söz konusu olduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte ülkemizde her geçen gün daha da geliştirilmeye çalışılan yerel yönetim sisteminin yeniden yapılandırılması çabalarında, ABD'nin yerel yönetim sisteminin bilinmesinin, daha zengin bir bakış açısı kazandırabileceği vurgulanmıştır.

Aksu (2005) çalışmasında çevre kavramı, çevrenin önemi, çevre sorunları ve çevre kirliliğinin önlenmesinin insanlığın geleceği için önemi, çevre yönetimi, Türkiye'nin çevre yönetiminin tarihi gelişimi ve Avrupa Birliği sürecinde merkezi ve yerel yönetimlerin çevre politikaları incelenerek, merkezi ve yerel yönetimlerin çevre konusunda neler yapmaları gerektiği ve çözüm önerileri belirlenmiştir. Çevre yönetim sistemi, çevrenin korunmasında gönüllü kuruluşların rolü, mevcut politikalar ve bu politikaların yerel yönetimler tarafından uygulanması vurgulanmıştır. Günümüze kadar gelen AB uyum sürecinde ülkemiz ve yerel yönetimlerde uygulanan çevre politikaları anlatılmıştır. Avrupa'da ve Türkiye'de çevre yönetimi, Türkiye ve Avrupa'da ki mevcut çevre durumu, hedefler ve politikalar üzerinde durulmuştur. AB'ye uyum sürecinde Türkiye'nin çevre alanında gerçekleştirdiği ve bu politikaların uygulayıcısı olması gereken yerel yönetimlerin görev ve sorumlulukları üzerinde

durulmuştur. Çevrenin korunmasında gerek merkezi gerek yerel yönetimlerle birlikte sivil toplum kuruluşlarının da görev ve sorumluluklarının olduğundan bahsedilmiştir. Dolayısıyla çevre sisteminin kurulmasında yerel yönetimlerin işlevinin son derecede önemli olgu olarak karşımıza çıkacağı belirtilmiştir.

Şengün (2015) çalışmasında, ülkemizde çevre sorunlarının giderek büyümekte olduğu vurgulanmış, nedenlerine ve sonuçlarına değinilmiştir. Bu amaçla çevre yönetimi ve çevre yönetim sistemi mevzuatının tarihsel gelişimi, çevre yönetiminden sorumlu kamu ve özel kurumlar ile sivil toplum kuruluşları incelenmiştir. . Çevre sorunları ve çözümüne ilişkin politikalar konusunda da yoğun çaba gösterildiği ifade edilmiş, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın çevre yönetimindeki rolü anlatılmıştır. Türkiye'de çevre yönetiminin yetkilendirmedeki dağınık yapısı ile başarılı bir çevre yönetiminin önemli bir sorun olduğu vurgulanmıştır.

Aydın ve Bedük (2010) çalışmasında, Karaman'daki imalat işletmelerinin çevre yönetimiyle ilgili mevcut durumlarını ve bilgi düzeylerini, çevreye duyarlı yönetim ve işletmecilik uygulamalarını tespit etmek amacıyla yapılan anket çalışmasının sonuçlarını değerlendirmiştir. Küçük ve orta ölçekli bu işletmelerin çevre yönetim sistem standartları konusunda bilgi ve uygulama düzeyleri araştırılmış ve işletme yönetimlerinin çevresel hassasiyetleri değerlendirilmiştir Yapılan anket değerlendirmesi sonucunda bu işletmelerde çevre yatırımlarını yönlendirebilecek uzman personel bulunmadığı, bu yatırımları bir rekabet avantajına çevirme bilinci oluşmadığı ve çevre yatırımlarının yetersiz olduğu ifade edilmiştir.

Doruk (2012) çalışmasında, ülkemizdeki çevresel örgütlenmede kurumsal yapılanma, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın yapısı, görev ve yetkileri, kalkınma planları ve yasaları incelenmiştir. Türkiye geneli ve Trabzon İli çevre sorunları boyutlara ayrılarak incelenmiş, çevre mevzuatının ve yönetimi çalışmalarının Türkiye genelinde ve Trabzon İl'indeki işleyişi irdelenmiştir. Trabzon'da çevre yönetiminin mevzuatla örtüşen ve örtüşmeyen tarafları; çevre sorunlarının çözümündeki gerekliliklerin tam olarak veya gerektiği gibi sağlanamaması; mali imkânsızlıklar, personel eksiklikleri, denetimsizlik veya denetimlerin yaptırım güçleri, halkın bilinç düzeyi, kurumsal eksiklikler, sorunları tam olarak ortaya koyan envanterlerin oluşturulamaması gibi sorun alanlarından kaynaklandığı sonucuna varılmıştır.

Erkul ve ark. (2016) "ABD ve Almanya Yerel Yönetimlerinin Karşılaştırılması" başlıklı çalışmasında, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Federal Almanya Cumhuriyeti'nin yerel yönetimleri incelenmiş, hizmetler ve örgüt yapıları açısından karşılaştırılmıştır. İyi uygulama örnekleri ortaya konulmuş ve bu bağlamda yerel yönetim uygulamaları ile ilgili önerilerde bulunulmuştur.

Eskin (2018) çalışmasında, Dünyada ve Türkiye’de ÇED konusuyla ilgili genel açıklayıcı ve tanımlayıcı bilgiler vermiştir. Aksaray şehrinde yapılan ÇED uygulamalarından hareketle, ÇED raporları hazırlanırken, yapılacak yatırımlarda ekonomik, toplumsal, fiziksel, biyolojik değerler ve ekonomik yararlar incelenmiştir. Çalışma kapsamında ÇED Yönetmeliği’ne göre ÇED ve Çevre İzinleri Şube Müdürlüğü tarafından alınan kararlar analiz edilmiş olup, incelenen kararlar arasında ‘ÇED Olumlu’ ya da ‘ÇED Gerekli Değildir’ kararları, sayıları ve bunların sektörel dağılımlarına yer verilmiştir. 1993-2017 yılları arasında 31 tane ‘ÇED Olumlu’ kararı 282 tane ‘ÇED Gerekli Değildir’ kararı alındığı tespit edilmiştir. Aksaray ilinde ‘ÇED Olumlu’ kararlarının en yüksek oranı % 31,25 ile petrol-maden alanında olduğu ve ‘ÇED Gerekli Değildir’ kararlarının en yüksek oranında % 50 ile petrol ve maden alanlarında alındığı belirlenmiştir. Çevresel kalitenin korunması ve geliştirilmesi açısından büyük öneme sahip olan ÇED raporlarının Aksaray ilinde uygulanma düzeyinin iyileştirilmesi yolunda alınması gerekli önlemlere ilişkin öneriler sunulmuştur.

Baykal (2010) “Türkiye’de Çevre Yönetim Sisteminin Yerel Örgütlenmesi” başlıklı çalışmasında çevre ve çevre yönetimi, çevre yönetiminin önemi, çevre yönetim sistemlerinin örgütlenmesi konularını ele alınarak yerel yönetim uygulamaları değerlendirmiştir. Ana hedefi “sürdürülebilir kalkınma” olan çevre yönetiminin bu hedefi yakalamasının tamamlayıcı, destekleyici ve geliştirici bir çevre yönetimine sahip olmakla mümkün olacağı ifade edilmiştir. Çevre sorunlarının çözümleri konusunda ulusal ve uluslararası boyutlarda personel, teknik altyapı ve donanım, çevresel eylem planları gibi etkili çevre yönetim sisteminin varlığına ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Yapılan çalışmada yerel yönetimlerin, merkezi yönetimlere oranla çevre sorunlarına daha hızlı ve yerinde müdahale edebilme olanağına sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tıraş (2012) “Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme” başlıklı çalışmasında, sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ve çevre konularını birlikte ele alarak, teorik çerçevede incelemiş genel bir değerlendirmesi yapmış ve açıklayıcı bilgiler vermiştir. Çalışmada öncelikle; çevre, sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma gibi kavramların tanımı yapılmış, kavramların kapsamı ve gelişimi incelenmiştir. Çalışmanın genel bir değerlendirilmesi yapılarak sürdürülebilir kalkınma ve çevre konularında bazı önerilerde bulunulmuştur.

Houtsonen (1997) “Education for environmental sensitivity: The experienced urban environment in Finnish teacher education” konulu çalışmasında, eğitimin, çevresel duyarlılığının artırılmasında, doğal kaynakların sürdürülebilirliğini sağlamak ve korumak için çaba sarf edilmesinde yapılacak uygulamalara fırsat yaratacağı ve çevre politikası ile karar

verme süreçlerinde destek sağlanacağı ifade edilmiş, çevre sorunlarına yaklaşımın multidisipliner olması gerektiği vurgulanmıştır.

Frost ve Wilmshurst (2000) “The Adoption of Environment-related management accounting: an analysis of corporate environmental sensitivity.” konulu çalışmasında, çevre ile ilgili yönetim muhasebesi ve kontrol basamaklarının benimsenmesini sanayi kuruluşları açısından değerlendirmişlerdir. Kimya, maden, petrol alanındaki sanayi kuruluşlarının, çevre sorunları açısından daha hassas oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

Samoli ve ark. (2001) tarafından yapılan çalışmada, on üç Avrupa ülkesinde yaptığı APHEA projesinde, uzun vadede ve mevsimlik kontrolleri için duyarlılık analizi ile günlük hava kirliliği değerlerinin kısa vadeli etkilerini belirlemeye çalışmışlardır. Çalışma sonucunda, doğu Avrupa kentlerinde hava kirliliğinin etkileri daha düşük bulunmuştur.

Krause ve ark. (2019) “Yerel Yönetimler Tarafından Çevre Yönetimi için Politika Aracı Seçiminin Etkenleri” konulu çalışmasında şehirlerin yerel çevre hedeflerini takip etmek için kullandığı politika araçlarının seçimini yönlendiren faktörleri incelemektedir.

1.2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Çevre kirlenmeleri ve sorunları ile ilgili çözüm bekleyen problemler öncelikle yerel düzeyde değerlendirilmektedir. Bu sorunlarla karşı karşıya gelen, çözüm üretmesi beklenen ve yeni sorumluluklar yüklenen birimler yerel yönetimler olmuştur. Bu nedenle, çevre ile ilgili sorunların çözümü için üretilmesi gerekli ulusal ve küresel politikalar yerel düzeyden başlamaktadır.

Çevre politikalarındaki ulusal ve küresel politikalarla uyumlu yerel çevre politikalarının oluşturulması ve hizmetlerinin bu amaca yönelik yerine getirilmesi yerel yönetimlere önemli bir görev ve sorumluluklar yüklemektedir.

Bu çalışmada, doğal kaynaklar, sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma, çevre, çevre sorunları, çevre politikaları, çevre mevzuatı, çevre yönetimi, çevre yönetim araçları, ABD, AB ve Türkiye’deki yerel yönetimler incelenmiştir.

Yerel yönetimlerin çevre sorunları, hizmetleri ve politikaları bağlamında görev ve sorumlulukları ile ilgili açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir. Çözüm için yürütülecek hizmetlerin ve koordinasyonunda yerel yönetimlerin üstleneceği görevlere değinilmiştir.

ABD, AB ve Türkiye’deki çevre politikaları araştırılmıştır. Bu bilgiler ve çalışmalar ışığında yerel yönetimler ve yerel yönetimlerde çevre yönetimi politikalarının Türkiye, ABD ve AB’de karşılaştırmalı değerlendirilmesi yapılmıştır.

Araştırma 8 bölümden oluşmaktadır;

1. Bölüm Giriş; konu ile ilgili bilgiler verilmiştir. Literatür Araştırması alt başlığında konu ile ilgili daha önce yapılmış kaynak çalışmaları hakkında kısaca bilgiler verilmiştir.
2. Bölüm Materyal ve Yöntem; Araştırma ve çalışma yapılırken nasıl bir yol izlendiği, yararlanılacak kaynaklar ile ilgili bilgiler verilmiştir
3. Bölüm doğal kaynaklar, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma, çevre kavramı, çevre sorunları (Nedenleri, Türleri), çevre politikaları, çevre mevzuatı ve yerel yönetimler ile ilgili tanımlayıcı ve açıklayıcı bilgiler verilmiştir.
4. Bölüm Çevre yönetimi, amacı, ilkeleri, sistemleri, çevre yönetim sisteminde kullanılan araçlar, ÇED ile ilgili tanımlayıcı ve açıklayıcı bilgiler verilmiştir.
6. Bölüm Yerel yönetimler ve çevre politikaları, ABD, AB ve Türkiye’de yerel yönetimlerin ve çevre politikalarının tanımlarına, açıklamalarına ve yorumlanmasına yer verilmiştir
7. Bölüm Sonuç ve öneriler; Araştırmadan ortaya çıkan sonuçlar ve bunlara getirilen öneriler listelenmiştir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmada ikincil veriler kullanılmıştır.

Çalışma ile ilgili veriler, yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları, elektronik kütüphane kaynaklarından, çeşitli bilimsel dergilerde yayınlanan yerli ve yabancı makaleler, ilgili bakanlıklar, belediyeler, STK'lar, dernekler, ticaret odaları yayınları ve ders kitapları kaynak olarak araştırılmış ve incelenmiştir.

Konu ile ilgili kaynaklara, üniversite kütüphaneleri, YÖK tez merkezi, İnternet, Resmi Gazete, yayınlanan ilgili resmi ve özel dergi ve kitaplardan ulaşılmıştır.

Doğal kaynaklar, sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma, çevre, çevre kirliliği ve atıklar, çevre sorunları ile ilgili tanımlayıcı ve açıklayıcı anlatımlar yapıldıktan sonra yerel yönetimlerin bu alandaki yönetim yapısına, görevlerine ve sorumluluklarına yer verilmiştir.

Çevrenin önemi, amacı, ilkeleri, çevre yönetimi, çevre yönetim sistemleri, çevre politikaları ile ilgili tanımlayıcı, bilgilendirici ve açıklayıcı anlatımlar yapılmıştır. Yerel yönetimlerde çevre politikaları uygulamaları doğrultusunda AB, ABD ve Türkiye'de uygulanan çevre politikalarına değinilmiştir.

Yerel yönetimlerin yönetmelikler, kararnameler, yasa ve mevzuatlardaki yasal düzenlemeler ve uygulamalar kapsamında çevre ile ilgili ödev, görev, yetki ve sorumluluklarına yer verilmiştir. AB, ABD ve Türkiye'deki yerel yönetim birimleri tanımlanmıştır.

AB, ABD ve Türkiye'de çevre politikalarının gelişimi, çevre ile ilgili örgütlenmeler incelenmiş, araştırılmış ve uluslararası kuruluşların çevre konusundaki çalışmaları incelenmiş ve açıklayıcı bilgiler verilmiştir.

AB, ABD'deki düzenlemelerden tanıtıcı ve yapıcı örnekler sunulmuş, Türkiye'nin çevre ile ilgili yaptığı düzenlemeler, yaptığı uluslararası sözleşmeler ve antlaşmalar hakkında bilgiler verilmiştir.

Türkiye'de çevre ile ilgili resmi kurumlar tanıtılmıştır. Türkiye'deki çevresel kurumlar ve düzenlemelerdeki yasal yetkiler, görevler, sorumluluk alanları belirlenmiştir. Türkiye'de çevre yönetiminin bugün içinde bulunduğu durumun bir değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır.

Avrupa Birliği ile ABD'de yerel yönetimlerinde çevre yönetiminin görev ve sorumlulukları anlatılmış ve çevrenin korunması için oluşturulan örgütlenmenin gelişimi, sorumlulukları, hizmetleri ve çalışması üzerinde durulmuş, son olarak da Türkiye için uygun, önerilen ve kullanılan çevre yönetimi uygulamalarının açıklaması yapılmıştır.

Çevre yönetimiyle ilgili sadece kurumsal yapılar ve araç olarak yerel yönetimler, yerel yönetimlerde çevre yönetimi ve politikaları üzerinde yoğunlaşarak Türkiye, Avrupa Birliği kurucu ülkeleri, AB'ye katılan diğer ülkeler, ABD dikkate alınarak karşılaştırmalı bir çalışma yapılmıştır

3. ÇEVRE SORUNLARI VE SÜRDÜREBİLİRLİK

3.1. Doğal Kaynaklar ve Çevre

Doğal kaynaklar, doğada kendiliğinden var olan korunması gerekli olan kaynaklardır. İki temel gruba ayrılmaktadır. Yer altı veya yer üstünde bulunan, yenilenebilir kaynaklar ve yenilenemez kaynaklardır. Yenilenemez kaynaklara petrol, kömür ve mineraller, yenilenebilir kaynaklara ise bitki ve hayvan türleri örnek olarak gösterilmektedir (Sarıkaya ve Kara, 2007).

Doğal kaynaklar, ekonomide uzun dönemde iktisadi büyümeyi belirleyen temel faktörlerden birisidir. Doğada var olan ve insan ihtiyaçlarını karşılayacak bir şekilde kullanılabilen veya kullanıma hazır olan varlıkların bütünü doğal kaynaklar olarak ifade edilmektedir (Taban, 2008).

Sürdürülebilir kalkınma, doğal kaynaklar ve çevrenin kıt olduğu gerçeğini vurgulamaktadır. Bu yüzdendir ki, çevre sorunlarına olan bakış açısını, çevresel kirliliğin azaltılmasıyla beraber doğal kaynakların korunmasını da kapsayacak biçimde genişleterek, kalkınmanın ekonomik yönden sürdürülebilirliğinin doğal kaynakların ekonomik kullanımıyla mümkün olabileceği ifade edilmektedir (Dağdemir, 2015).

2006 yılında değiştirilerek kabul edilen yeni çevre kanununda Çevre “Canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı” olarak tanımlanmaktadır. Çevrenin fiziksel unsurlarını; hava, su, toprak, biyolojik unsurlarını ise; üreticiler (bitkiler), tüketiciler (hayvanlar), ayrıştırıcılar (bakteri ve mantarlar) oluşturmaktadır. Soluduğumuz hava, içtiğimiz su, ektiğimiz toprak, yüzdüğümüz deniz, oturduğumuz ev, çalıştığımız işyeri, ormanlardan içinde barındırdığı canlılara kadar yaşadığımız çevreyi ifade etmektedir (Büyükgüngör, 2006).

Çevre; doğal çevre; insanın oluşmasına katkıda bulunmadığı çevre ve yapay çevre; insanın bilgi ve kültür birikimine dayanarak, yarattığı çevre olarak ikiye ayrılabilir (Keleş ve Hamamcı, 2005).

Doğal çevre, canlı ve cansız çevre olmak üzere ikiye ayrılabilir. Canlı doğal çevre bitkiler, hayvanlar ve mikroorganizmaları (canlı doğal kaynaklar) ifade etmektedir. Cansız doğal çevre ise, canlı doğal çevrenin kesintisiz şekilde ihtiyacı olduğu hava, su ve toprak sistemleri, madenler ve yeraltı kaynakları (cansız doğal kaynaklar) ifade etmektedir (Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2015).

Doğada, ekosistem içinde canlı varlıkların hayatını sürdürebilmeleri, birbirleriyle ilişkilerini devam ettirmelerine ve sürdürülebilir olmalarına bağlıdır. Çevre canlıların biyolojik,

ekonomik, sosyal ve kültürel tüm yaşamsal işlevlerinin sürdürdükleri ortamdır. Aklının ve zekâsının yanı sıra teknolojik ve yönetsel gücünü de kullanan insanoğlu, var olan doğal dengeyi değiştirmeye ve bozmaya başlamıştır. Özellikle son otuz yılda insanın doğaya yönelik tutum ve davranışlarının ahlaki boyutu sadece doğayı değil, aynı zamanda insanoğlunun ve onun geleceğini tehdit eden karmaşık ve ciddi sorunlardan birisi haline gelmiştir (Özgener, 2009).

Doğa ile insan arasındaki etkileşimlerde, doğanın korunması insanların insafına bırakılmıştır. Günümüz toplumlarında tüketim refahın bir göstergesi olarak ifade dikkate alınmaktadır. Bu bağlamda Kapitalist sistemde piyasa mekanizmasının işlemesi tüketimin gerçekleşmesine ve her fırsatta artırılmasına bağlıdır. Burada özellikle firmalar açısından kar maksimizasyonu hedefine ulaşmada maliyetlerin minimize edilmesi temel amaçtır. Bunun için insanoğlu doğayı basit bir meta olarak görmeye başlamış ve böylelikle çevre sorunları ortaya çıkmıştır. Gelenen noktada doğa insan ilişkilerinden her iki taraf zarar görmekte birlikte, zamanla insanın kaybını daha fazla olacağı öngörülmektedir. Geleneksel toplum anlayışıyla çevre sorununun çözümlenemeyeceği görülmüştür. Bu nedenle doğal dengeyi bozan ve dolayısıyla yaşamı tehdit eden gelişmelere yönelik yeni arayışların ve politikaların geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir (Kılıç, 2008).

3.2. Çevre Sorunları ve Nedenleri

Çevre sorunları, insanoğlunun doğal kaynaklara sahip olma, yönetme ve özellikle hükmetme isteği sonucu ekonomik fayda sağlamak için başlamıştır. Günümüzde hızla gelişen modernleşen teknoloji üretim endüstrisine hız vermiş, üretim ve tüketim çılgınlığı yaratmıştır. Doğanın kullanılabilir kapasitesinden fazla hammadde tüketilmesine neden olmuştur. Bu durum çevre sorunlarının ortaya çıkmasına, doğal dengelerin bozulmasına ve insan, toprak, hava, su, bitki, hayvan ve biyolojik çeşitliliğin azalarak tehdit altına girmesine neden olmuştur (Egeli, 1996).

Çevre sorunları; doğal ve yapay çevre de meydana gelen tahribatlar sonucunda oluşan kirlenmeler ve bozulmalardır. Havada, suda ve topraktaki kirlenmeler, verimli toprak kayıpları ve erozyon, yangınlar, orman ürünlerinden bilinçsiz ve plansız yapılan üretimler, hammadde kaynaklarının bilinçsiz kullanımı, tarihi eserlerdeki yıpranmalar, hızlı nüfus artışı ve sonucunda çarpık kentleşme ile ortaya çıkan düzensiz yapılaşma, sanayileşme ve kentleşme sonucu oluşan gürültüler çevre sorunları olarak karşımıza çıkmaktadır (Baykal, 1995).

Hızlı ve kontrolsüz endüstri sonucunda başlayan köyden kente göç, hızlı nüfus artışı, çarpık ve düzensiz bir kentleşmenin meydana gelmesi çevre kirliliğinin boyutlarını ve atıkların

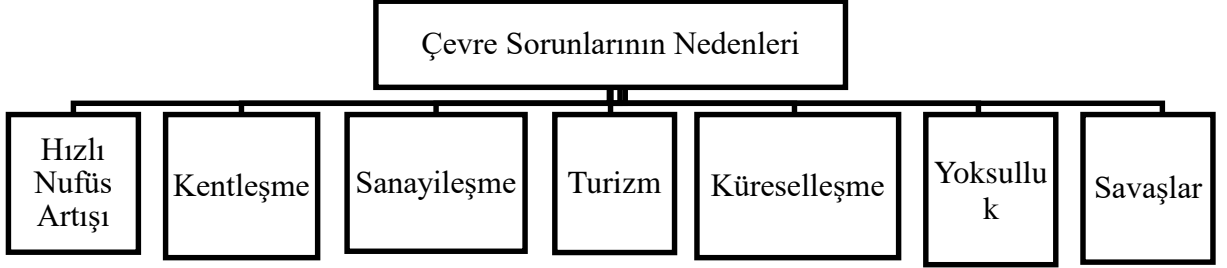
oluşumunu da arttırmıştır. Bilindiği gibi çevre sorunlarının olumsuz etkileri, 1950'li yıllardan sonra hissedilmeye başlanmıştır. Çevre kirliliği ilk önceleri belirli bölgelerle sınırlı olmuştur. Ancak özellikle kentlerde, ciddi anlamda kendini göstermeye başlamıştır. 20. yüzyılın sonlarında kirlilik, daha önceki kirliliklerle kıyaslanamayacak ölçüye ulaşmıştır. Bununla birlikte sanayi bölgelerini, okyanusları, kıtaların tamamını ve küresel çevre düzenini etkileyebilecek duruma gelmiştir. Bilinçsiz ve düşüncesizce tüketilen doğal kaynakların sonucunda, kirlenmemiş çevre kirlenme potansiyeli yüksek büyük bir sorunla yüzleşmiştir (Egeli, 1996).

1972 Stockholm Konferansıyla çevre koruma ve çevre politikaları oluşturmaya başlanmış, böylece tüm ülkeler nezdinde çevrenin değerinin anlaşılmasına dikkat çekilmiştir. Özellikle sanayileşmiş ülkelerde çevrenin insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerinin görülmeye başlamasıyla 1970'li yıllardan sonra, çevre sorunlarının varlığı üzerinde durularak çevresel sorunların giderilebilmesi için çözüm yolları araştırılmaya başlanmış ve çevre sorunlarının çözümü artan bir önem kazanmıştır (Karakuzu, 2010).

Çevre sorunlarının oluşmasına sebep, insanın doğal çevrenin olanaklarını hiç bitmeyecekmiş, kirlenmeyecekmiş gibi kendi yapay çevresine aktarmasıdır. Küreselleşen Dünya'da çevre sorunları, günümüzde ülkelerin önemli ve çözüm bekleyen problemleri haline gelmiştir. Teknolojik gelişmeler sonucu yaşam şartlarının yükselmesi, gıda ve barınma ihtiyacı, kırsaldan şehirlere göç sonrası hızlı kentleşme, doğal kaynakların hızla tüketilerek kaynak kapasitesinin azalmasına sebep olmuştur. Diğer bir yandan biyolojik çeşitliliğin giderek azalması, artan fosil yakıt kullanımı sonrası atmosferde biriken sera gazı emisyonlarının iklimi değişikliğine sebep olması sonucu kuraklığa, sellere, taşkınlara ve fırtınalara sebep olması, yeraltı sularının azalması, çevreye fazlaca atık atılması, hayvancılık faaliyetlerinin artırılması ve hayvan yemlerinin karşılanması için de ormanlık ve tarımsal alanların kullanılması ile toprakların verimsizleştirilmesi, üretim ve tüketimde yapılan savurganlık, kontrolsüz nüfus artışı çevre sorunlarının artmasına, çevre kirliliğine ve çeşitlilik göstermesine neden olmuştur (Bozkurt, 2013).

3.2.1. Çevre Sorunlarının Nedenleri

Doğal kaynakların kontrolsüz olarak kullanılması sonucunda içinde bulunduğumuz doğa yıpratılmış ve kirletilmiştir. Sonuçta ekosistemi etkileyen çevre sorunları ortaya çıkmıştır. Mevcut çevre sorunlarının nedenlerini yedi başlık altında ele almak mümkündür.

Şekil 3.1. Çevre Sorunlarının Nedenleri

Nüfus artışı

Düzensiz nüfus artışı çevre sorunlarının başlıca nedenlerinden biri olarak görülmektedir. Nüfusun düzensiz artması ve hareket etmesi çarpık şehirleşmelerin oluşmasını, tarım alanlarının ve tarımın azalmasını, refah düzeyine bağlı olarak üretim ve tüketim miktarını belirlemektedir. Çevredeki tahribatı ve katı atık miktarını arttırmakta çevre kirliliğine, çevre sorunlarına neden olmaktadır. Dünyada kontrolsüz bir nüfus artışı yaşanmaktadır. Nüfus artışının % 90'dan fazlası yoksul ve gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir. Kaynaklar ile nüfus arasındaki uçurum daha da artmaktadır. Dünya nüfusundaki kontrolsüz artış, üretim ve tüketim eğilimini arttırmış, toprak, su, hava, enerji gibi kaynakların kullanımını ve biyolojik çeşitliliğini olumsuz yönde etkilemiştir (Bozkurt, 2013).

Kentleşme

Günümüzde kentsel nüfus kırsal nüfustan daha fazladır. Kentsel nüfus, sanayileşen, refah düzeyi artan şehirlerin oluşmasıyla, kırsaldan başlayan göçler ve doğumlar sonucu sürekli bir artış eğilimindedir. Kentleşme oranının artması, refah düzeyini yükseltmiş, alım, satım, üretim ve tüketim miktarlarını arttırmış bunun sonucunda yok etme kapasitesinin üzerinde atıkların oluşmasına neden olarak çevre sorunlarının da artmasına neden olmuştur. Kentsel yapılaşma alanlarının artması; toprak alanların azalmasına, ormanlık alanların tahribatına, yeşil alanların kaybolmasına, çölleşmeye, canlıların yaşam alanlarının daralmasına ve biyolojik çeşitliliğin yok olmasına neden olmuştur (Keleş, 1982).

Kentleşme faaliyetleri, nüfus yoğunluğunu arttırmış toplumun kültürel, sosyal ve ekonomik gelişimine katkıda bulunmuştur. Kentleşme, düzenli ve kontrollü olarak gerçekleşirse yaşam şartlarını yükseltir ve kaynakların doğru kullanımını sağlar (Ergun, 2008).

Sanayileşme

Günümüz küreselleşen Dünya’da çevre sorunlarının çıkışı, teknolojik gelişmeler ve sanayileşme sonucu olmuştur. Ülkeler, sanayileşme sonucu üretim ve kaynak tüketimini arttırmışlar ve büyümek istemişlerdir. Ülkelerin büyümeleri, büyük ölçekli sanayileşme ve teknoloji üretiminin de oluşmasını sağlamıştır. Sanayileşme, ileri teknoloji sayesinde üretimi ve tüketimi hızla arttırmıştır. Bunun sonucunda yeryüzündeki kaynakların tüketilmesine, kirletilmesine, tarım arazilerinin hızla yok olmasına, sanayi ve fabrika artıklarının oluşmasına, su ve hava kirliliğine neden olmuştur (Ergun, 2008).

Sanayileşme çalışmaları, doğal süreçler dâhilinde gerçekleşen enerji akımı ve maddesel döngüyü tahrip ederek çevrenin özümseyemeyeceği atıkların ortaya çıkmasına ve çevre kirliliğinin artmasında neden olmaktadır. Üretim ve tüketim süreci sonunda ortaya çıkan söz konusu bu atıkların ağır kimya sanayi, enerji üretimi ve makine gücüyle gerçekleştirilen tarımsal faaliyetler ile çevreye bırakılması sonucu hava, su ve toprak sistemleri kirletilmektedir. Çevresel kirliliğin ilk başladığı ülkeler sanayileşmeye erken başlamış gelişmiş ülkeler olsa da, kalkınma çabalarıyla beraber çevresel kirlilik geliştirmekte olan ülkelere de yayılmıştır. Az gelişmiş ve geliştirmekte olan ülkeler çevre kirliliği ile mücadele etmede gelişmiş ülkelere göre daha şanssızdırlar. Çünkü bu ülkeler çevre kirliliğini rehabilite etmede gelişmiş ülkelere göre daha az teknolojiye ve maddi güce sahiptirler. Şunu da belirtmek gerekir ki, burada savunulan şey sanayileşmenin insanlık için tamamen olumsuzluğu değil, çevreyi tahrip etmedeki rolüdür (Ağacan, 2014).

Turizm

Turizm faaliyetlerinin gerçekleşmesi için, doğal güzellikleri içinde barındıran çevrenin ve çevresel değerlerin korunması gerekir. Turizmde; yanlış yer seçimine, doğa tahribatlarına, yeşilin yok edilmesine, betonlaşmaya ve çevresel kirliliğe izin verilmemeli ve korunmalıdır. Turistik faaliyetler; nüfus hareketliliğine, iş imkânlarının artmasına, dönemsel fazla nüfusun gelmesine, konaklama, kentleşme ihtiyacına neden olmaktadır. Çevresel atıklar toplama ve bertaraf etme imkânlarından fazla olunca kirliliğe neden olmaktadır.

Turizm çevre değerlerini, kıyıları, ormanları, diğer kentsel ve arkeolojik sit alanlarını amaçlarına uygun tüketeceği bir ürün haline getirmiştir. Ekonomik değeri olan bir sektör olarak turizm endüstrisinin gelişmeye katkısı yadsınamayacak boyuttadır.

Ancak çevreye olan etkisi düşünülduğünde ekonomi ve ekoloji dengesinin kurulması gerektiği ortaya çıkmaktadır (Karaman, 1996).

Küreselleşme

Küreselleşme olgusu çevre sorunlarına neden olan etkenlerden biri olmakla birlikte, küreselleşmenin çevre sorunu yaratması genel anlamda gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere dış kaynak sağlaması noktasında ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda gelişmiş ülkeler, geliştirmekte olan ülkelere üretim faktörlerinin ucuzluğu noktasında yararlanmakta, hatta kendi sınırları içindeki üretimlerini azaltarak daha az maliyetle üretim imkânı veren bu ülkelere mal ve hizmet (çoğunlukla mal) üretmeyi tercih etmektedirler. Dolayısıyla küreselleşmenin etkisiyle geliştirmekte olan ülkelere üretim yapan gelişmiş ülkeler, söz konusu bu ülkelerin doğal kaynaklarını sömürmekte ve bu ülkelere atık bırakmaktadırlar. Bu noktada gelişmiş ülkelerin dünya çevre ve doğal kaynak mirasını sömürücü etkisini atlamamak önemli bir noktadır (Seyitoğlu, 2002).

Yoksulluk

Kişinin hayatta kalmak ve yaşamını sürdürebilmek için ihtiyaç duyduğu imkânlardan yoksun olma durumuna “yoksulluk” denir. Az gelişmiş ve geliştirmekte olan ülkelere; refah seviyelerini yükseltmek, ekonomik kalkınmışlık düzeyini arttırmak için teknolojik gelişmeleri yakından takip edip sanayileşme çalışmalarına önem vermişlerdir. Bu sanayileşme çalışmalarında, doğanın tahrip olmasına, hammadde kaynaklarının azaltılmasına, çevre kirliliğinin ve çevre sorunlarının oluşmasına pek önem vermemişlerdir. Amaç çok üretmek ve çok kazanmak olmuştur. Bu bakış açısı çevresel kirlenmeyi ve sorunları beraberinde getirmiştir (İncedal, 2013).

Savaşlar

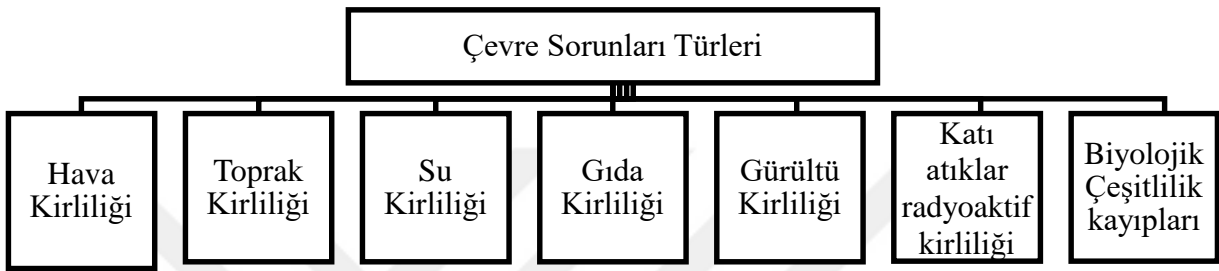
Savaşların Dünya üzerinde yarattığı, yok ettiği, biyolojik, teknolojik ve nükleer birçok etkisi vardır. Geçmiş dönemlerde savaşlar, yıllarca etkisi sürecektir yıpratıcı ve kalıcı sonuçlar bırakmıştır. Örnek olarak Japonya’ yı verebiliriz.

Savaşların; doğada, bitkilerde, insanlarda ve hayvanlarda kısaca canlı ve cansız varlıklarda yok edici, yıpratıcı ve kalıcı etkisi mevcuttur. Savaşlar geride, yıkılmış ve yakılmış bir doğa, nükleer kalıntılar ve çeşit çeşit atıklar bırakmışlardır.

3.2.2. Çevre Sorunlarının Türleri

Doğada oluşan tahribatlar ve kirlenmeler çevre sorunlarına neden olmaktadır. Çevre sorunları canlı yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir. Çevre sorunları, doğal kaynakların kullanımına göre farklı özelliklerde etkilere ve kirlenmelere neden olmaktadır. Ekosistemi oluşturan hava, su ve toprak etkilenmekte sonuçta biyolojik çeşitlilik kayıpları yaşanmaktadır.

Çevre sorunlarının türlerini yedi başlık altında inceleyebiliriz.

Şekil 3.2. Çevre Sorunlarının Türleri

Hava kirliliği

Hava kirliliği, atmosferde havanın kimyasal, fiziksel ve biyolojik özelliğinin çeşitli sebeplerle canlı hayatını tehdit edecek şekilde değişmesidir. Gaz veya diğer yakıtların yanmasıyla oluşan azot oksitlerin ışık ile reaksiyona girmesi sonucu azot monoksit ve oksijen oluşmakta, oluşan oksijenlerden ozon (O₃) meydana gelmekte ve reaksiyon zinciri bu şekilde devam etmektedir (Büyükgüngör, 2006). Sonuçta kullandığımız hava kirlenmekte ve yaşam kalitesinin düşmesine neden olmaktadır. Büyük şehirlerdeki fosil yakıtlar, motorlu taşıtlar ve ağır sanayi bölgelerindeki toz, duman ve zehirli gazların oluşması atmosferde havanın kokusunun, renginin ve kimyasal yapısının değişimine neden olmaktadır.

Toprak kirliliği

Toprakların kimyasal, fiziksel ve biyolojik dengesinin çeşitli nedenlerle katı ve sıvı atıklar olarak bilinçli ve ya bilinçsiz olarak topraklara boşaltılması ve karıştırılması ile bozulmasına toprak kirliliği denir. Toprağı kirleten maddeler organik toprak kirleticileri ve inorganik toprak kirleticileri olmak üzere genel olarak iki grupta değerlendirilmektedir.

Organik kirleticiler; yakıt hidrokarbonlar, polinükleer aromatik hidrokarbonlar, poliklorinli bifenils, klorinli aromatik bileşikler, deterjanlar, pestisitler (böcek ilaçları), petrol atıkları, dioksinler, poliklorinli naftalinler ve kloroparafinlerdir.

İnorganik kirleticiler ise; nitrat, fosfat, kadmiyum, arsenik, krom, kurşun gibi ağır metaller, azot, fosfor, inorganik asitler ve radyoaktif maddelerdir (Merdun, 2013).

Topraklar canlılara yaşam ortamı olarak hizmet etmekte, bitkilere köklerin tutunacağı bir ortam sağlamakta, ayrıca optimum dozlarda su, oksijen ve besin maddeleri sunmaktadır. Topraklar birçok çevresel etkilere karşı tampon görevi yapmakta ve zararlı maddeleri filtre edip, daha temiz bir taban suyu oluşmasını sağlamakta, ancak bu arada kirlenmektedir. Söz konusu fonksiyonları nedeniyle topraklar insanların en değerli ve en çok korunması gereken varlıkları arasındadır. Dolayısıyla, canlı hayatı bakımından bu derece önemli olan toprakların, özellikle insanlar tarafından kirlenmeye karşı korunması ve bu konuda her türlü önlemin alınması gerekmektedir (Büyükgüngör, 2006). Topraklar, canlı ve cansız varlıklara yaşam ortamı sağlamaktadır. Topraklar, canlı hayatı bakımından son derece önemlidir ve korunması gereklidir.

Su kirliliği

Doğal çevrenin önemli bir kısmını oluşturan akarsu, göl ve denizler ile ayrıca içme sularının çeşitli sebeplerle, canlıların yaşamını olumsuz yönde etkileyecek biçimde bozulması sonucu su kirliliği oluşur. Su kaynaklarının kanalizasyon suyu, fabrika katı ve sıvı atıklarıyla kirlenmesi örnek olarak gösterilebilir (Büyükgüngör, 2006). Yeryüzünde, canlı yaşamında su çok önemlidir yerini hiçbir madde karşılayamaz. Dünya'nın % 70'i suyla kaplıdır. Bunun % 97,5'i tuzlu su olduğundan canlı tüketimine uygun değildir. Tatlı su rezervinin ancak % 0,3'ü kadar kullanılabilir.

Hem dünya nüfusunun hem de sıcaklığın artması tatlı su sorunu yaşanmasına neden olmaktadır. Sanayide ve şehirlerde oluşan atıkların (katı ve sıvı) direk veya dolaylı olarak su kaynaklarına karışması suların kirlenmesine neden olmuş ve canlı varlıkları etkilemiş çevre sorunlarına neden olmuştur. Su kaynakları sanılanın aksine sınırlıdır ve en verimli şekilde kullanılması ve korunması gerekmektedir. Yakın zamana kadar su kirlenmesinin incelenmesi sadece sağlık açısından ele alınmıştır. Her şeyden önce toplumların ihtiyacı olan sağlıklı içme ve kullanma suyunun temin edilmesi gerekir. Günümüzde ise, su kirliliği sadece sağlık açısından değil, kaynakların korunması ve en verimli şekilde kullanılmasının sağlanması yönüyle ele alınmaktadır (Karpuzcu 1994).

Gıda kirliliği

Gıda kirliliği; beslenme amacıyla insanlar ve hayvanlar tarafından tüketilen bitkisel ve hayvansal kaynaklı gıdaların, canlı hayatına zarar verecek derecede fiziksel, kimyasal ve biyolojik olarak kirlenmesi şeklinde açıklanabilir. Bu tür kirlenmeye aşırı derecede tarımsal

ilaçlar kullanılmış ve bunlarla bulaşmış meyve ve sebzelerin iyice yıkanmadan tüketilmesi gibi kirlenme olayları örnek gösterilebilir.

Gıdalar, üretim sürecinden tüketim sürecine kadar geçen zaman içinde çok iyi korunmalı ve gözetilmedir. Gıda kirliliğine yol açan başlıca kirleticiler; gübreler, endüstriyel atıklar, ambalajlar, ağır metaller, radyo aktif maddeler, hormonlar ve tarım ilaçları olarak sıralayabiliriz (Büyükgüngör, 2006).

İnsanların işitme algısını ve sağlığını negatif yönde etkileyen, çevrenin doğal sessizliğini değiştiren fizyolojik ve psikolojik dengeleri bozan gürültü önemli bir çevre kirliliğidir. Gürültü kirliliği istenmeyen ve beğenilmeyen sesler topluluğudur.

Çevresel gürültü; Karayolu, hava yolu, deniz yolu, demir yolu trafiği, üretim tesisleri, fabrikalar, atölyeler, imalathaneler, eğlence yerleri, pazarlar ve çevreye yayılan çeşitli zararlı gürültüler olmak üzere oluşan zararlı ve istenmeyen açık hava sesleridir (Karpuzcu, 1994).

Gürültü kirliliği

İçinde bulunulan ortamı ve yaşayan canlıları etkileyen, sağlık ve çevresel sorunlar oluşturan kirliliği gürültü olarak ifade edebiliriz. Kentleşme, endüstriyelleşme, teknolojik gelişmeler sonucu oluşan ses kirliliği insan yaşamını ve sağlığını etkilemektedir.

Gürültünün insanlar üzerindeki olumsuz etkileri:

- ✓ İşitme dizgesi öğelerinin kulak çınlaması ve sağırılık gibi fiziksel hasar görmesi,
- ✓ Kaslarda yorgunluk sonucunda iş verimliliği ve üretkenliğin azalması,
- ✓ Yorgunluk ve sinirlilik durumu,
- ✓ Dikkatin dağılması,
- ✓ Uyku düzeninin bozulması,
- ✓ Vücudun fizyolojik davranışlarında oluşturduğu değişiklikler,
- ✓ Toplumsal davranışlardaki değişiklikler olarak sıralanabilir (Keleş, 2006).

Katı atıklar ve radyoaktif kirlilik

Katı atıklar; gaz ve sıvı yapıdaki atıklar haricinde kalan, üretimden tüketime kadar olan aşamada ortaya çıkan, üreticisine bir kez daha kullanım imkânı vermeyen ve sahibi tarafından atılmak istenen maddeleri ifade etmektedir. Bu atıklar, sanayi ve ticari kuruluşlar, okullar, resmi daireler, sağlık işletmeleri, askeri işletmeler, konutlar ve inşaat şirketleri tarafından çevreye bırakılmaktadır (Azbar, 2013). Günümüzde önemli bir çevre sorunu ve kirlenmesine neden olan katı atıklar, çevreyi rahatsız edici görüntü, toprak ve su kirliliği gibi çevre sorunlarına neden olabilmektedir.

1942 yılında nükleer reaktörlerin kurulmasıyla beraber radyoaktif kirlilik önemli bir çevre sorunu haline gelmiştir. Bu kirlilik madencilik ve sanayiye dayalı faaliyetler ile elektrik üretimi, silah üretimi, tıbbi işlemler ve nükleer, biyolojik ve kimyasal araştırmalar ve nükleer santraller sonucunda ortaya çıkmaktadır (Merdun, 2013).

Biyolojik çeşitlilik kaybı

Biyolojik çeşitlilik; yeryüzünde karasal, denizel ve sucul ekosistemler içinde bulunan en küçük canlı mikro organizmadan, en büyük bitki ve hayvanlara kadar tüm canlıları içine alan çok geniş bir kavramdır (Topçu, 2012). Aşırı kullanım ve tarımsal faaliyetler, plastik kirliliği, avcılık, balıkçılık, tarımsal kirlilik, barajlar, yangınlar ve madencilik gibi etkenler biyolojik çeşitlilikteki azalmayı tetiklemektedir.

İklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik kaybı ve ekosistem tahribatı, gıda güvenliğimizden toplum sağlığına, iklim kaynaklı göçlerden ekonomik istikrarsızlığa kadar birçok alanın etkilendiği görülmektedir (Ergun, 2008).

3.3. Çevre Politikaları

Ülkelerin çevre ile ilgili problemlerinin ve hedeflerinin belirlenmesi, uzun ve kısa vadelere çevre kirliliği ve sorunlarının çözümüne yönelik alınması gereken tedbirler, kurallar, yasal düzenlemeler ve ilkeler bütünü çevre politikalarını oluşturmaktadır. Çevre politikası, kişilerin sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevrede yaşamalarının sağlanmasıdır. Toplumun sahip olduğu çevre değerlerinin korunması, geliştirilmesi ve adalet ilkesinin esas alınarak bunların uygulanma sürecindeki iş yükünün paylaşılmasında geleceğe yönelik alınması gereken önlemler ve benimsenen ilkeler bütünü temsil etmektedir (Demiral, 2000).

Çevre sorunlarının çözümünde çevre politikası araçlarının kullanımı etkinliğini artırmaktadır. Hem kamu hem de özel sektörde çevre alanında belli standart ve kaliteye ulaşmayı hedefleyen temel olarak iki çevre politikası aracı bulunmaktadır.

Kamusal otorite tarafından uygulanan “Kamusal Araçlar” (çevre vergi ve harçları, kirlilik sertifikaları, çevresel sübvansiyonlar, çevresel etki değerlendirmesi, performans bonoları ve depozit geri ödemeleri vb.)

“Piyasa Temelli Araçlar” (denkleştirme ölçütü, pazarlık ölçütü ve mülkiyet hakları)’tır (Taytak ve Meçik, 2009).

Ülkeler, çevre sorunlarının çözümünde çevre politikası araçlarının etkin kullanımına önem vererek hem kamuda hem de özel sektörde standart ve kaliteyi arttırmayı hedeflemişlerdir. Bir ülkede uygulanacak çevre politikası modeli o ülkenin ekonomisi, siyasi,

hukuki ve mali yapısıyla paralel şekilde gelişme göstermektedir. Şöyle ki bir devletin çevreyi nasıl koruyacağına dair yapacağı tercih politikanın devletçe geliştirilecek vasıtalarla mı yoksa piyasa vasıtalarıyla mı çözüleceğini öncelikle saptayacaktır. Dünya ülkelerinde genel anlamda çevre politikalarının hedefi, içerisinde insanların sağlıklı bir şekilde yaşayabilecekleri çevreyi ve sürdürülebilir bir gelişmeyi güvence altına almak, hava, su, toprak ve diğer canlılar âlemini insanların zararlı etkilerinden korumak ve insan faaliyetleriyle oluşan zararları ortadan kaldırmaktır (Budak, 2000).

3.3.1 Çevre Politikalarının İlkeleri

Çevre politikaları, her ülkenin içinde bulunduğu koşullara bağlı olarak farklılık göstermesiyle birlikte, küreselleşme ve uluslararası işbirliğinin artmasıyla, çevre politikalarının kurumsallaşmasını sağlayacak ortak ilkeler oluşturulmaya çalışılmıştır. Karar vericilere yol gösterici olan ve çevre politikalarının temelini oluşturan bu ilkeler dört kısımda incelenebilir. Bunlar;

- Kirleten öder ilkesi
- İhtiyat ilkesi
- Önleme ilkesi
- İşbirliği ilkesi (Ulucak, 2013).

Kirleten öder ilkesi

“Kirleten öder” ilkesi çevreyi kirleten kişi ya da kuruluşların çevreye verilen zararların giderilmesi için alınan önlemlerin maliyetine katlanmasını ifade eder. OECD tarafından 1970’lerin başında gündeme getirilmiş, sonrasında çeşitli toplantılarda alınan kararlarla bu ilke somut bir hal almıştır. Bu ilke çerçevesinde etkinliğin sağlanması için, kirleticiler söz konusu sosyal maliyetleri üstlenmeli böylelikle, dışsal etkilerin içselleştirilmesi sağlanmalıdır (Mutlu, 2006).

İhtiyat ilkesi

Kirleten öder ilkesinin iktisadi temeline karşılık, ihtiyat ilkesi daha çok hukuki bir yaklaşımdır. Bu ilke, çevre sorunları yaratacak durumları önceden öngörüp, olası zararları önlemeyi ve ekosistemleri uzun dönemde korumayı amaçlamaktadır. Bu nedenle uygun tedbirler alınıp kirlilik ortadan kaldırılmalıdır. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) uygulamaları bu amaca yöneliktir (Mutlu, 2006).

Önleme ilkesi

Çevre sorunlarının oluşma aşamasında müdahale etmeyi gerektiren önleme ilkesi AB'nin çevre ile ilgili geliştirdiği uygulamalar içinde önem taşıyan bir ilkesidir. Önleme ilkesi, zararın tam olarak ortaya çıkmasından önce gerekli önlemlerin alınması gereğinin altını çizmektedir. Önleme ilkesinin uygulanabilirlik şartları;

Bilginin tüm karar vericiler için mevcut olması, Önleme ilkesinin uygulanabilmesi gerçek durumun karar alma süreçlerinin erken bir aşamasında değerlendirilmesi ve Tedbirlerin izlenmesidir (Mutlu, 2006).

İş birliği ilkesi

Çevre sorunlarının etki alanının çok geniş olmasından dolayı çevre politikalarının başarılı olabilmesi için ulusal hem de uluslararası ölçekte işbirliği ve tam bir koordinasyon içinde çalışılması gereklidir. Yerel yönetimlerin, Merkezi hükümetin, sanayi, ticaret, turizm sektör temsilcilerinin işbirliği içinde olması gerekmektedir. Bölgesel düzeyde AB, uluslararası düzeyde ise, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası gibi resmi kurumlar ile bir ölçüde bazı sivil toplum kuruluşları uluslararası ölçekte işbirliğini sağlayacak kurumlardır. İşbirliği ilkesinin uygulanmasında en önemli unsurlar içinde bilgi alışverişi ve şeffaflık vardır (Mutlu, 2006).

3.3.2. Çevre Politikasının Mali Araçları

✓ Çevre Vergileri

Çevre vergileri, bir ülkenin mevcut vergi sistemi içerisindeki diğer vergi türlerinden farklılık göstermektedir. Bu bağlamda söz konusu çevre vergileri diğer vergi türleri gibi bütçeye gelir sağlamak ve kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla değil çevreyi korumak ve çevre üzerindeki baskıyı azaltmak amacıyla toplanmaktadır. Çevre vergileri genel anlamda emisyon (karbon) vergileri, ürün temelli vergiler ve atık vergileri olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Emisyon vergileri, atmosferi tehdit eden sera gazlarını azaltmak için karbon emisyonuna yol açan faaliyetler üzerinden alınan vergilerdir. Ürün temelli vergiler, tüketildikleri ve çevreye atıldıkları sırada çevrede tehdit oluşturan ürünler üzerinden alınan vergilerdir. Atık vergileri ise, üretim ve tüketim süreci sonucunda çevreye bırakılan atıklar üzerinden alınan vergilerdir (Ulucak, 2013).

✓ Harçlar

Harçlar, çevre kirliliğine sebep olanlardan tahsil edilen parasal anlamdaki değerlerdir ve genel itibariyle yerel yönetimler tarafından çevreye verilen zararın tazmin edilmesi maksadıyla toplanmaktadır. Harçları genel anlamda atık harçları, hizmet harçları, üretime dair harçlar ve yönetime dair harçlar olmak üzere dörde ayırmak mümkündür. Atık harçları, çevreye direkt şekilde bırakılan ve kirliliğe yol açan atıklar üzerinden alınan harçlardır. Hizmet harçları, devletin atıklara uyguladığı (toplama ve depolama gibi) hizmetler karşılığında aldığı harçlardır. Üretime dair harçlar, çevre kirliliğine sebep olan ürünlerin üretim süreci üzerinden alınan harçlardır. Yönetime dair harçlar ise, devletin çevre kirliliğine sebep olanların denetimi ve yönetimini finanse etmek amacıyla aldığı harçlardır (Dikmen, 2009).

✓ Sübvansiyonlar

Çevre sübvansiyonları, çeşitli faaliyetleri ile çevre kirliliğine neden olan aktörlere bu kirliliği azaltmaları için verilen mali anlamdaki destek ve yardımları ifade etmektedir. Çevre sübvansiyonlarının temel amacı, çevre kirliliğine neden olan eski üretim yöntemlerinin (teknolojilerinin) daha yeşil yani çevreye duyarlı hale getirilmesini sağlamak olup, üretimde yeni teknolojilere geçmek için maliyetleri azaltıcı imkanlar yaratmaktadır (Kayaer, 2013).

✓ Depozit-Geri Ödeme Sistemleri

Depozit-geri ödeme sistemleri, tüketimleri sonucunda çevrede kirlilik yaratan ürünlerin geri dönüşümünün amaçlandığı sistemleri temsil etmektedir. Bu sistemde, çevrede kirlilik yaratan ürünler satın alınmaları sırasında ek bir fiyata tabi tutulmakta ve tüketildikten sonra bir kısmı veya ambalajı geri getirildiğinde bu ek fiyat alıcılara geri ödenmektedir (Al, 2009).

✓ Kirlenme ve Atık Hakkı Ticareti (Ticareti Yapılabilir Permiller)

Kirlenme ve atık hakkı ticaretinde firmalara devlet yetkilileri tarafından izin belgeleriyle belli bir emisyon sınırı verilmekte ve bu sınırın üzerine çıkılması yasaklanmaktadır. izin belgesince verilen emisyon sınırını aşan firmalar, söz konusu sınırı aşmayan başka firmaların emisyon haklarını satın alabilmektedir. Dolayısıyla izin belgelerine sahip firmalar, bu izinlerini satmak ve almak suretiyle aralarında bir ticaret yapabilmektedirler (Büyan ve Gök, 2014).

3.4. Sürdürülebilir Kalkınma ve İklim Değişikliği

Çevrenin korunmasından bahsedildiğinde ilk akla gelen kavram olan, hatta çevre koruma sözcüğüyle özdeşleştirilen Sürdürülebilir kalkınma; ulusal ve evrensel çapta çevre koruma politikalarının ana kavramıdır. (Turgut, 1996). Sürdürülebilir kalkınma anlayışında, “bir canlının doğal kaynaktan elde edebileceği yıllık verim, o doğal kaynağın yıllık doğal artış

oranını geçmemelidir” fakat doğal kaynaklar sadece bitkiler, hayvanlar ve mikroorganizmalar gibi canlı kaynaklardan değil aynı zamanda cansız doğal kaynaklardan (kömür, petrol, maden gibi) da oluşmaktadır. Bu noktada sürdürülebilir kalkınma anlayışı, cansız doğal kaynakları da optimaliteyle beraber uzun süreli kullanıma elverişli hale getirmeyi amaçlamaktadır (Bal, 2015).

Sürdürülebilir kalkınmanın başarılı olabilmesi için üzerinde durulması gereken üç boyutu vardır. Bunlar;

- Ekonomik boyutu,
- Sosyal Boyutu,
- Çevresel Boyutudur.

Ekonomik Boyut: Kıt olan doğal ve yapay kaynakların kullanımını kapsamaktadır. Ekonomik olarak sürdürülebilir bir sistem, mal ve hizmetleri üretirken devamlılık esasını dikkate alan, tarımsal ve endüstriyel üretime zarar veren sektöre bağlı gelişen olumsuzluklardan sakınan, iç ve dış borçların yönetebilir düzeyde sürdürülebilirliğini sağlayan sistemdir.

Sosyal Boyut: İnsan odaklı bir kavram olan sosyal boyut, sürdürülebilir bir sosyal sistem, eğitim ve sağlık gibi sosyal hizmetlerin yeterli ve eşit dağılımı, cinsiyet eşitliği, politik sorumluluk ve katılımı sağlayabilen sistemler bütünüdür.

Çevresel Boyut: Yeryüzünde biyolojik ve fiziksel sistemlerin oluşturduğu ekosistemin dengeli olması gereklidir. Değişen koşullara, ekosistemlerin uyum sağlaması ve kendi özelliğini koruyarak sürdürülebilir olması beklenir. Çevresel olarak sürdürülebilir bir sistem, asıl kaynak temelini korumalı, yenilenebilir kaynak sistemlerine önem verilmeli ve yenilenemeyen kaynaklardan yeterince tüketilmelidir. Biyolojik çeşitlilik, atmosferik denge ve diğer ekosistem unsurlarının korunması, ekonomik kaynak olarak sınıflandırılmayan diğer unsurların korunmasını da içermektedir (Tıraş, 2012).

Dünyanın ve insanlığın karşı karşıya olduğu çevre sorunlarının küresel etkilerinin, hava ve su kirliliğinin, iklim değişikliğinin yarattığı sorunların çözümünde ortak bir eylem planı hazırlanması düşüncesiyle Birleşmiş Milletlere üye ülkeler tarafından 3 Haziran 1992-14 Haziran 1992 tarihleri arasında Rio Konferansı düzenlemiştir.

Konferans sonucu 5 temel konu ön plana çıkmıştır: Bunlar;

- İklim Değişikliği Sözleşmesi
- Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi
- Rio Deklarasyonu
- Gündem 21

Ormanların Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin Prensipler Listesi

Sürdürülebilir kalkınma açısından çok önemli bir yere sahip olan Gündem 21; dünya ülkelerinin sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşması için gerekli eylem ve planlarından oluşmakta olup, küresel ve siyasi anlamdaki taahhütlerinin önemli bir göstergesidir (Özkan, 2016).

- **Gündem 2000**

AB Komisyonu 1997’de AB’ye tam üyeliği stratejisini içeren Gündem 2000 adlı çalışmasını AB Bakanlar Konseyi’ne sunmuştur. AB’nin genişlemesi ile ortaya çıkabilecek sorunlar ve etkilerinin neler olabileceğini içeren sorularına istenen yanıtların kapsamlı bir incelemesini Gündem 2000 çalışması ile yapılmıştır. AB’nin doğuya doğru genişlemesi kapsamında Gündem 2000’in özet olarak üç konu üzerinde durulmuştur (T.C. Çevre Bakanlığı, 2000). Bunlar;

AB nasıl güçlendirilmelidir ki, birlik içinde hem iktisadi büyüme, hem istihdam hem de üye ülke haklarının yaşam standartları yükseltebilsin sorusunun cevabıdır. Tam üyelik müzakerelerinin etkin yürütülmesi ve bunların aday ülkeler üzerine olumlu etki yaratmasının sağlanmasının yollarının araştırılmasıdır.

AB’nin hem genişlemesi, hem bunun için gerekli hazırlıkların etkin şekilde yürütülüp tamamlanması ve hem de birliğin politik alanlarının finansmanının sağlanması oluşturmaktadır. Bu finansmanın sağlanmasında, AB kendine aday olmak isteyen ülkelere de önemli miktar ve düzeyde katkı sunmalarını beklemektedir (Batal, 2010).

- **Kyoto Protokolü**

1992 yılında Rio’da yapılan BM Çevre ve Kalkınma Konferansında İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi imzaya sunulmuştur ve Avrupa Birliği’nde 1994 yılında 55 ülkenin onay işlemlerini tamamlamasıyla yürürlüğe alınmıştır.

Kyoto Protokolü’nün amacı, yılda 3,5 milyon ton düzeyinde salınan karbondioksit gazının atmosferdeki ömrünün 100 yıl, metan gazının ise 40 yıl olmasından dolayı salınımların 1990 yılı düzeyine indirilerek azaltılmasıdır. Sera gazlarının Atmosfer ve iklim sistemi üzerindeki tehlikeli, insan kaynaklı etkisini önleyecek seviyede tutulmasını sağlayan protokol imzalanmıştır. Protokol ile sanayileşmiş ülkelerin sera gazı emisyonlarını azaltma ve kontrol altında tutma taahhütlerinin yerine getirmeleri daha sıkı hale getirilmiştir. İlk zaman dilimi olarak 2008–2012 yılları arası belirlenmiştir. Sözleşmede yer alan ülkeler, sera etkisi yaratan gazların toplam emisyonunu, 1990 yılındaki seviyenin en az %5 altına indireceklerdir (Türkeş, 1997).

Kyoto Protokolü'ne 186 ülke ve Avrupa Birliği taraf olmuştur. Protokol ABD'nin taraf olmayı reddetmesine rağmen Rusya'nın taraf olmasıyla 16 Şubat 2005'te uygulanamaya konulmuştur (Batal, 2010).

4. ÇEVRE YÖNETİMİ

İnsan, bitki ve hayvan varlığının dengeli ve sağlıklı yaşaması için gerekli olan doğal kaynakların değerlendirilmesi, üretilmesi, ulaşımı ve tüketimi sırasında ortaya çıkabilecek sorunları saptamak, sorunların çözüm yollarını aramak ve uygulama alanına koymak için yapılan planlama, eşgüdüm, denetim ve yürütme işlevlerinin tümüne çevre yönetimi denilmiştir (Yaşamış, 1995).

Çevre yönetimi: “İdarî, teknik, hukukî, politik, ekonomik, sosyal ve kültürel araçları kullanarak doğal ve yapay çevre unsurlarının sürdürülebilir kullanımını ve gelişmesini sağlamak üzere yerel, bölgesel, ulusal ve küresel düzeyde belirlenen politika ve stratejilerin uygulanmasıdır” olarak belirtilmiştir (Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2006).

Çevre yönetimi, toprak, su, hava gibi doğal kaynakların, çevresel açıdan kabul edilebilir uygulamalar yoluyla kullanılmasıdır. Çevresel kaynakların, insan gereksinimlerinin karşılanması için kullanımı döngüsünün yönetimi anlamına gelmektedir. Çevre yönetimi, ekosistem içinde bulunan çevre varlıklarını insan, bitkiler, hayvanlar, hava, su, toprak, insan eliyle üretilmiş sanat yapıları ve ürünleri, doğal yapılar, toplumsal ve ekonomik ilişki ağları ve biçimleri, uzay, ısı, ışık ve ışıınımları kapsamaktadır (Kartal, 1993).

Çevre yönetiminin amacı, çevrenin dengesinin ve geleceğinin korunmasıdır. Sürdürülebilir ve kaliteli bir fiziki çevreye ulaşmaktır. Sürdürülebilir çevre ise gelecek kuşakların ihtiyaç duyacağı kaynakların varlığını ve kalitesini tehlikeye atmadan, hem bugünün hem de gelecek kuşakların çevresini oluşturan tüm çevresel değerlerin her alanda (sosyal, ekonomik, fizikî vb.) ıslahı, korunması ve geliştirilmesi olarak ifade edilmektedir (Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2006).

Çevre yönetiminin amacı, ekonomik girişimlerin, karar alma süreçlerinde çevresel etkileri temel faktörlerden biri olarak görmesi, insan sağlığının ve çevrenin korunmasına katkıda bulunması, doğal kaynakların tasarruflu kullanımının güvence altına alınması, çevresel kirlenmelerin ve sorunların kaynağında önlenmesi, çevresel etkiyi ve kaliteyi yükseltmek, çevresel planlamaya ve çevre konusundaki çalışmaların eş güdümüne öncelik verilmesi ve çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) olarak bilinen yönetsel karar alma sürecinin ulusal ve yerel ölçekte kurumsallaşmasının sağlanmasıdır (Tüzün, 1996).

Önleme, karar verme süreci, çevresel etkiler, ekolojik dengeye zarar verecek doğa tahribatından uzak durulması, kirleten öder ilkesi, çevre sorunlarıyla ilgili bilimsel çalışmaların ve araştırmaların desteklenmesi, geliştirilmesi, çevre eğitime ağırlık verilmesi, çevre koruma çalışmalarına uluslararası platformlardaki gelişmelerin takip edilmesi ve uluslararası kuruluşlarla birlikte hareket edilerek ve destekleri alınarak çalışmaların yürütülmesi çevre yönetiminin temel ilkeleri arasındadır (Yaşamış, 1995).

Çevre yönetimi işlevlerini koruma, onarma, geliştirme ve yerine getirmek olarak açıklayabiliriz. Çevre yönetiminin koruma işlevi, önleyici nitelikte olup, çevreye zarar verilmeden, gelecekteki gelişmeler hesaba katılarak, doğal ve yapay çevrenin ve canlı yaşamının zarar görmesini önlemek amacıyla taşımaktır. Çevre yönetiminin onarma işlevi, çevre sorunlarını ortadan kaldırarak, zarar gören çevrenin eski haline getirilmesini ve çevre üzerindeki zararlı sonuçlar ortaya çıkıp dönülemeyecek noktalara varıldığında da, bu etkilerin giderilmesini amaçlamaktadır. Çevre yönetiminin onarma işlevi, verilen zararlar sonucu bozulan ve dengesini yitirmiş çevrenin yeniden denge durumuna kavuşturulmasını, korunmasını ve onarılmasını sağlamaktır (Keleş ve Hamamcı, 2005).

İnsani ve fiziksel kaynaklar kullanılarak, planlanmış faaliyetlerin ve görevlerin bir amaca ulaşmak üzere gerçekleştirilmesidir. Çevre yönetimi, ekolojik çevrenin korunması, geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için takip edilmesi gereken sistematik kurallar bütünüdür. Ulusal düzeyde uyulması gereken temel ilke, politika ve strateji içeren çevre problemlerinin üstesinden gelebilmek için ulusal çevre yönetim planlarını hazırlanmalıdır. Çevre yönetimiyle doğrudan ilgili birimler, bölgesel ve yerel çevre sorunlarının daha iyi belirlenebilmesi ve alınacak önlemlerde etkili olacaktır. Çevresel hedefler belirlemek, bu hedefleri gerçekleştirecek örgütlenmeleri sağlamak ve mevcut çevresel kalite koşullarını saptamak için çeşitli yönetim planları yapmak gerekecektir (Yaşamış, 1995).

Çevre konusunda kısa, orta, uzun vadeli politikalar oluşturularak, kamu ve özel kurum ve kuruluşların çalışmalarını yönlendirmek için çevre yönetim planlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Çevre yönetiminin temel amaçlarını belirlemek, çevre politikalarını saptamak, çevre planlaması çalışmalarına işlerlik kazandırmak, çevreyle bağlantılı araştırmalar yapmak, çevreyle ilgili yetki ve sorumlulukları belirleyip uygulama alanına sokmak ve bu sorumluluk çerçevesinde ulusal, bölgesel, yerel, çevre örgütlerini oluşturmak, kalite hedeflerini tespit

ederek çevre kalitesini geliştirmek, çevresel etki değerlendirilmesi sistemini kurumsallaştırmak gibi değerlendirmeler çevre yönetimi temel koşulları içerisinde yer almaktadır (Ergun, 2008).

evre yönetimi temel koşullarının başında ulusal ve siyasal iradenin payı büyüktür. evre yönetiminin kent yönetimi ile bağlantılı değerlendirmesinde kentte yaşayanların temel ihtiyaçlarını karşılayıcı hizmetler sunmak, bu hizmetleri planlı sunarak kaynakları akılcı kullanmak, yalnız bugünü değil, geleceği de düşünmek, hizmetleri sunarken çevre kaynaklarını bozmamak, tam tersine zenginleştirmektir. kent yönetiminin amacı, Kentte yaşayanlara ve daha sonra yaşayacaklara, sağlıklı bir kentsel çevre sağlamaktır (nl, 1991).

4.1. evre Yönetim Sistemi

evre yönetim sistemi, canlı varlıkların dengeli ve sağlıklı bir şekilde hayatlarına devam etmesi için gerekli doğal kaynakların etkin bir şekilde kullanılması, üretilmesi, ulaşımı ve tüketim sırasında ortaya çıkabilecek olumsuzlukları saptayarak olumsuzluklara çözüm yolu bulunması ve bu çözüm yollarını uygularken yapılan planlama, haberleşme, denetim ve yürütme işlevlerinin tümüdür (Yaşamış, 1995).

evre Yönetim Sisteminin belgelendirilmesi, firmanın çevre ile ilgili sosyal sorumluluğunu, yasal yükümlülüklerini ve taahhütlerini yerine getirdiğini gösteren en etkili yöntemlerden biridir. Etkin bir evre Yönetim Sistemi (YS) uygulaması konuya sistematik bir yaklaşım getirerek ve firmanın amaç ve hedeflerine ulaşmasına yardımcı olacaktır. Uluslararası ticaret yapan işletmeler için ülke, bölge, devlet ve yerel hukukla çevrelenmemiş ve evrensel geçerliliğe sahip olması istenen standartlar oluşturmak için çevre yönetim sistemi standartlarını hazırlama görevi Uluslararası Standartlar Örgütü'ne (ISO) verilmiştir.

evre Yönetim Sistemi faydalarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz;

- Çevre bilincinin yerleşmesini sağlar.
- Rekabet avantajı sağlar.
- Maliyetleri düşürür.
- İletişim imkânını arttırır.
- Yasalara uyulmasını sağlar.
- Potansiyel çevre etkilerinin minimize edilmesini sağlar.
- İş verimliliği için geri besleme sağlar.
- Çalışma motivasyonunu arttırır.

4.1.1 Çevre Yönetim Sisteminde Kullanılan Araçlar

- **ISO 14000 Standart Serisi**

İnsanlığın çevreye verdiği zararı azaltmak adına çevre standartları ve bu standartlarla beraber ulusal ve uluslararası yasal çevre mevzuatları uygulamaya başlanmıştır. Uluslararası Standartlar Organizasyonu (ISO) tarafından çevrenin korunmasına yönelik yayımlanan standart serisine ISO 14000 serisi denilmektedir. ISO 14000 serisi standartları, doğal kaynak kullanımının minimuma indirilmesi, toprak, su ve havaya verilen zararların asgari düzeye indirilmesini amaçlayan standartlar bütünüdür. ISO 14000 serisi standartları çevre performansının izlenmesi ve sürekli iyileştirilmesi temeline dayanmakta ve çevre faktörlerine ilişkin olarak ilgili mevzuat ve kanunlar tarafından tanımlanmış koşullara uymayı şart koşmaktadır.

ISO 14000 standart serisi, birçok standart içermektedir. Bu standartlar içerisinde en önemliler ve bilinenleri:

ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemleri - Şartlar ve Kullanım Kılavuzu

ISO 14004 Çevre Yönetim Sistemleri - Prensipler, Sistemler ve Destekleyici Tekniklere Dair Genel Kılavuz

ISO 14020 Çevre Etiketleri ve Beyanları - Genel Prensipler

ISO 14031 Çevre Yönetimi - Çevre Performans Değerlendirilmesi – Kılavuz

ISO 14040 Çevre Yönetimi - Hayat Boyu Değerlendirme - İlkeler ve Çerçeve

ISO 14000 serisi standartlarının temelini, ISO 14001 ve ISO 14004 standartları oluşturur. ISO 14001, kuruluşların resmi çevre yönetim sistemlerini belgelendirme ya da kendi uygunluk beyanları için objektif olarak denetimlerine esas oluşturacak yönetim sistem gereklerini tarif etmektedir. ISO 14004 standardı ise çevre yönetim sistemi kurulmasında kılavuz olarak kullanılmaktadır (Evin, 2002).

- **ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi**

ISO 14001, üretilen ürünün hammadde aşamasından müşteriye sunulmasına kadar geçen süreçte oluşan çevresel faktörlerin belirlenmesi ve bu faktörlerin gerekli önlemler alınarak kontrol edilmesi yoluyla çevreye verilen zararın en aza indirilmesi için kılavuzluk yapan standarttır. ISO 14001, işletmelerin çevreye verebilecekleri zararların kurallı bir şekilde azaltılması, mümkün olduğunca ortadan kaldırılması için geliştirilen bir yönetim sistemi bütünüdür. ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Standardı ve ilgili standartlar serisi, tüm ülkelerde yürürlükte olan çevre yasaları ve uygulamaya yönelik yönetmelikler ile uyumlu bir

yapıdadır. Uluslararası piyasalarda hızla yaygınlaşan ISO 14000 serisinin denetlenen ve sertifika verilen tek standardı olan ISO 14001 sürdürülebilir gelişme hedefinden ortaya çıkmıştır. Uluslararası standartlar organizasyonu tarafından (ISO) uluslararası alanda çevre yönetim standartları, işletmelerin çevreye duyarlı olmalarını ve sürdürülebilir kalkınma amacına yönlendirilmelerini sağlamaktır (Evin, 2002).

ISO 14001 standardının önemli basamaklarını şu şekilde sıralayabiliriz;

- ✓ Çevre politikası
- ✓ Planlama
- ✓ Uygulama ve yürütme
- ✓ Kontroller ve düzeltici önlemler
- ✓ Üst yönetim tarafından değerlendirilmesi..

- **BSI 7750 Çevre Yönetim Sistemi Standardı**

ISO 14001, ilk olarak, ilk Dünya Zirvesi'nin gerçekleştiği Rio'da 1992 yılında BSI tarafından geliştirilen ilk çevre yönetim sistemi standardı olan BS 7750'yi temel alarak yazılmıştır. İşletmeler BSI 7750 Çevre Yönetim Standardına kayıt olmak istiyorsa, öncelikle şartları yerine getirmesi için sisteme dâhil olması gerekmektedir. Sisteme kayıtlı olan firmalar dışardan izlenerek çevre konusunda yaptıkları çalışmaların belirli zamanlarda kontrol edilmesi gerekmektedir.

ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Standardı, özünde, doğal kaynak kullanımının azaltılması, toprağa, suya, havaya verilen zararların minimum düzeye indirilmesini amaçlayan standartlar bütünüdür. Çevre performansının izlenmesi ve sürekli iyileştirilmesi temeline dayandırmakta ve çevre faktörlerine ilişkin olarak ilgili mevzuat ve kanunlar tarafından tanımlanmış koşullara uymayı gerektirmektedir.

BSI 7750 genel bir standarttır. Her büyüklükteki işletmelere uygulanabilir. Önleyicidir; çevre zarar görmeden önlenmesini hedefler. Gelişimcidir; performans gelişimine önem verir. Gönüllülük esasına dayanır; ancak sistem kurulduktan sonra standardın gereklerine uymak zorunludur. Sistem bazlıdır; kurulan sistem desteklenmelidir (Uzel, 1995).

- **Avrupa Birliği Çevre Yönetim ve Denetim Sistemi (EMAS)**

Avrupa Birliği, 1993 yılında firmaların çevresel performanslarını geliştirme yönünde gösterdikleri çabaların kamuoyu tarafından bilinmesine olanak sağlayacak bir düzenleme (regülasyon) yayınlamıştır. Eco-Management and Audit Scheme (EMAS) olarak bilinen bu düzenleme, kuruluşların kendi çevre yönetim sistemlerini ve bağımsız bir denetim firması

tarafından onaylanan çevresel faaliyet raporlarını oluşturmalarına dayanan bir sistemdir (Öztürk, 1996).

EMAS (European Union Eco – Management and Audit Scheme), küresel bir çevre sistemi olan ISO 14000 ile benzerlik gösteren ama AB ülkelerinde kullanılan bir sistemdir. Nisan 1995'ten bu güne kadar AB'deki üretim sektöründe çevre yönetim uygulamalarını yaygınlaştırmayı amaçlayan bir yaygın düzenlemedir. Çevre yönetim ve denetim sistemi olan EMAS' ın temel amacı, işletmelerin çevreyi koruma konusundaki bilgilerini ve sorumluluklarını kendi istekleriyle öğrenmelerini ve geliştirmelerini sağlamaktır. EMAS sistemini uygulamak isteyen işletmeler belirli kurallara ve şartlara uymaları gereklidir.

Bunlar;

- ✓ Çevrenin korunmasına yönelik faaliyetlerin hedef ve ilkelerin belirlenerek bir çevre politikası oluşturulması,
- ✓ Faaliyette bulunan üretim tesislerinin çevre üzerindeki mevcut etkilerinin gözden geçirilmesi,
- ✓ Oluşturulan çevre politikasının bu alanda uygulanması için gerekli hedef ve ilkelerin belirlenerek bu amaca yönelik bir çevre programı oluşturulması,
- ✓ Programın uygulanması için uygun bir yönetim sistemi belirlenmesi,
- ✓ Uygulamanın başarılı olup olmadığının belirlenmesi amacıyla düzenli denetimlerin yapılması,
- ✓ Sonuçlarının yayınlanması.

Yukarıdaki gerekli şartları taşıyan ve başvuruda bulunan işletmeler ve tesisler EMAS kapsamına alınırlar ve kayıtları yapılır. EMAS sistemine dâhil olan işletmelerin kontrol edilmeleri ve izlenmeleri bağımsız yetkili akredite çevre denetleme şirketleri ve ya uzmanları tarafından gerçekleştirilmektedir. Bağımsız kurumlar tarafından yapılan EMAS sistemine kayıtlı işletmelerin ve tesislerin listesi, her yıl hazırlanan AB resmi gazetesinde yayınlanır (Zeytin ve Kırlioğlu, 2014).

- **EMAS, ISO 14001 ve BSI 7750'nin İncelenmesi**

ISO 14001, BSI 7750 ve EMAS çevre yönetimi standartları önemli ölçüde benzer unsurlar içermektedir. Üst yönetimin konuya bağlılığı, çevre politikasının oluşturulması, planlama ve uygulama, ölçme ve değerlendirme, denetim ve gözden geçirme gibi unsurlar bir çevre yönetim sisteminin ortak elemanları olarak her üç standartta yer almaktadır. Bununla birlikte, bu üç standart arasında bazı noktalarda farklılıklar da ortaya çıkmaktadır (Nemli, 2000).

EMAS, BSI 7750 ve ISO 14001 çevre yönetim standartları, çevre örgütleri ve çevre danışmanları ile öncelikleri çevre kriterlerinden çok yönetim idaresi olan siyasi ekonomik toplumlar olan firmalar ve endüstriyel kuruluşlar arasından gelişmiştir.

EMAS, bu üç standardın en katı olanıdır. En çok Almanya'daki sistemlerde tercih edilmiştir. Her ne kadar küresel bir çevre yönetim sistemi olan ISO 14000 ile benzerlik taşısa da, yalnızca AB ülkelerinde uygulanan bir sistemdir.

EMAS VE BSI 7750, tedarikçilerin işletme politikasına uygun hareket etmelerinin sağlanmasında daha fazla önem vermektedir. Ayrıca EMAS' ın denetim prosedürü ISO 14001'den daha kapsamlıdır. Diğer ikisinden farklı olarak EMAS, fabrika bazında sertifika vermekte ve hazırlık gözden geçirmesine dayanan, düzenli olarak güncelleştirilerek yayınlanan bir faaliyet raporu istemektedir. Buradaki hazırlık gözden geçirmesi, şimdiki, gelecekteki ve geçmişteki faaliyetleri kapsamaktadır. Buna göre işletmenin daha önce çevreye verdiği zararlar da hazırlık gözden geçirmesinde yer almalıdır. Buna karşılık ISO 14001 şirketinin mevcut süreçlerine odaklanmaktadır (Nemli, 2000).

EMAS, Avrupa'da en çok kullanılan geçerli bir sistemdir. ISO 14001 ile EMAS gönüllülük esasına dayanmaktadır ama gelecekte zorunlu hale gelme ihtimali vardır.

EMAS, ISO 14001'den daha ayrıntılı ve kapsamlıdır. ISO 14001 çevre yönetim sistemi, birçok ülkelerce tercih edilip kullanılırken EMAS yalnızca Avrupa ile sınırlı kalmıştır. Gelecekte ISO 14001 çevre yönetim sisteminin daha fazla kabul göreceği ve kullanılacağıdır.

5. YEREL YÖNETİMLER VE ÇEVRE POLİTİKALARI

Yerel yönetimler, belli bir coğrafi alan üzerinde yaşayan yerel topluluk üyelerinin kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, ekonomik, sosyal, kültürel zenginliğe ve refaha ilişkin yerel hizmetleri genel yetkiyle kendi sorumluluğu doğrultusunda yerine getiren, işleyişinde açıklığı, şeffaflığı çoğulcu ve katılımcı demokrasi ilkelerini hayata geçiren, yetkilerin yerel halka en yakın yönetim birimince kullanıldığı, kamu tüzel kişiliğine sahip, özerk, demokratik kuruluşlardır. Yerel yönetimler, gerek demokratik hayatta oynadıkları roller, gerekse kamu hizmetlerinin halka sunulmasında ve erişiminde yüklendikleri fonksiyonlar sebebiyle yerel halkın yönetime katılmasının ilk aşamasıdır (Orhan, 2005).

Yerel yönetimler, ülke sınırları içinde yerleşik olan değişik büyüklükteki köy, kasaba ve kent gibi yerleşim yerlerinde yaşayan başta insan olmak üzere tüm canlıların ortak ve yerel nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla belli bir hukuk düzeni içinde oluşturulmuş anayasal kuruluşlardır. Yerel yönetimler halka en yakın birimler olmaları ve yerel halkın ihtiyaçlarını yerinde tespit etmeleri sebebiyle hizmet üretiminde önemli bir yere sahiptirler (Batal, 2010).

Yerel yönetimler, yörelerinin sorunlarını, önceliklerini kendi öz kaynaklarına göre değerlendirerek, bir çevre yönetimi yaklaşımı oluşturmalarıdır. Yerel yönetimler, insan yaşamını ve yaşam kalitesini geliştirmek, iyileştirmek için vardır ve yerel yönetimler olmadan çevrenin korunması ve geliştirilmesi imkan dahilinde değildir (Öztaş ve Zengin, 2008).

Çevre yönetimi açısından belediyeler daha önemli bir konumda olup, kentte yaşayan insanların ihtiyaçları ve etkinliklerinin çeşitliliği oranında çok fazla sorumluluğa sahiptir. (Zengin ve Esedav, 2010).

5.1. Avrupa Birliği (AB) Yerel Yönetimler ve Çevre Politikaları

Avrupa'da sanayi devrimi ile birlikte üretim şekilleri değişmiş, Avrupa'da giderek artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak üzere sanayi dalları büyümüş ve çeşitlenmiştir. Ekonomik büyümenin ve gelişmenin öncelikli hedef olarak görüldüğü Avrupa ülkelerinde, refah ve barışın ancak ekonomik büyüme ile mümkün olabileceği düşüncesi hâkim olmuştur. Çevre Politikaları da bu yönde şekillenmiştir (Canpolat, 1994).

II. Dünya Savaşından sonra, dönemin şartları dikkate alındığında, zorunluluk olarak ortaya çıkan birleşik Avrupa fikri, ilk zamanlarda Avrupa Çelik Birliği olarak kurulmuş ama zamanla 28 üyesi olan bu günkü güçlü Avrupa Birliği şeklini almıştır.

Ekonomik kalkınmanın, birlikte hareket etmekle mümkün olacağı düşüncesiyle kurulan birlik, zamanla sosyal konularda da Avrupa Birliğini kapsayacak şekilde ortak hareket etmeye başlamıştır.

Avrupa Birliğinin faaliyetleri incelendiğinde, ekonomik, kültürel, siyasi alanda yapılan ortak hareketlerin içinde, çevre konusunun da olmasının önemli bir nedeni, çevre sorunlarının ekonomik büyüme sonucunda meydana gelmesidir. Ekonomik büyümenin tarım, turizm, enerji, madencilik, sanayi gibi alanları içine aldığı düşünüldüğünde, bu kollarında uygulanan ortak politikaların çevre konusunda da uygulanması ihtiyacı doğmuştur. Üye ülkelerde aynı yaşam standardına sahip olunması ve çevrenin Avrupa da bir bütün olarak ele alınması ortak çevre politikasının belirlenmesinin zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır (Batal, 2007).

Stockholm Konferansı 1972 yılında Birleşmiş Milletler bünyesinde düzenlenmiş olup ve bu konferansta ilk kez BM Çevre Programı oluşturulmuştur.

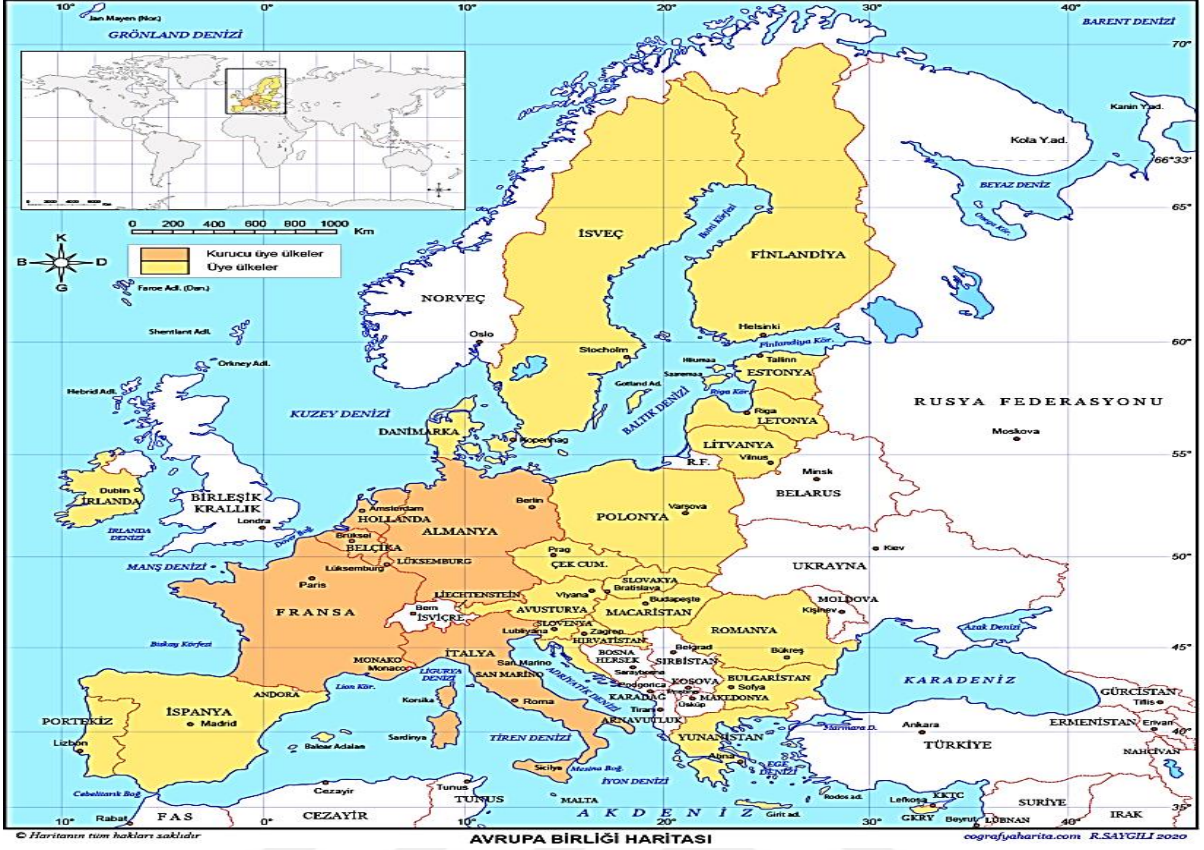
Yerel yönetimler, dünyada ülkelerin yönetim şekillerine göre farklılıklar göstermektedir. Ülkelerin kültürel yapısı, nüfus yoğunluğu ve çeşitliliği, gelenekleri ve gelişmişlik seviyesi yerel yönetimlerin yapısının oluşmasında etkili olmaktadır. Bazı ülkeler köklü şehir kültürüne, geleneğine ve yapısına sahip, çağın koşullarına cevap veren, hizmetler üreten sistemlerini oluşturarak yerel yönetimlerde ön plana çıkmaktadır. AB, ABD ve Türkiye’de yerel yönetimler oturmuş sistemleriyle ön plana çıkmaktadır (Ergun, 2008).

- **Avrupa Birliğinin (AB) Kuruluşu**

Avrupa çapında barışın sağlanması ve Avrupa ülkeleri arasında ekonomik bir işbirliğinin kurulması amacıyla hareketle, ileride siyasi bir birliğin temellerinin atılması hedefleniyordu. Bu doğrultuda, Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg tarafından 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu kuran Paris Antlaşması ile 1957 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğunu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu kuran Roma Antlaşmaları imzalandı (AB Başkanlığı, 2021).

Günümüze kadar geçen süre içinde, Avrupa devletleri, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alandaki işbirliklerini güçlendirdiler. Kuruluş yıllarında sadece 6 üyeden oluşan Avrupa Toplulukları, değişik tarihlerde yeni üyelerin katılımı sonucu 27 üyeden oluşan bir Birlik halini almıştır.

1992 Maastricht Antlaşması ile Topluluk kurumları güçlendirildi ve daha geniş yetkilere sahip oldu, böylece Avrupa Birliği (AB) doğdu (TÜSİAD, 2002).

Şekil 5.1. Avrupa Birliği Siyasi Haritası

Kaynak: *Türkiye-rehberi.net*

- **Avrupa Birliği (AB) Kurumsal Yapı**

“Avrupa Birliği Antlaşması’nın 13. Maddesine göre; birlik aşağıda belirtilen kurumlardan oluşur (T.C. Başbakanlık AB Genel Sekreterliği, 2011).

- ✓ Avrupa Parlamentosu,
- ✓ Avrupa Birliği Zirvesi,
- ✓ Konsey,
- ✓ Avrupa Komisyonu,
- ✓ Avrupa Birliği Adalet Divanı,
- ✓ Avrupa Merkez Bankası,
- ✓ Sayıştay

Avrupa Birliği’nin çevre ile ilgili çalışmalar yapmak üzere oluşturulmuş kurumları; Avrupa Çevre Ajansı, Çevre Genel Müdürlüğü, Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Çevre İlkeleri, Greenpeace, WWF’dir (Doruk, 2012).

- **Avrupa Birliği'nin Temel Değerleri**

Avrupa Birliği'nin temel değer ve ilkelerini aşağıda belirtilen başlıklar altında sıralayabiliriz (Batal, 2010).

Barış ve Eşitlik; Avrupa'da ve dũnyada barışın egemen kılınması ve barış için birlikte çalışmak demektir.

Eşitlik; Avrupa vatandaşları arasında din, dil, etnik köken ve cinsiyet ayrımcılığı olmadan yaşanılan bir ortam yaratmayı ifade etmektedir.

Temel zgrlkler; Barış, birlik ve eşitliğin doğrudan neticesi, insanların, hizmetlerin, malların ve sermayenin özgürce dolaşımı anlamına gelecektir.

Dayanışma; Birinin zgrlğ, bir diğerinin özgürlüğünü engellememelidir. Bundan dolayı birliğin yeleri arasında dayanışma ve beraberlik şarttır.

Ulusal Kimliğe Sayđı; ye ülkelerin kimliklerinin AB içerisinde kaybolması istenmemekte tam tersine her ülkenin kendi ulusuna ait kimliğiyle AB'nin kültürel yapısına bir değer olarak katması beklenmektedir.

Güvence; AB'nin bütün kurumları, bu kurumların ürettiği tüm ortak politikalar, gerçekleştirilen tüm etkinlikler ve bu politikalar doğrultusunda alınan tüm kararlar, Avrupa Birliği hukukunun öznesi olan kişilerin ekonomik, sosyal güvenceleri ve çıkarları içindir (AB-Türkiye İş Birliği Derneği, 2003).

Temel Haklar; Bütün bu değer ve prensiplerin insanı temel alması, insan haklarının korunmasını tartışmasız ön plana çıkarmaktadır. Bu değerlerin ve prensiplerin işığında, Avrupa Birliği'nin nihai hedefleri şu şekilde belirlenmiştir:

Temel insan hakları, insanların serbest dolaşımı, insanların medeni ve politik hakları çerçevesinde bir "Avrupa Birliği Vatandaşı" kavramı oluşturmak,

Adalet ve İçişleri işbirliği çerçevesinde Avrupa'da özgürlük, güvenlik ve adaleti teminat altına almak,

Tek pazar ve para birimi çerçevesinde ekonomik ve sosyal kalkınmayı ilerletmek,

Ortak güvenlik ve dış politikayla Avrupa'nın dũnyadaki rolünü ne çıkarmaktır (T.C. Başbakanlık AB Genel Sekreterliği, 2011).

- **Avrupa Birliği Müktesebatı**

Müktesebat, AB hukuk sistemine verilen isimdir. AB'ye bağlı bütün yeleri bağlayan ve Avrupa Birliği çapında geçerli olan, resmi AB kararlarla yıllar içinde oluşturulmuş politikalar, mevzuat ve kurumsal uygulamaların tümüdür (TOBB, 2001).

Avrupa Birliği müktesebatı (hukuki mevzuatı) beş ana bölümden oluşur.

- ✓ Birincil mevzuat (kurucu antlaşmalar ve bunlara ekler),
- ✓ İkincil mevzuat (tüzükler, yönetmelikler vs.),
- ✓ Uluslararası antlaşmalar,
- ✓ İdare hukukunun genel ilkeleri,
- ✓ Üye devletlerarasındaki sözleşmeler (Tekinalp, 2000).

Avrupa Birliği (AB) halka en yakın yönetim birimi olan yerel yönetimlere büyük önem vermektedir. AB fonlarının önemli bir bölümü yerel ve bölgesel yönetimlerin daha etkin ve verimli hizmet sunma kapasitelerinin geliştirilmesine ayrılmıştır. Avrupa Birliği sınırları içerisinde yerel yönetimler için demokratik, şeffaf ve katılımcı bir yönetimin olması desteklenmektedir (Sarıkaya, 2001).

Avrupa Birliği müktesebatında yerel yönetimlere yönelik ve yerel yönetimlerin uygulamasından sorumlu olduğu yasal düzenlemeler; çevre hukuku, ayrımcılığın önlenmesi, serbest dolaşım, tüketicinin korunması, sosyal politika, ulaşım, kamu ihaleleri, güvenlik ve adli işbirliği, devlet yardımları, enerji yönetimi, yerel vergiler, rekabet hukuku, yerel seçimler gibi alanlarda yapılmıştır (TOBB, 2001).

- **Fransa'da Yerel Yönetimler**

Fransa'da yerel yönetimler;

- ✓ Belediyeler (kominler),
- ✓ İller (department),
- ✓ Yeni oluşturulan bölge (region) yerel yönetimlerinden oluşmaktadır.

Paris'in anakent yönetimi, tarihsel gelişimi ve başkent statüsünden dolayı özel bir konumu vardır. Belediyelerin görevleri arasında; güvenlik, polis, seçmen kayıtlarının tutulması, itfaiye, okul öncesi eğitim ve ilköğretim altyapıları, koruyucu sağlık hizmetleri, kreşler ve bakımevleri, kent planlama, bölgesel planlama, atık toplama ve arıtma, mezarlıklar, çevre koruma, tiyatro, müze ve kütüphaneler, parklar ve açık alanlar, ulaşım, kent içi ulaşım, yat limanlarının işletilmesi, gaz, merkezi ısıtma, elektrik ve turizm hizmetleri yer almaktadır (Keleş,1994).

Şekil 5.2. Fransa Siyasi Haritası

Kaynak: Türkiye-rehberi.net

İllerin görevleri, ortaokulların yapımı ve bakımı, koruyucu sağlık hizmetleri, aile refahına yönelik hizmetler, huzurevi yapımı ve bakımı, balıkçı limanlarının yönetimi, nehirlerin gemi seferlerine uygun hale getirilmesi, büyük ölçekli planlama, müze, kütüphane ve tiyatroların açılmasıdır. Fransa’da yerel yönetimlerin gelirlerinin % 40’ı yerel vergilerden, % 30’u devlet yardımlarından gelmektedir. Geriye kalan harcamalar ise borçlanma ve yerel gelirlerden karşılanmaktadır (Batal, 2007).

Fransa’da yerel yönetimlerin vergi gelirleri, dolaysız vergiler ve dolaylı vergiler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Dolaysız vergiler arasında yer alan çöp vergisi, yol temizlik vergisi, kaldırım vergisi, yol kaplama vergisi, elektrik, götürü vergisi belediyeler tarafından alınmakta olan vergilerdir. Dolaysız bir vergi çeşidi olan serbest gelir vergisi ise iller ve bölge yönetimlerince toplanmaktadır. Kazı vergisi de belediyeler ve iller arasında paylaşılmaktadır. Motorlu taşıt vergisi de, il yönetimleri tarafından toplanmaktadır (Batal, 2007).

Yerel yönetim faaliyetleri merkezi idarenin denetimindedir. Fransız Anayasası’nın 1. maddesinde, cumhuriyetin bölünmezliği ilkesi yer almaktadır. Parlamento ya da yürütme gücü tarafından çıkarılan ulusal yasalara ve tüzüklere, yerel kamu yetkilileri tarafından uyulması zorunludur. Anayasa’nın 72/6. maddesinde, yerel yönetimlerin ulusal çıkarların korunmasından, idari denetimden ve yasalara saygılı olarak davranmaktan sorumlu oldukları

hükme bağlanmıştır. Söz konusu denetim, aynı zamanda anayasal bir değeri olan yerel yönetimlerin, yönetim serbestisi ilkesine de saygılı olmak zorundadır. Yerel yönetimlerin aldığı karar ancak yargı kararıyla kaldırılabilir. Anayasanın 72/6. maddesi gereğince, valilere idari denetim görevi verilmektedir. Vali yerel yönetimlerde yapılan bir idari işlem konusunda bilgilendirilmek zorundadır. Buradaki bildirimden amaç, bu tür işlemleri merkezi idareye bildirmektir (Keleş, 1994).

- **Almanya’da Yerel Yönetimler**

Alman Anayasasına göre, Almanya federal bir devlettir. Birleşik devlet esası ve bunun gereği olan yasama yetkisi paylaşımına dokunulmaması anayasal olarak güvence altına alınmıştır. Federal Almanya 16 eyaletten oluşan her bir devlettir. Her eyaletin genel seçimle belirlenmiş bir meclisi (Landtag), bir hükümeti, yüksek mahkemeler dâhil yargı düzeni bulunmaktadır (Batal, 2010).

Almanya’da yönetim kademesi Federal devlet, eyaletler ve yerel yönetimlerden oluşmaktadır.. Anayasaya göre federal devletin ağırlığı federal meclis ve federal senato aracılığıyla yasamaya yoğunlaşırken, yürütme ise daha çok eyaletler ve yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilmektedir. Almanya’daki 16 eyaletin her biri kendi yasama, yürütme ve yargı organlarına sahiptir.

Alman yönetim sistemi, siyasal yerinden yönetim ilkesiyle karakterize edilen federal yapı ve bunun içinde son derece geniş yetkilere ve etkinlik alanına sahip yerel yönetimlere dayanır. Almanya’da yerel yönetimler demokratik devletin vazgeçilmez temel taşları olarak görülmekte ve kanunlarla açık şekilde merkezi idareye verilmeyen bütün hizmetler yerel yönetimler tarafından yerine getirilebilmektedir. Buna mukabil merkezi idare ancak kanunlarla kendisine verilen görevleri yerine getirebilmektedir (İçişleri Bakanlığı, 1999).

Şekil 5.3. Almanya Siyasi Haritası

Kaynak: Türkiye-rehberi.net

Almanya’da iki temel yerel yönetim birimi bulunmaktadır. İlçeler ve belediyelerdir. Belediyeler; ilçe içindeki belediyeler ile ilçe dışındaki belediyeler olarak ikiye ayrılmaktadır. Kırsal bölgelerdeki belediyeler ilçelere bağlı iken, kentsel bölgelerdeki belediyeler ilçelerden bağımsızdırlar. Belediyeler arasında görev ve örgütlenme açısından iki temel fark bulunmaktadır.

İlçe dışındaki belediyeler ilçenin de görevlerini üstlenmektedirler.

İlçe dışındaki belediyelerin denetim yetkisi validedir.

Dolayısıyla yerel yönetim birimleri; ilçeden bağımsız büyük şehirler, ilçeler ve belediyeler olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır (Ulusoy ve Akdemir, 2002).

Belediyelerin görevleri,

Emniyet ve asayiş, pasaport ve nüfus işleri, itfaiye, istatistik ofisi, seçimlerin kayıt ve yapımı, imar planlama, spor tesislerinin yapımı, hastane yapımı, koruyucu sağlık hizmetleri, kreş ve çocuk yuvası yapımı, çöplerin toplanması, içme suyu, elektrik, kanalizasyon, gaz sağlama hizmetleri, kentsel yol ulaşımı, kentsel raylı ulaşım, sosyal yardım hizmetleri, konut yardımı, yaşlı bakımı, mülteci ve fakir ailelere danışmanlık hizmetlerinden oluşmaktadır (Batal, 2007).

Kurumlar vergisi ve katma değer vergisi yalnızca federal devlet ile eyaletler arasında paylaşılırken gelir vergisi ise federal devlet, eyaletler ve belediyeler arasında paylaşılan bir vergidir. Belediye gelirlerinin yaklaşık olarak % 25'ini federal yönetim ve eyaletlerden alınan yardımlar, % 25'i dolayındaki kısmını alt yapı yatırımlarından dolayı katılma paylarından, üçte birini ise vergi gelirleri oluşturmaktadır. Belediye sınırları içinde toplanan gelir vergisinden % 15 oranında belediyelere pay verilmektedir. Belediye giderlerine baktığımızda ise giderlerin yaklaşık olarak beşte birini sosyal yardımlar, buna yakın oranda sağlık, spor ve dinlenme giderleri, geri kalan kısmı ise alt yapı, konut, ulaştırma, okullara yapılan harcamalar ile diğer ekonomik geliştirme hizmetleri oluşturmaktadır (Tortop, 1996).

- **Avrupa Konseyi ve Yerel Yönetimler**

Fransa, Belçika, Danimarka, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, İsveç, İrlanda ve Birleşik Krallık tarafından imzalanan Londra Anlaşması'yla 05/05/1949 tarihinde Avrupa Konseyi kurulmuştur.

Avrupa Konseyi'nin amaçları; insan hakları, hukukun üstünlüğü ve çoğulcu demokrasi ilkelerini korumak ve güçlendirmek; azınlıklar, ırkçılık, hoşgörüsüzlük ve yabancı düşmanlığı, sosyal dışlanma, uyuşturucu madde, çevre sorunlarına çözüm aramak; Avrupa kültürel kimliğinin oluşmasına ve gelişmesine katkıda bulunmak ve Avrupa'da demokrasiyi yeni benimseyen ülkelerle işbirliğini geliştirmek olarak özetlenebilir. Bu çerçevede; insan hakları, medya, hukuki işbirliği, sosyal ve ekonomik sorunlar, sağlık, eğitim, kültür, tarihi ve kültürel miras, spor, gençlik, çevre, sınır ötesi işbirliği ve yerel ve bölgesel yönetimler gibi alanlarda çalışmalar yürüten Konsey'in savunma dışında Avrupa toplumlarının karşılaştıkları sorunlarla ilgili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Duru, 2007).

Avrupa Konseyi, kuruluşundan beri, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi için çaba harcamakta, sorunların yerellik ilkesi çerçevesinde çözümlenmesi amacıyla yerel yönetimlere yardımda bulunmaktadır. Bu etkinlikler özel organlar eliyle gerçekleştirilmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014).

5.1.1. Avrupa Birliği Çevre Politikaları

Avrupa Birliği Çevre Politikası, çevre eylem planları oluşturmak, çevresel hedeflere ulaşmak ve çevre politikası oluşturmak için gerekli aşamalardan oluşur. AB'nin temel unsurlarından biri olarak kabul edilen serbest rekabetin ve serbest dolaşımın sağlanması, çevre alanında da ortaklaşa hareketi gerektirmektedir.

Birlik üyesi ülkelerin bazılarında hava ve su kirliliğini önlemek amacıyla yapılan yatırımlar, firmaların maliyetlerini ve dolayısıyla ürün fiyatlarını önemli oranlarda artırmıştır. Bu nedenle üye ülkeler arasında malların serbest dolaşımının ve serbest rekabetin tam olarak sağlanabilmesi için ortak bir çevre politikası oluşturulmasının önemi daha da artmıştır. AB'nin kendine özgü bir çevre politikası geliştirmesinin diğer bir nedeni siyasidir. Ülkelerarasındaki çevre politikalarındaki farklılıklardan dolayı, yaşam koşullarının farklı şekillerde ve düzeylerde olması siyasi bakımdan da, istenmeyen bir durum olarak değerlendirilmiştir (Çoban, 2010).

AB'nin Çevre Politikası, gelecek nesillerin doğal kaynaklarını tehlikeye atmadan mevcut ihtiyaçları dikkate almak ve daha sürdürülebilir olan bir ekonomik ve sosyal kalkınma modelini bir araya getirmek anlamına gelen sürdürülebilirliğin sağlanmasıdır. AB'nin çevre politikası çok geniş ve karmaşıktır. Toprak, su ve hava dâhil olmak üzere temel çevre unsurlarının korunması için birçok ayrıntılı kural ve standart vardır. Avrupa mevzuatı tarafından en çok korunan alanlar çevre konularıdır (Batal, 2007).

AB kurucu anlaşmalarında çevre konusu üye devletlerin yetki alanlarına bırakılmıştır. Fakat çevre korunması konusunda uygulamada ortak bir yaklaşım benimsenmesi istenmiştir. Üye ülkelerin değişiklik gösteren yerel yönetim sistemleri, aynı amaca hizmet etmeleri için AB tarafından kurallar ve yönetmelikler geliştirilmiştir.

AB çevre eylem planlarına göre 1. Eylem Planında AB çevre hukukunun genel özellikleri belirlenmiştir. Çevre bilincini artırma, kirliliği kaynaktan azaltma gibi unsurlar bu eylem planında önce çıkan özelliklerdir. 2. Eylem Planında ise çevre eğitim hususu daha baskın gelmektedir. 3. Eylem Planında ise kirlilikle mücadele için ekonomik ve teknik açıdan teknolojilerin araştırması ve kirliliği oluşum aşamasında indirmek hedeflenmiştir. 4. Eylem Planı ise diğer eylem planlarına göre en iyi hazırlanan eylem planı olup maliyet açısından kirlilik boyutları incelenmiştir.

5. Eylem Planında Sürdürülebilirlik felsefesi ön planda olup doğal kaynakların korunması hedeflenmiştir. 6. Eylem planında ise küresel iklim değişikliği çevre politikasında yerini almış ve bütünleşmiş atık yönetimi hedeflenmiştir (Akdur, 2005).

AB çevre politikasının 5 temel ilkesi bulunmaktadır. Bunlar;

Bütünleşik ilkesi: Çevreyi tek bir tip kirlilik üzerinden ele almaktansa entegre bir yönetim anlayışı benimseyen ilkedir.

Önleyicilik ilkesi: Risk kontrolü ve planlama yönetim stratejilerin kullanıldığı henüz kirlilik oluşmadan önlem alınması gerektiğini belirten ilkedir.

İhtiyat ilkesi: Nasıl bir çevresel etkinin oluşacağı belirsiz olduğu durumlarda faaliyetin önlenmesi veya önlem alınması gerektiğini belirten ilkedir.

Kirleten Öder İlkesi: Çevresel sorumluluğun kimde olduğunu belirten ilkedir. Kişi veya kurum çevresel kirliliğe neden oluyorsa bu kirliliğin giderilmesi bu kişi veya kurumun sorumluluğu altındadır. Kaza sonucu oluşabilecek kirlilik dahi kirliliğe neden olan tesisin sahibinin sorumluluğundadır. Buna çevre hukukunda kusursuz sorumluluk denir.

Halkın katılımı: Bilgi paylaşımı, bilgiye erişim kolaylığı ve halkın çevre yönetiminde belli kademelere dâhil edilmesi gerektiğini benimseyen ilkedir (Sarıkaya, 2001).

AB müktesebatı (hukuki mevzuatı) beş ana bölümden oluşmaktadır ve yaklaşık olarak 90000 sayfa içermektedir.

- ✓ Müktesebat birincil mevzuat (kurucu antlaşmalar ve ekler),
- ✓ İkincil mevzuat (tüzükler, yönetmelikler vb.),
- ✓ Uluslararası antlaşmalar,
- ✓ İdare hukukunun genel ilkeleri
- ✓ Üye devletlerarasındaki sözleşmeler bölümlerinden oluşmaktadır (Batal, 2010).

Birliğin çevre mevzuatının tüm üye ülkelerde fiili olarak uygulanması, Birlik için özel öneme sahiptir. Birlik mevzuatının üye ülke mevzuatıyla uyumlaştırılması en kısa sürede gerçekleşmesi gereken bir durumdur. Bunun için ulusal yetkililerle görüşme, denetim, kamuoyu oluşturma, gönüllü kuruluşlarla işbirliği gibi bir dizi önleme başvurulmaktadır. Çünkü Komisyon, çevreyle ilgili Birlik kararlarının tüm üye ülkelerde uygulanmasının öncelikli bir sorun olduğuna, bu uygulamaların çevre kalitesini iyileştireceğine, ulusal eylem ve politikaların uyumlaşmasını sağlayacağına ve birliğin rekabet gücünü artıracığına inanmaktadır (Durmuş, 1993).

AB anayasası niteliğinde olan Lizbon Anlaşması, çevre konusundaki uygulamaların tedbir aşamasında kalmayıp üye devletlerin çevre politikalarını yerel, bölgesel ve uluslararası düzeyde çevresel bozulmalara yol açabilecek her türlü faaliyeti finanse etmesi gerektiğini içermektedir (Duru, 2007).

AB Çevre Politikaları hedefleri,

- ✓ Çevrenin korunması, kollanması ve çevre kalitesinin yükseltilmesi,
- ✓ Doğanın ve doğal kaynakların, ekolojik dengeye zarar verecek yöntemlerle işletilmelerinden sakınılması ve bunların akılcı yönetilmelerinin sağlanması,
- ✓ İnsan sağlığının korunması,
- ✓ Kalkınmaya, kalite gereksinimleriyle uyum içinde özellikle de çalışma şartlarının ve yaşam çevresinin geliştirilmesine yön verilmesi,
- ✓ Kent planlaması ve toprak kullanımında çevresel etkilerin daha fazla dikkate alınmasının sağlanması kararlarından oluşmaktadır.
- ✓ Birliğin dışındaki devletler özellikle de uluslararası örgütlerle küresel çevre problemlerine ortak çözümler aranmasıdır (Duru, 2007).

AB'nin kullandığı çevre politikaları, çevrenin kirliliğine bazen oluşan zararın ödenmesi, bazen de zararın oluşumunu önlemeye yöneliktir. Çevre politikalarının yönetiminde, AB Mali ve Teknik olmak üzere iki tür araç kullanılmaktadır. Mali araçlar, LIFE programı çerçevesinde gerçekleştirilmekte ve teknik araçlar eko-etiketleme, denetleme, değerlendirme ve üye ülkelerde çevre denetlemelerinde başvurulmuş kriterler şeklinde olmaktadır (Budak, 2000).

AB Komisyonu, Konsey'e yolladığı 27 Mayıs 1998 Tarihli bir tebliğ ile çevre boyutunun diğer politikalara iyi bir şekilde entegrasyonunu sağlamak üzere şu ilkeleri belirlemiştir:

- ✓ Çevrenin topluluk kurumlarının bütün faaliyetlerine entegre edilmesi,
- ✓ Mevcut politikaların gözden geçirilmesi,
- ✓ Belli başlı alanlarda eylem stratejileri hazırlanması,
- ✓ Viyana'da yapılacak Avrupa Konseyi toplantısı için çevre boyutunu üye devletlerin diğer politikalarına nasıl başarıyla entegre edildiği konusunda bir konsey rapor taslağı hazırlanması,
- ✓ Uygulamanın izlenmesi için öncelikli eylem ve mekanizmaların tanımlanması,
- ✓ Avrupa Konseyi zirvenin çevre politikalarının diğer sektörel politikalara entegrasyonunu gözden geçirmesi,
- ✓ Konseyin, parlamento ve komisyonun bu ilkeleri yürürlüğe koyacak mekanizmaların geliştirilmesi ve uygulamanın izlenmesi konusunda bir ortak çalışma yapmasıdır (Batal, 2007).

AB kurumsal yapısı içinde çevre politikasının oluşturulması, uygulanması ve bu uygulamanın denetlenmesi komisyonun konu ile ilgili Çevre Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Bu birim; sürdürülebilir kalkınma ve politika desteği, doğal kaynakların çevre kalitesi, çevre ve sağlık, uygulama, küresel ve uluslararası ilişkiler ve kaynak yönetimi başlığını taşıyan altı ayrı müdürlük çerçevesinde faaliyet göstermektedir (Türkiye Çevre Vakfı, 2002).

1972'de Komisyon'un endüstri politikaları ve iç pazarla ilgili 3 Genel Müdürlüğü çerçevesinde kurulan çevre ve tüketicinin korunması biriminden, 1981'de ayrı bir genel müdürlük olmaya doğru gelişen Çevre Genel Müdürlüğü, Enerji, Bölgesel Politikalar, Taşımacılık, Endüstri Politikaları, İç Pazar, Bilim, ARGE, İstihdam, Sosyal İşler, Eğitim ve Tarım gibi birçok genel müdürlük çevre konularında ki çalışmalara katılabilmektedir.

Çevre alanındaki topluluk politikasının oluşturulması ve üye devletlerin ulusal mevzuatlarının bu alanda yakınlaştırılması için başvuru temel araçlar; Çevre Eylem Programları ve bu programların koyduğu hedefler doğrultusunda çıkartılan direktiflerdir.

5. Çevre Eylem Programından bu yana çevre politikasının oluşturulması ve uygulanmasında ekonomik araçların giderek önem kazanmaya başladıkları gözlemlenmektedir. LIFE Programı ile AB'nin çevre korunması alanındaki projeleri destekleme kapasitesinde artış kaydedilmiştir (Batal, 2010).

- **Avrupa Birliği çevre politikasının uygulama ve mali araçları**

- ✓ **LIFE Programı**

Birliğin yapısal fonları, bazı özel programlar aracılığıyla kaynakları birlik içinde daha zengin olan bölgelerden daha yoksul bölgelere aktarmak suretiyle daha dengeli bir sosyo ekonomik gelişmeyi desteklemek için kullanılan başlıca araçlardır.

Yüksek çevre kalitesi AB'nin daha yoksul bölgelerine yatırımların çekilmesinde bir faktör olmuştur ve fonlar giderek artan şekilde kıyıların, limanların ve nehirlerin temizlenmesi ve kirlenmiş ve bozulmuş endüstriyel ve kentsel alanların rehabilitasyonu gibi çevrenin iyileştirilmesi projeleri için ayrılmaktadır. Fon ile ayrıca özel küçük ve orta büyüklükte işletmeler tarafından çevreyle dost teknolojilerin kullanımının desteklenmesi ve yenilenebilir enerji, koruma, kitle ulaşımı ve çevre yönetimi eğitimine destek için de kullanılmaktadır (Batal, 2010).

- ✓ **Uygulama Araçları**

- Çevre kirliliği hakkında bilgilerine serbest ulaşım
- Çevresel etki değerlendirmesi (ÇED)
- Çevre Dostu Ürünler için Eko-Etiket (Eco-Label)

- Çevresel denetleme (Eco-audit)
- Çevre yönetim ve denetim sistemi (EMAS)
- LIFE (Çevre, Doğa, Üçüncü Ülkeler) (Türkiye Çevre Vakfı, 2002).

✓ Çevre vergileri

AB bünyesinde çevreyle ilgili ekonomik araçların kullanılmasını hedefleyen kesin politikalar, 4. Çevre Eylem Programı ile birlikte oluşturulmaya başlanmış ve uygulamada kullanılacak somut araçlar (vergi, harç, devlet yardımı, kirletme/atık hakkı ticareti vb.) sıralanmıştır. 5. Çevre Eylem Programı ise çevre politikalarında mevzuat araçlarının hâkimiyetine son verilmesi ve kullanılacak araçların çeşitlendirilmesini ana hedef olarak belirlemiştir. Birlik üyesi ülkeler tarafından ortak çevre politikası uygulamalarında kullanılan ekonomik araçlar, kirleten öder ilkesi çerçevesinde farklılık göstermektedir.

Çevre politikasının finansmanında üye ülkeler tarafından en yaygın olarak kullanılan ekonomik araçlar çevre vergileri ve harçlardır. Vergi ve harçlar, üretici ya da tüketici üzerinde oluşturdukları mali baskı nedeniyle üretim ya da tüketimden gelen alışkanlıkları kirliliğe yol açmayacak şekilde değiştirmeyi özendirilmektedir (Tavşancı, 2005).

Genel olarak çevre harçları belirli bir hizmet karşılığında ödenmektedir. Çevre vergileri ise genel bütçeye karşılık beklemeksizin eklenir. AB'ye üye ülkelerde genel kabul görmüş bir çevre vergisi tanımı yoktur. Ortak bir tanım olmadığı gibi farklı anlamlarla kullanılan benzer kavramlarla da karşılaşmak mümkün olabilmektedir.

Çevre vergileri; maliyeti kapsayan harçlar, çevreye zararlı faaliyete yönelik vergiler ve mali amaçlı çevre vergileri şeklinde sınıflandırılmıştır. Başka bir sınıflandırmada ise çevre vergileri dörde ayrılmaktadır (Tavşancı, 2005).

Atık vergileri; hava, su ve toprağa bırakılan her türlü atık maddeler ile gürültü emisyonlarının miktar ve içeriği temel alınarak hesaplanan ve bu maddeleri kullanarak çevreyi kirletenlerin emisyon oranlarını azaltma amacı taşıyan vergilerdir.

Ürün temelinde belirlenen vergiler; kullanıldıkları ya da çevreye bırakıldıkları takdirde bazı özellikleri nedeniyle çevreye zarar veren ürünlerden alınan vergidir. Naylon poşetler ve diğer geri dönüştürülemeyen ambalajlar buna örnektir.

Kullanım temelinde belirlenen vergiler; çevre temizliği ile ilgili olarak verilen hizmetler için bu alanda yetkili kurumlara ödenen vergilerdir.

Örneğin; belediye atıklarının toplanması ve bertaraf ile atık suların toplanması ve arıtımı için ödenen vergiler bu kapsamda yer almaktadır. Vergilendirme farklılıkları; çevreyi kirleten

ürünlerden daha yüksek, buna karşılık çevre kirliliğine yol açmayan ürünlerden daha az oranda vergi alınmasıdır (Batal, 2010).

5.1.2. AB Yerel Yönetimlerinin Çevre Yönetimi

Avrupa Birliği üyesi ülkeler, gerek kendi geçmişlerinden getirdikleri ve sürekli geliştirdikleri özerk yerel yönetim geleneğinden dolayı, gerekse Birlik mevzuatından kaynaklanan yasal ve kurumsal sorumluluklar nedeniyle merkezi yönetim ve yerel yönetim ilişkilerinde, yerel yönetimleri görev, yetki ve mali yönden güçlü ve verimli kılacak, ama bu arada yönetimler arası etkileşimde optimal dengeyi koruyacak politika ve uygulamalara yer vermektedir (Parlak, 2002).

1991 Rio Konferansı'ndan sonra dünya üzerinde "yerelleşme" noktasında bir yönetsel irade söz konusudur. Bu konferans sonucunda Yerel Gündem 21 Eylem Planlarının uygulanmasına karar verilmesi; bir bölgede etkin çevre yönetiminin ancak bölgede yaşayan halkın etkin katılımı ile mümkün olabileceği vurgulanmaktadır. Çünkü halk kendi yeşil alan ve orman ihtiyacını, sanayi, konut, ticaret alanlarının dağılım sorunlarını, tarihi-kültürel dokunun sorunlarını, altyapı yeterliliğini merkezi hükümetten çok daha iyi bilmektedir. Bu anlamda, yerel yönetimlerin karar ve işlemlerinde çıkar çevrelerinden bağımsız ve özgür hareket etmeleri gerekmektedir. Yerel yönetimlerin ve halkın optimum katılımı ile çevre koruma ve geliştirme süreçlerine imkân tanıyan bir yerel yönetim yapısı oluşturulmasına ihtiyaç vardır (Zengin, 2009).

Kapsamlı bir bütünleşme oluşturmayı hedefleyen AB'nin bölgesel politikası başlangıcından beri bölgeler arasındaki dengesizliklerin azaltılması amacını gütmüştür. Bölgesel politika, birleşik bir Avrupa inşa edilmesi, Avrupa'nın halkları ve bölgeleri arasında ekonomik ve toplumsal kaynaşma sağlanması açısından da temel önem taşımaktadır. AB; üye ülkelerin yanı sıra aday ülkeler arasındaki bölgesel gelişme farklılıklarını ve dengesizliklerini azaltmayı amaçlamakta; bu nedenle kimi programların uygulanması ve AB düzeyinde sürdürülebilir gelişmenin gerçekleştirilmesi için bölgeler oluşturulmaktadır. Bu gelişimin bir diğer önemli unsuru da hızla yükselen yerelleşme olgusudur. Katı merkezîyetçi bir yönetim yapısından, şeffaf ve katılımcı demokrasiye geçişle birlikte adem-i merkezîyetçi yönetim tarzının Avrupa'da güçlenmesi de, AB içinde bölgesel politikanın önemini arttırmaktadır (Zengin, 2009).

5.2. ABD Yerel Yönetimler ve Çevre Politikaları

5.2.1. ABD (Amerika Birleşik Devletleri) ve Yerel Yönetimler

Amerika Birleşik Devletleri, çoğulcu demokrasiye dayalı, başkanlık sistemiyle yönetilen federal bir cumhuriyettir. 50 Eyaletten oluşan federal bir yapıya sahiptir. Yönetim sistemi üç kademeli bir yapı çerçevesinde şekillenen bu ülkede federal devlet ilk düzey yönetim birimini, eyaletler ise ikinci düzey yönetim birimlerini oluşturmaktadır. Eyaletlerin alt düzey yönetim birimleri olan yerel yönetimler ise, sayıları, nitelikleri ve yapıları itibarıyla çok zengin bir çeşitliliğe sahiptirler (Ayhan, 2008).

ABD'nin yönetim yapısı 1787 Anayasası ile belirlenmiş ve uygulanmıştır. Her Eyalet kendi anayasasına göre yerel yönetimin yapılanmasını şekillendirmiş olduğu için yerel yönetimler arasında farklılıklar görülmektedir. Yerel yönetimler;

- ✓ İl yönetimi (county government),
- ✓ Belediye yönetimi (local governments),
- ✓ Özel bölge yönetimi (special districts)
- ✓ Özel okul bölgeleri (school districts) biçiminde örgütlenmişlerdir.

Eyaletlerde, yerel yönetimler il ve belediye yönetimleri oluşturulmuştur ve semt, okul bölgeleri, muhafaza bölgeleri, kasabalar ve ulaşım bölgeleri dâhil diğer yerel yönetim birimleri de bulunmaktadır. Bu özel yerel hükümet türlerinin eyalet anayasası veya yasasında öngörüldüğü şekilde düzenleme ve idare kurumu veya vergi dairesi mevcuttur.

Hemen bütün eyaletlerde İl yönetimleri (county'ler), denetçiler veya İl yönetimi (county) komiserlerinden oluşan kurullarca ve genellikle seçimle iş başına gelen memurlarca yönetilmektedir. Seçilmiş organları olmayan yerleşim birimleri doğrudan İl yönetimlerine (county'ye) bağlıdır. İl yönetimleri (County'ler) kendilerine bağlı bu birimlerde tüm belediye hizmetlerini yapmakla yükümlüdürler (Nadaroğlu, 1998).

İl yönetimlerinin (County'lerin) teşkilat yapısı için tek tip bir yapıdan söz etmemiz mümkün değildir. Zira eyaletten eyalete farklılık arz etmektedir. Ancak iç teşkilat yapılarının temel unsurlarını İl yönetimi (County) meclisleri, seçilmiş idari görevliler, atanmış görevliler, meclis ihtisas komisyonları olarak dörde ayırabiliriz (Türker, 1999). Bunlardan İl yönetimi (County) Meclisi, birden fazla üyeden oluşan karar alma ve yürütme organıdır. Yerine göre komite, komisyon, yönetim kurulu, denetim kurulu gibi isimler de almaktadır. Üye sayısı 3-50 arasında değişen bu meclislerde seçimle iş başına gelmektedir.

Seçilmiş idari görevliler idari alanda istihdam edilmekte olup bunlar; maliye amiri, yol ve köprülerle ilgili planlama, yapım, arazi çalışmaları, sınır tespiti, imar planları işleri için bayındırlık amiri, eğitim müdürü, kayıt ve arşiv müdürü; yargı alanında; şerif, savcı, adliye yazı işleri müdürü, adli tıp yetkilisidir (Batal, 2007).

Atanmış görevliler ise; sağlık müdürü, sosyal güvenlik müdürü, yol müdürü, tarım müdürü, veteriner ve kamu avukatıdır. İhtisas meclis ve komisyonlarının görev konuları oldukça çeşitlilik arz etmektedir. Bu alanları; sosyal güvenlik, sağlık, hastane, kütüphane, seçim, arazi kıymet takdiri, planlama, personel, dinlenme ve eğlence, hava alanları, okulların finansmanı ve tarım şeklinde sıralayabiliriz (Erkul ve Ark. 2016).

- **Belediye yönetimi**

Belediyeler şehir, kasaba veya köylerde bulunan bir yönetim birimidir, bir il içinde veya ilden bağımsız olabilir ve belediyelerin kendi yönetim ve vergi daireleri vardır. Belediye yönetiminin sorumlulukları arasında halk güvenliğini sağlama, şehirdeki sokak, park ve eğlence tesislerinin bakımı, atık su arıtımı, çöplerin toplanması, imar ve inşaat yasalarının uygulanması, yangın ve kurtarma hizmetleri, hayvan kontrolü, toplu taşıma ve diğer gerekli hizmetler bulunmaktadır (Batal, 2007).

Büyük şehir belediyeleri konut yardımında da bulunmaktadır. Belediye devlet hastanelerini işletir, eyalet ve federal yönetim tarafından desteklenen sosyal refah programlarını yönetir. Birçok şehirde su, elektrik, doğal gaz ve telekomünikasyon gibi hizmetler belediye tarafından verilmektedir. Belediye ve kasabalar seçimle işbaşına gelen yetkililer tarafından yönetilirler. Bu yetkililer, bir belediye başkanı ve kararlar alan, politikalar belirleyen belediye meclisinin seçilen üyelerinden oluşur.

Belediye Meclisinde, belediye başkanı belediye yönetiminin başıdır ve günlük idari işlerin denetlenmesinden ve yürütülmesinden sorumludur. Bazı şehirlerde, belediye meclisinin şehirdeki işlerini yürütmesi istenilen profesyonel bir yönetici görevlendirilerek oluşturulan bir yönetim şekli benimsenmiştir. Şehir yöneticisi şehrin baş idari yetkilisidir. Seçimle görev başına gelmese de seçimle başa gelen belediye meclisi veya başkanına doğrudan hesap vermekle yükümlüdür.

Özel amaçlı hizmet birimleri, diğer yerel yönetimlerden bağımsız olarak faaliyet gösterir ve genellikle belirli bir coğrafi bölgede belirli bir amaca hizmet etmek üzere kurulmuşlardır. Su ve doğal kaynakları koruma, acil hizmetler, ulaşım ve özel amaçlı hizmetler vermekle yükümlüdürler. Okul hizmet birimleri daha ziyade okulların güvenlik, bakım, onarımı ve idaresi için kurulurlar. Özel amaçlı hizmet birimlerinden farklı olarak yalnızca bir alanda, eğitim alanında faaliyet gösterirler. Okul hizmet birimlerinin her biri, bağımsız yönetim

teşkilatına sahiptir ve görevlerini yerine getirecek özerk kaynaklara sahiptirler (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

Şekil 5.4. ABD Siyasi Haritası

Kaynak: Türkiye-rehberi.net

- **Yerel yönetim gelirleri**

ABD’de vergiler federal devlet, eyalet ve yerel yönetimler arasında paylaştırılmaktadır. Her yönetim biriminin kendilerine ait vergileri vardır ve bu üç birim arasında kendi vergi gelirleri dışında merkezi bütçeye dayalı bir paylaşım yoktur. Federal devlet başlıca beş vergileme kaynağına sahiptir.

- ✓ Gelir vergisi,
- ✓ Bordro vergileri
- ✓ Kurumlar vergisi,
- ✓ Özel tüketim vergileri,
- ✓ Gümrük vergileri.

Ayrıca yerel yönetimlerin harçlar, su, ulaşım, elektrik işletmelerden elde ettiği gelirler ve tahvil ihraç etmek diğer gelirleri arasındadır (Ayhan, 2008).

- **Denetim**

Denetimin amacı, harcama kanunları şartlarına uymayı garanti etme, kamu kaynağının dağıtımının doğruluğunu tespit etme ve gereksiz harcama alanlarına dikkat çekmektir. ABD’de performans denetimi, genel müfettişlik ve soruşturma biçiminde farklı denetim mekanizmaları vardır. Eyalet yönetimleri yerel yönetimler üzerinde önemli bir denetim yetkisine sahiptir. Eyaletler, yerel yönetimleri fes etmek yetkisine sahiptir. Çoğu zaman, yolsuzluk ve usulsüzlük olduğunda ya da kamu hizmetlerinde çok büyük aksamalar yaşandığında kullanılmaktadır (Ayhan, 2008).

5.2.2. ABD’de Çevre Politikalarının Gelişim Süreci

Çevre politikasının amacı, ticaretin etkinliğine ve insanların özgürlüğüne olabildiğince az müdahale ederek çevreyi gelecek nesiller için korumak ve çevresel maliyetlerin kimin sorumluluğunda olduğu konusunda tarafsız ve eşit davranmaktır. Çevre konusunda ilk resmi eylem olarak 1970 yılında ABD ulusal çevre politikası (NEPA) imzalandı. NEPA, kapsamlı bir ABD ulusal çevre politikası oluşturmaktadır. Çevre hareketlerinin bir sonucu olarak, çevre politikası 1970’lerde hava ve su kirliliğini düzenleyen Çevre Koruma Ajansı (EPA) oluşturuldu.

Amerika Birleşik Devletleri Çevre Koruma Ajansı (United States Environmental Protection Agency, EPA), federal Amerika Birleşik Devletleri hükümetin, Kongre’de kabul edilen yasalar ve yönetmenlikler çerçevesinde uygulamalarını sürdüren insan sağlığı ve çevre koruma kurumudur. EPA, dönemin ABD başkanı Richard Nixon tarafından önerildi ve yönetmeliğin Kongre’de onaylanmasından sonra 2 Aralık 1970’de çalışmaya başladı (Birleşik Devletler Çevre Koruma Ajansı, EPA, 2021).

- **EPA (Çevre Koruma Ajansı)**

EPA (Çevre Koruma Ajansı) hükümet ve Kongre kabulü gören yasa ve yönetmeler çerçevesinde insan sağlığı ve çevre korumalarını sürdüren bir devlet kurumudur. İnsan sağlığı ve çevre korumalarını sürdüren Çevre Koruma Ajansları farklı dönemlerde gündem ile ilgili çevre sorunları konusunda çalışmalar gerçekleştirmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri Çevre Koruma Ajansı 2 Kasım 1970 tarihinde çalışmalarını başlattı. Amerika Birleşik Devletleri kanunlarına göre EPA başkanı ABD Başkanı tarafından atanmaktadır. Güncel olarak kurumda yaklaşık 18.000 tam zamanlı personel hizmet vermekte. Mevzuatlar kapsamında belirtilen EPA lisans sahiplerini kapsayan hizmet kategorileri şu şekildedir:

- ✓ Enerji üretimi
- ✓ Metallerin üretim ve işletilmesi
- ✓ Mineral sanayisi
- ✓ Kimya sanayisi
- ✓ Atık ve atık su yönetimi
- ✓ Kâğıt, ahşap üretim işlenmesi
- ✓ Hayvancılık ve su ürünleri yetiştiriciliği
- ✓ Dezenfekte ve öldürücü ürünler.

EPA, aşağıdaki federal çevre yasaları için ana uygulama yetkisine sahiptir:

- ✓ Temiz hava hareketi
- ✓ Temiz Su Yasası
- ✓ Kapsamlı Çevresel Tepki, Tazminat ve Sorumluluk Yasası ("Süper Finans")
- ✓ Acil Durum Planlaması ve Toplum Bilme Hakkı Yasası
- ✓ Federal İnsektisit, Mantar İlacı ve Kemirgen İlacı Yasası
- ✓ Kaynak Koruma ve Kurtarma Yasası
- ✓ Güvenli İçme Suyu Yasası
- ✓ Toksik Maddeler Kontrol Yasası
- ✓ Frank R. Lautenberg 21. Yüzyıl Yasası için Kimyasal Güvenlik (Birleşik Devletler Çevre Koruma Ajansı, EPA, 2021).

- **İlgili Mevzuatlar**

EPA, aşağıdaki federal çevre yasaları için ana uygulama yetkisine sahiptir:

- ✓ Temiz hava hareketi
- ✓ Temiz Su Yasası
- ✓ Kapsamlı Çevresel Tepki, Tazminat ve Sorumluluk Yasası ("Süper Finans")
- ✓ Acil Durum Planlaması ve Toplum Bilme Hakkı Yasası
- ✓ Federal İnsektisit, Mantar İlacı ve Kemirgen İlacı Yasası
- ✓ Kaynak Koruma ve Kurtarma Yasası
- ✓ Güvenli İçme Suyu Yasası
- ✓ Toksik Maddeler Kontrol Yasası
- ✓ Frank R. Lautenberg 21. Yüzyıl Yasası için Kimyasal Güvenlik
- ✓ EPA'nın katkıda bulunan bir rolü olduğu veya diğer kurumlara yardım sağladığı ek yasalar vardır. Bu yasalar arasında:

- ✓ Nesli Tükenmekte Olan Türler Yasası
- ✓ Enerji Bağımsızlığı ve Güvenlik Yasası
- ✓ Enerji Politikası Yasası
- ✓ Federal Gıda, İlaç ve Kozmetik Yasası
- ✓ Gıda Kalitesini Koruma Yasası
- ✓ Ulusal Çevre Politikası Yasası
- ✓ Petrol Kirliliği Yasası
- ✓ Kirliliği Önleme Yasası (Birleşik Devletler Çevre Koruma Ajansı, EPA, 2021).

5.3. Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Çevre Politikaları

5.3.1. Türkiye’de Yerel Yönetimler

Ülkemizde de tarihi geçmişi Osmanlı Dönemine uzanan yerel yönetimler Cumhuriyet döneminde de devam etmiş ve günümüze gelene kadar birçok reforma konu olarak değişim ve gelişim göstermiştir. Türkiye’de belediyelerin günümüzdeki kuruluşları ile ilgili kanun, şu anda yürürlükte bulunan 03.07.2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanunu 13.07.2005 tarih ve 25326 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (T.C. 1982 Anayasası).

Kanun ile Türkiye’de belediyelerin kuruluşu, organları, yönetimi, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esasları düzenlenmiştir. Nüfusu 50.000’nin üzerinde olan belediyelerce stratejik plan hazırlanması, belediyelerin görevlerinin tek tek sayılması yerine genel bir çerçeve belirlenmesi, belediye meclislerinin her ay toplanması, ihtisas komisyonlarının kurulması, hemşerilik hukukunun güçlendirilmesi, encümen yapısında seçilmişler lehine düzenleme yapılmış olması, kent konseylerinin kurulması 5393 sayılı Kanununun getirmiş olduğu yenilikler arasındadır (Ergun, 2008).

2012 yılında birçok yasada değişikliğe yol açan ve yeni bir büyükşehir modeli getiren 6360 sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile gerçekleştirilmiştir. Ayrıca 14/3/2013 tarihine ait 6447 sayılı “On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile 6360 sayılı kanunun adı “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” olmuştur (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018).

Türkiye'nin, Avrupa Birliği yolunda yerel yönetimler alanında izlediği süreçte; 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması, 1970 yılında imzalanan Katma Protokol, 1987 yılında yapılan tam üyelik başvurusu, 1995 yılında sağlanan Gümrük Birliği ve 1999 Helsinki Zirvesi ve kabul edilen aday ülke statüsü ile önemli aşamalar göstermektedir (Batal, 2007).

Avrupa Birliği'nin Türk kamu yönetimi üzerindeki kapsamlı etkisi 1990'lı yılların sonunda ortaya çıkmış ve 2000'li yıllarda derinleşmiştir. Aday ülke statüsü alındıktan sonra Türkiye ile Avrupa Birliği ilişkileri; Katılım Ortaklığı Belgesi, Ulusal Program, İzleme Raporları, Katılım Öncesi Ekonomik Program gibi bir dizi plan ve program temeli dâhilinde ilerlenmiştir.

Şekil 5.5. Türkiye siyasi haritası

Kaynak: Türkiye-rehberi.net

• Türkiye'de Yerel Yönetimlerle İlgili Kavramlar

Türkiye'de yerel yönetimler başta Anayasa olmak üzere yasal ve yönetsel metinlerle düzenlenmektedir. Yerel yönetimlerin şekillenmesinde yargı kararlarının etkisi de azımsanmayacak ölçüdedir. Bu ulusal hukuksal metinlere uluslararası anlaşma ve sözleşmeleri de eklemek gerekir. Yerel yönetim; merkezi yönetimin dışında, bir topluluğun yerel ve ortak gereksinmelerini karşılamak amacıyla, seçmenlerin karar organlarını doğrudan seçtiği, idari ve mali özerkliğe sahip, kamu tüzel kişiliği olan demokratik bir kuruluştur. Anayasa ve ilgili kanunlara göre yerel yönetimler, il özel idaresi, belediye ve köy idarelerinden oluşmaktadır (Günday, 2005).

İl özel idaresi; İl halkının yerel ve ortak gereksinmelerini karşılamak amacıyla, seçmenlerin karar organlarını doğrudan seçtiği, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişiliği

olan demokratik bir kuruluştur. İl özel idaresinin organlarını, il genel meclisi, il encümeni ve vali oluşturur. 30 adet büyük şehir haricindeki illerde il özel idareleri mevcuttur (İl Özel İdareler Kanunu, 2021).

Belediye; Belde sakinlerinin yerel ve ortak gereksinmelerini karşılamak amacıyla, seçmenlerin karar organlarını doğrudan seçtiği, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişiliği olan demokratik bir kuruluştur. Belediyenin organları belediye meclisi, belediye encümeni ve belediye başkanıdır.

İl Belediyesi; Yasal düzenlemelerde açıkça tanımlanmamış olmakla birlikte uygulamada büyükşehir belediyeleri dışında kalan illerin merkezlerindeki belediyeler il belediyesi olarak adlandırılmaktadır.

İlçe Belediyesi; Yasal düzenlemelerde açıkça tanımlanmamış olmakla birlikte uygulamada büyükşehir belediyeleri dışında kalan illerdeki ilçe merkez belediyeleri ilçe belediyeleri olarak adlandırılmaktadır.

Büyükşehir belediyesi; Sınırları il mülki sınırı olan (6360 sayılı Kanuna göre 2014 yılında yapılacak yerel seçimlerden sonra uygulanmak üzere) ve sınırları içerisindeki ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlayan; kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişiliğidir (T.C. 1982 Anayasası).

Büyükşehir ilçe belediyesi; Büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalan ilçe belediyesini ifade etmektedir.

Belde belediyesi; 5393 sayılı Kanuna göre belde, belediyesi bulunan yerleşim yeri olarak tanımlanmakla birlikte uygulamada büyükşehir, il ve ilçe belediyeleri dışındaki belediyelere belde belediyesi denilmektedir (T.C. 1982 Anayasası).

Mahalle ve Kırsal Mahalleler; Belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idari birimdir. Tüzel kişiliğe sahip olmayan mahalle bir yerel yönetim birimi değildir. Mahalle muhtarlarına verilen görevlerden çoğu, nüfus, askerlik, sağlık, güvenlik konuları ile ilgili olup, genel yönetime ilişkindir. Bu niteliği ile mahalle muhtarlıkları, genel yönetimin belediye sınırları içindeki uzantısı işlevine sahiptir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018).

Tarihsel süreçte, mahalle yönetimlerine verilen görevler genel yönetime ilişkin olmakla birlikte, özellikle yerel yönetim reform kanunlarından sonra ve uygulamada mahalle, halkın yönetime katılması ve gündelik yaşam pratiklerinin bir gereği ve getirisi olarak daha çok bir yerel yönetim uygulama birimi görüntüsü sergilemektedir.

Köy; 07.04.1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanunu'nda köy; nüfus ölçütüne, sosyal, ekonomik ve idari yapısına göre farklı şekillerde tanımlanmıştır. Köy, nüfusu 2000'den az olan, cami, otlak, baltalık gibi malları bulunan, toplu veya dağınık evlerde oturan, insanların bağ, bahçe ve tarlaları ile birlikte teşkil ettikleri, bir yerden bir yere götürülebilir veya götürülemez mallara sahip, kanunla kendisine verilen görevleri, işleri yapan başlı başına bir varlık, bir tüzel kişilik olarak belirtilmiştir (T.C. 1982 Anayasası).

Köyleri, yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri ya da nüfus yoğunluğu yönünden genellikle tarımsal işlevlerle uğraşan, konutları ve öteki yapıları bu yaşamı yansıtan yerleşme birimleri olarak da tanımlanmak mümkündür (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018).

- **Türkiye'de yerel yönetimlerde kapsam ve mevzuat**

1982 anayasası yerel yönetimler üzerinde merkezi idarenin sahip olduğu idari vesayet yetkisinin kapsamını ve gerekçelerini de ayrıntılı bir şekilde düzenleyerek daha önceki anayasalardan farklı bir yol izlenmiştir. Ayrıca anayasada yerel yönetimlerin seçilmiş organları üzerindeki denetim yetkisinin yalnızca yargı eliyle yürütülebileceği hükmü de yer almaktadır (İl Özel İdaresi Kanunu, 2021).

Yerel yönetim sistemi oluşturan birimler 5393 sayılı kanuna tabi olan belediyeler, 5216 sayılı kanuna tabi olan büyükşehir belediyeleri, 5302 sayılı kanuna tabi olan il özel idareleri ve 442 sayılı kanuna tabi olan köylerden oluşmaktadır. 03.07.2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanunu 13.07.2005 tarih ve 25326 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun ile belediyelerin kuruluşu, organları, yönetimi, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esasları düzenlenmiştir. 5216 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyelerinin görev ve sorumlulukları kapsamlı bir şekilde düzenlenmiş ve 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyelerinin görev ve sorumluluklarına ilişkin bazı değişiklikler yapılmıştır. İl özel idarelerinin sunmakla yükümlü oldukları hizmetler, il sınırları içinde ve belediye sınırları dışında olmak üzere ikiye ayrılarak tanımlanmıştır. Türkiye'de köyler 07/04/1924 tarihli 442 sayılı Köy Kanunu ile yönetilmektedir. Kanuna göre, köy derneği, ihtiyar meclisi ve muhtar köyün organlarıdır. (T.C. 1982 Anayasası).

- **Türkiye ve AB sürecinde yerel yönetimler**

Türkiye'yi AB sürecinde yerel yönetimler alanında etkileyen önemli gelişmeleri şu şekilde özetlemek mümkündür. 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması, 1970 yılında imzalanan Katma Protokol, 1987 yılında yapılan tam üyelik başvurusu, 1995 yılında sağlanan

Gümrük Birliği ve 1999 Helsinki Zirvesi ile kabul edilen aday ülke statüsü, Türkiye'nin Avrupa Birliği yolunda izlediği sürecin önemli aşamalarını göstermektedir.

Ancak, Avrupa Birliği'nin Türk kamu yönetimi üzerindeki kapsamlı etkisi 1990'lı yılların sonunda ortaya çıkmış ve 2000'li yıllarda derinleşmiştir. Aday ülke statüsü alındıktan sonra Türkiye ile Avrupa Birliği ilişkileri; Katılım Ortaklığı Belgesi, Ulusal Program, İzleme Raporları, Katılım Öncesi Ekonomik Program gibi bir dizi plan ve program temelinde ilerlemiştir (AB Başkanlığı, 2021).

5.3.2. Türkiye'de Çevre Politikalarının Gelişim Süreci

Çevre politikası, bir ülkenin çevreye ilişkin tercih ve hedeflerinin belirlenmesi olarak ifade edilmektedir. Çevre politikasının amacı ise çevre kalitesinden vazgeçmeksizin toplumsal refahının mümkün olan en yüksek düzeyde sağlanmasıdır (Keleş, Hamamcı, Çoban, 2015).

Çevre sorunlarıyla 1970'li yıllarda karşılaşmaya başlayan Türkiye'de çevreyle ilgili anayasal düzenleme boyutundaki ilk ve en önemli adım 1982 Anayasası'nda "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" başlığı altında 56. madde ile çevre hakkı düzenlenmesi yapılarak atılmıştır (Gürseler, 2008).

Türkiye'de çevre politikalarına yön veren kaynaklara baktığımızda uluslararası antlaşmalar, anayasa ve yönetmelikler, kalkınma planları ve çevresel etki değerlendirmesi örnek olarak gösterilebilir. Türkiye'de çevre politikaları oluşturmakla görevli birim Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığıdır.

Türkiye, sanayileşen, modernleşen ve gelişmekte olan bir ülkedir. Hammadde gereksinimi doğal kaynakların kullanımını arttırmış, çevre kirliliği oluşmuş ve çevre sorunları ortaya çıkmıştır. Dünyada olduğu gibi 1970 yılından sonra Türkiye'de de çevre konusu önem kazanmaya başlamıştır. Çevre ilk kez 1982 Anayasasında, "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir" ifadesi kullanılmıştır. Ayrıca, "Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir" ifadesi, 1982 Anayasasında yer almaktadır (1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası).

1982 Anayasası'nın hemen ardından 1983 yılında 2872 Sayılı Çevre Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunun amacı; "bütün vatandaşların ortak varlığı olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi; kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunması; su, toprak ve hava kirlenmesinin önlenmesi; ülkenin bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginliklerinin korunarak, bugünkü ve gelecek kuşakların sağlık, uygarlık ve yaşam düzeyinin geliştirilmesi ve güvence altına alınması için yapılacak

düzenlemeleri ve alınacak önlemleri ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleriyle uyumlu olarak belirli hukuki ve teknik esaslara göre” düzenlenmektedir denmiştir (2872 Sayılı Çevre Kanunu).

Türkiye'nin AB ile entegrasyon süreci de dikkate alındığında, çevrenin korunmasına yönelik politikalarda da AB standartlarının sağlanması önem arz etmektedir. Ayrıca Türkiye’de söz konusu standartların yakalanması adına son yıllarda yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılmasına yönelik çok sayıda yasal düzenlemeler yapılmış ve yapılmaktadır.

- **Türkiye’de çevre ile sorumlu resmi kurumlar**

Yerel yönetimlere ilişkin görevleri bulunan merkezi yönetim kuruluşları şunlardır; İçişleri Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Kalkınma Ajansları, İlbank A.Ş. Genel Müdürlüğü.

- ✓ **İçişleri Bakanlığı**

Bakanlığın yerel yönetimlere ilişkin görevleri:

Yerel yönetimlerin seçilmiş ve atanmış görevlileri hakkında 4483 sayılı Kanun gereği yapılacak işleri yürütmek,

Yerel yönetimlerin seçilmiş organlarının (belediye başkanı, meclis üyeleri ve köy muhtarı) görevden uzaklaştırma iş ve işlemlerini yapmak,

Yerel yönetimlerin norm kadro ilke ve standartlarını belirlemek,

Yerel yönetimler personelinin hizmet içi eğitimlerini koordine etmek, görevde yükselme eğitim ve sınavlarını takip etmek ve uygulamak,

Yerel yönetimlerin iş ve işlemlerine dair çeşitli kanun, tüzük ve yönetmeliklerle Bakanlığa verilmiş olan görev ve hizmetleri yapmak, takip etmek, sonuçlandırmak ve geliştirmek

Bakanlığın yerel yönetimler üzerinde sahip olduğu vesayet yetkisinin mevzuat hükümleri gereğince uygulanmasını sağlamak,

Yerel yönetim yatırım ve hizmetlerinin kalkınma planları ile yıllık programlara uygun şekilde yapılmasını gözetmek,

Yerel yönetimler ile bunlara bağlı kuruluş ve işletmelerin denetimini yapmak ve rehberlik etmek,

Büyükşehir belediyelerinin genel sekreterleri ile su ve kanalizasyon idarelerinin genel müdür ve yönetim kurulu üyelerini atamak,

Belediyelerin ilave personel istihdam taleplerine onay vermek,
Belediye meclislerinin feshine ilişkin işlemleri yapmak,
Belde adının değiştirilmesine ilişkin iş ve işlemleri yapmak,
Belediyelerin şirket kurmasına ilişkin işlemleri yürütmek,
Yerel yönetimlerce yapılan yap-işlet-devret modeline göre işlemleri yürütmek,
Belediyelerin borçlanmalarına izin vermek,
Belediyelerin bazı hizmetlerinin imtiyaz devri yoluyla gördürülmesine ilişkin işlemleri yürütmek,

Belediyelerin yabancı ülke belediyeleri ile kardeş kent ilişkisi kurulmasına onay vermek olarak belirtebiliriz (Yerel Yönetimler, 2022).

✓ Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı

Çevre yönetimi, çevre konusunda koruma görevi ve sorumluluğu olup ve ülkenin çevre korumaya ilişkin politikalarını oluşturmakla görevli kurum olarak merkezde Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'dır.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı bünyesinde Çevre şurası, Yüksek Çevre Kurulu ve Mahalli Çevre Kurulları olmak üzere üç danışma organı bulunmaktadır. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatı ile bağlı ve ilgili kuruluşlardan meydana gelmektedir. Taşrada 81 ilde müdürlükler şeklinde çevreden sorumlu kurum olarak görev yapmaktadır.

Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü, 10.07.2018 tarih ve 30474 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesinde kurulmuştur. 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 100 üncü maddesinde Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğünün görev ve yetkileri şöyle belirtilmektedir;

Mahalli idarelerin iş ve işlemlerine dair mevzuatla verilen görev ve hizmetleri yapmak, takip etmek, sonuçlandırmak ve geliştirmek,

Mahalli idare yatırım ve hizmetlerinin kalkınma planları ile yıllık programlara uygun şekilde yapılmasını gözetmek,

Mahalli idarelerin geliştirilmesi amacıyla araştırmalar yapmak, istatistiki bilgileri toplamak, değerlendirmek ve yayımlamak,

Mahalli idareler personelinin hizmet içi eğitimini planlamak ve uygulanmasını takip etmek,

Mahalli idarelerin teşkilat, araç ve kadro standartlarını tespit etmek,

Bakan tarafından verilen diğerk görevleri yapmak (Yerel Yönetimler, 2022).

✓ Sağlık Bakanlığı

Sağlık Bakanlığı genel olarak sağlık ve çevre sağlığı koşullarının iyileştirilmesiyle görevli bir merkezi örgüttür. Bakanlık hizmet alanına giren konularda yerel yönetimler arasında koordinasyonu sağlamaktadır. Bakanlığın Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü, çevre sağlığı hizmetleri ve görevleriyle 1. derecede yükümlüdür. Ayrıca birde Çevre Sağlığı Daire Başkanlığı bulunmaktadır. Genel Sağlığı Koruma (Umumi Hıfzıssıhha) Yasası sağlığa aykırı kuruluşlarla ilgili kuralların uygulanmasında da Bakanlığa kimi görevler vermiştir.

Sağlık Bakanlığını yeniden düzenleyen 8 Haziran 1984 tarihli 210 sayılı yasa gücündeki kararname, Bakanlığa, Yerel Yönetimlerle ve öteki ilgili kuruluşlarla işbirliği içinde çevre sağlığını ilgilendiren önlemleri almak görevini vermiştir (Keles ve Hamamcı,1998).

✓ Tarım ve Orman Bakanlığı

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, ülkemizdeki bütün su kaynaklarının plânlanması, yönetimi, geliştirilmesi ve işletilmesinden sorumludur. DSİ taşkın koruma, sulu ziraatı yaygınlaştırma, hidroelektrik enerji üretme ve belediye olan yerleşim yerlerine de içme suyu temini için çalışmalar yapmaktadır. Orman köylerinin kalkındırılması ve desteklenmesi amacıyla yapılan girişimleri desteklemek ve teşvik etmek (Ergun, 2008).

Bakanlık, 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu kapsamında sokak hayvanlarının çevre ve insan sağlığına olumsuz etkilerini önlemek ve salgın hastalıkları önlemek amacıyla çalışmalar yürütmektedir. Bakanlık orman köylerinin kalkındırılması ve desteklenmesi amacıyla girişimlerde bulunmaktadır. Bakanlığın görevleri 645 sayılı KHK da belirlenmiştir (R.G.4.07.2011, Sayı 27984 (Mükerrer)).

Bu görevler arasında;

“Ormanların korunması, geliştirilmesi, işletilmesi, iyileştirilmesi ve bakımı çölleşme ve erozyonla mücadele, ağaçlandırma ve ormanla ilgili mera iyileştirilmesi konularında politikalar oluşturmak,”

Doğanın korunmasına yönelik politikalar geliştirmek, korunan alanların belirlenmesi, milli parklar, doğa parkları ve anıtları, doğa koruma alanları, sulak alanlar ve biyolojik çeşitlilik ile av ve yaban hayatının korunması, yönetimi, geliştirilmesi, işletilmesi ve işlettilmesini sağlamak.

Su kaynaklarının korunmasına ve sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasına ilişkin politikalar oluşturmak, ulusal su yönetimini koordine etmek. (Bu konuyla ilgili olarak Su Enstitüsü kurulmuştur)

Meteorolojik olayların izlenerek halkın bilgilendirilmesi, gerekli önlemlerin alınmasına yönelik politika ve stratejiler belirlemek olarak sıralanmaktadır. Çevre yönetimi ile doğrudan ilişkili bu görevleri;

- ✓ Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü,
- ✓ Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü,
- ✓ Su Yönetimi Genel Müdürlüğü bünyesinde yürütmektedir (T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, 2005).

✓ **Hazine ve Maliye Bakanlığı**

Maliye Bakanlığı yerel yönetim finansmanına ilişkin yapılacak düzenlemelerin koordinasyonu sağlamaktan sorumludur. Maliye Bakanlığı, kesinleşmiş genel bütçe vergi gelirlerinin binde birini belediyeler ödeneği olarak bütçesine koyar. Bu ödeneği, mart ve temmuz aylarında iki eşit taksit halinde dağıtılmak üzere, İller Bankası hesabına aktarıp belediyelerin kullanımına sunar. Mahalli idarelerin gelirlerine ilişkin olarak hazırlanacak tasarılar hakkında Maliye Bakanlığının uygun görüşünün alınması zorunludur (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018).

✓ **Ticaret Bakanlığı**

Ticarete konu olan ve gümrük işlemlerine tabi, insan ve canlı sağlığını doğrudan ilgilendiren konuların izlendiği Bakanlığın, uygulama sonuçları da çevre yönetiminin konuları arasında sayılmalıdır. Ayrıca Bakanlığın tüketici haklarıyla ilgili görev ve sorumluluğun da çevresel sonuçları bulunmaktadır (R.G. 08.06.2011, Sayı 27958 Mükerrer)

✓ **Kültür ve Turizm Bakanlığı**

Bakanlığın merkez birimi Müzeler Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında sayılan “Yurdumuzdaki korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının arkeolojik araştırma ve kazılarla açığa çıkarılmasını, korunmasını, değerlendirilmesini ve tanıtılmasını sağlamak, tahribini ve kaçırılmasını önleyici tedbirleri almak”, doğrudan tarihi ve kültürel çevreyi koruma işlevini yerine getirmek anlamına gelmektedir. Yatırım Hizmetleri Genel Müdürlüğü ise Turizm yatırımlarında çevre değerlerini koruyarak yatırımların denetimini sağlamaktan sorumlu kılınmıştır (Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2015).

✓ **Enerji ve Tabii kaynaklar Bakanlığı**

Enerji üretiminde doğal kaynak kullanımı, çevrenin kirletilmesi (enerji üretiminde fosil yakıt kullanımı gibi), enerji verimliliğinin artırılması politikaları ile ilgili işler doğrudan çevreyi etkileyecek sonuçları olacaktır.

Maden İşleri Genel Müdürlüğünün görevleri arasında sayılan “madencilik faaliyetlerinin çevre ve kaynak koruma” ilkesine uygun olarak yürütülmesi çevre ile ilişkisini ortaya koymaktadır (R.G. 01.03.1985, Sayı18681).

✓ **Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı**

Organize Sanayi Bölgeleri, Endüstri Bölgeleri ile ilgili politikaların belirlenmesine öncülük etmektedir. Sanayi Genel Müdürlüğü “çevre ve iklim değişikliği konularındaki gelişmeleri takip etmek, sanayi politikası oluşturma çalışmalarını değerlendirmek ve gerekli tedbirlerin alınmasına yardımcı olmak”, doğrudan çevre yönetimiyle ilgili bir görev alanıdır (R.G, 08.06.2011, Sayı 27958 Mükerrer).

✓ **İl bank A.Ş. Genel Müdürlüğü**

İl bank, il özel idareleri, belediyeler ve bağlı kuruluşları ile bunların üye oldukları yerel yönetim birliklerine danışmanlık hizmeti vermek, projeler geliştirmek, alt ve üstyapı işlerinin yapılmasına yardımcı olmak ve finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulmuştur. Yerel yönetimlerin kanunda belirtilen her türlü projelerinde kullanılmak üzere genel bütçe dâhil, yurt içi ve yurt dışından temin edilen fon ve hibelerin kullanılmasına aracılık etmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018).

✓ **Kalkınma Ajansları**

Kalkınma Ajansları bölgeler arası eşitsizliklerin azaltılması ve bölgesel kalkınmanın giderilmesi için Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda kurulmuş özerk kamu kuruluşlarıdır. Kalkınma Ajansları yerel yönetimlerin kırsal ve yerel kalkınma, plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamaktadır. Kalkınma Ajansları, kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğinin gelişmesini desteklemektedir. Türkiye genelinde 26 adet Kalkınma Ajansı mevcuttur (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018).

5.3.3. Türkiye'nin Çevre mevzuatı

Çevreyle ilgisi kurulan ve Türk Çevre Mevzuatına alınan hukuk kaynakları yedi bölümde sıralanmıştır.

- ✓ Anayasa,
- ✓ Kanunlar,
- ✓ Kanun hükmünde kararnameler,
- ✓ Uluslararası sözleşmeler,
- ✓ Tüzükler,
- ✓ Yönetmelikler,
- ✓ Tebliğ ve kararlar.

Türk Çevre Mevzuatının her bölümünde; özelliğine göre söz konusu kaynağın tamamı veya ilgili maddeleri alınmıştır. 1980'lerin ilk yarısı ile birlikte çevre yönetimi ve çevre mevzuatı alanlarında, ülkemizde bir dizi gelişme yaşanmıştır. 1982 Anayasasının 56.maddesiyle başlayan düzenlemeler, 1983 yılında yayımlanan 2872 sayılı Çevre Kanunuyla bir başka aşamaya geçilmiş günümüze kadar da çevre mevzuatında bir dizi olumlu ya da olumsuz değişiklikler yaşanmıştır (Ergun, 2008).

Türk Çevre Mevzuatında ilk olarak Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına değinilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasından sonra Çevre Kanunu dışında İl Özel İdaresi Kanunu, Köy Kanunu, Limanlar Kanunu, Belediye Kanunu, Su Ürünleri Kanunu gibi çevre ile ilgili olan birçok kanun açıklanmıştır. Aynı zamanda kanun hükmünde kararnamelerden de bahsedilmiştir. Daha sonra çevre ile doğrudan ilişkili birçok uluslararası sözleşmeler açıklanmıştır. Bu sözleşmelerden bazıları Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunmasına Dair Sözleşme, Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme, Ozon Tabakasını İncelten Maddelere dair Montreal Protokolüdür. Uluslararası sözleşmelerin ardından Yeraltı Suları Tüzüğü, Su Ürünleri Tüzüğü gibi yine çevreyle ilgili tüzüklere değinilmiştir (Büyükgüngör, 2006).

✓ Çevre kanunu

Türkiye'de 2872 sayılı Çevre Kanunu ile çevrenin korunmasının yasal çerçevesi oluşturulmuştur. Çevre Kanunu, 1982 Anayasası'nın 56. Maddesine dayanılarak çıkarılmış ve 11.8.1983 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Çevre Kanunu'nun ilk maddesinde kanunun amacı belirtilmiştir.

Kanunun amacı, bütün vatandaşların ortak varlığı olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi; kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunması; su, toprak ve hava kirlenmesinin önlenmesi; ülkenin bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginliklerinin korunarak, bugünkü ve gelecek kuşakların sağlık, uygarlık ve yaşam düzeyinin geliştirilmesi ve güvence altına alınması için yapılacak düzenlemeleri ve alınacak önlemleri, ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleriyle uyumlu olarak belirli hukuki ve teknik esaslara göre düzenlemektir (2872 Sayılı Çevre Kanunu).

✓ **ÇED (çevresel etki değerlendirmesi)**

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmalar bütünüdür (Batal, 2010).

Ekonomik ve sosyal gelişmeye engel olmaksızın çevre değerlerini ekonomik politikalar karşısında koruyarak, yeni proje ve gelişmelerin çevreye olabilecek sürekli veya geçici potansiyel etkilerinin sosyal sonuçlarını ve alternatif çözümlerini, ilgili tüm tarafların görüş, kaygı ve önerilerini de dikkate alarak işletme öncesi, işletme sırası ve işletme sonrasını da içine alarak değerlendirilmesinin, izlenmesinin ve denetlenmesinin yapıldığı bir süreç olan ÇED ile ilgili ilk düzenleme ÇED Yönetmeliği adı altında ilk olarak 07/02/1993 tarihinde yayımlanmıştır. Günümüze kadar ÇED Yönetmeliğinde birçok kez değişiklik yapılmıştır (T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, 2005).

Yönetmeliğe tabi projeler/faaliyetler;

- ✓ Kimya, petrokimya, ilaç ve atıklar,
- ✓ Sanayi,
- ✓ Tarım, orman, su kültürü ve gıda,
- ✓ Ulaşım, altyapı ve kıyı yapıları
- ✓ Enerji
- ✓ Turizm
- ✓ Konut,
- ✓ Madencilik olarak yer almaktadır.

Yukarıda belirtilen ÇED Yönetmeliği'nin listelerinde yer almayan projeler ise faaliyet sırasında 2872 Sayılı Çevre Kanunu ve bu kanuna bağlı olarak çıkarılan yönetmeliklerde belirtilen şartlara uyulması ve mer'i mevzuat çerçevesinde diğer izinlerin alınması şartıyla

Yönetmelik ÇED Yönetmeliği kapsamında yer alan projeler için, kapsamı dışında değerlendirilmektedir (Dervişoğlu, 2010).

✓ **Stratejik Çevresel Değerlendirme Yönetmeliği**

Sürdürülebilir kalkınmanın uygulamaya dönük bir aracı olan SÇD; plan, program ve politikaların çevre üzerindeki olası olumsuz etkilerinin değerlendirilmesi ve bu etkilerin en aza indirgenmesi sürecidir.

SÇD, çevre yönetiminin teknik araçlarından olan ve projeler düzeyinde uygulanan çevresel etki değerlendirmesinin ileri bir aşaması olarak, çevre üzerinde önemli etkiler yapması muhtemel belli plan ve programlar hakkında bir çevresel değerlendirme yapılmasını amaçlar. SÇD, üst düzeyde çevrenin korunmasını sağlamak, plan ve programların hazırlanması ve onayı aşamasına sürdürülebilir kalkınma ilkesi doğrultusunda çevresel faktörlerin entegre edilmesine katkıda bulunmak üzere uygulanan bir değerlendirme sürecidir.

Ulusal ya da bölgesel plan ve programların hazırlanması ve onayı sürecinde olası çevresel etkilerin değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) Yönetmeliği, 8 Nisan 2017 tarihinde Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe girdi. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından hazırlanan SÇD Yönetmeliğinin çıkış noktası, bütün sektörlerdeki plan ve programların olası olumsuz çevresel etkilerinin en aza indirilmesi ve sürecin katılımcı bir yaklaşımla sürdürülmesidir (Dervişoğlu, 2010).

5.3.4. Türkiye’de Yerel yönetimlerin Çevre Yönetimi

Yerel yönetimlerin çevre ile ilgili görev yetki ve sorumluklarının yerel yönetimlerin büyüklük ve statülerine göre ele alınması gerekmektedir.

✓ **Belediyelerin çevre ile ilgili görevleri**

5393 sayılı Belediye Kanunu belediyeyi, belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi olarak tanımlamaktadır. 5393 sayılı Kanuna göre belediye idaresinin organları; belediye meclisi, belediye encümeni ve belediye başkanından oluşmaktadır (5393 Sayılı Belediye Kanunu).

Çevresel sorunlar, başta kentin ve kent halkının sorunu olarak, belediyeleri doğrudan doğruya ilgilendirir. Belediyeler, çevrenin korunmasına karşı ve yönetimine ilişkin altyapı ve hizmetleri üretmektedirler. Belediyelerin çevreyi koruma hususundaki temel görev ve yetkileri

yönetmelik hizmeti niteliğindedir. Belediyelerin çevreyle ilgili görevlerini belirleyen yasal düzenlemeler; Belediye Kanunu, Genel Sağlık Koruma Kanunu (Umumi Hıfzıssıhha Kanunu), İmar Kanunu ve Diğer Kanunlar olmak üzere dört temel başlık altında incelenebilmektedir. 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Yasası'ndaki bu hükümler ile 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun çevre temizliğine ilişkin hükümleri birbirlerini bütünlükçi hükümler taşımaktadır (Çetin, 2012).

Çevre sorunları, başta kentin ve kentlinin sorunu olarak, belediyeleri doğrudan doğruya ilgilendirir ve belediyeler, çevrenin korunmasına ve yönetimine ilişkin altyapı ve hizmetleri üretmektedirler. Belediyelerin çevre korumasındaki temel görev ve yetkileri yönetmelik hizmeti niteliğindedir. Bunun yanı sıra yerel ortak gereksinimleri karşılamakla görevli olan belediyenin çevreye yönelik gerekli tüm hizmetleri görmesine de hukuk sistemimiz olanak sağlamaktadır (Keleş ve Hamamcı, 1993).

Belediyelerin hukuksal olarak belirlenmiş görevleri, katı atık yönetimi, su, kanalizasyon hizmetlerinin sağlanması, kent içi ulaşım hizmetlerinin sağlanması, kent içi sokak ve caddelerin yapımı ve onarımı ve şehrin planlanması gibi başlıkları içermektedir. Belediyelerin çevreyle ilgili görevleri;

- ✓ Temiz içme ve kullanma suyunun sağlanması,
- ✓ Su arızalarının giderilmesi,
- ✓ Kanalizasyon hizmetlerinin verilmesi,
- ✓ Su kirliliğinin önlenmesi,
- ✓ Arıtma tesislerinin kurulması ve kurdurulması,
- ✓ Çöp toplama ve sokakların temizliği,
- ✓ Çöp depolama,
- ✓ Gayri sıhhi müesseselerin ve özellikle gıda üretim ve satışı yapılan işyerlerinin ruhsatlarının verilmesi ve halk sağlığı açısından denetlenmesi,
- ✓ Halkın sağlık, huzur ve rahatını etkilemesi söz konusu olan işyerim, üretim yerlerinin ve koşullarını saptayıp halka duyurulması ve izne bağlanması,
- ✓ Hava kirliliğiyle mücadele için gereken denetlemelerin yapılması,
- ✓ Şehre giren kömürlerin denetiminin yapılması, çevreyi kirleten kuruluşlara gereken yaptırımların uygulanması ve gereken önlemleri almalarının sağlanmasıdır.
- ✓ İmar planının uygulanması,
- ✓ İnşaatlara, binalara yapılacak eklemelere ve sair inşaat faaliyetine ruhsat verilmesi,
- ✓ İnşaatların imar planına ve uygulama projelerine uygunluğunun denetlenmesi,

- ✓ Yol çalışmaları,
- ✓ Kaldırım düzenleme çalışmaları,
- ✓ Meydan düzenlemeleri,
- ✓ Yeşil alan çalışmaları,
- ✓ Park, çocuk parkı, bahçe ve çevre düzenlemelerinin yapılması olarak belirleyebiliriz (Günday, 2005).

5.4. ABD, AB ve Türkiye Yerel Yönetimlerinin Yönetim Yapısı ve Görevler Açısından Karşılaştırılması

ABD Federal devlet yönetim yapısı, Türkiye Üniter devlet yönetim yapısı ve AB üye Ülkelerinde Federal ve Üniter devlet yönetim yapıları mevcuttur. Yerel hizmetler açısından, yerel yönetimlerin hizmetleri büyük ölçüde farklılıklar göstermektedir.

Çizelge 5.1. ABD, AB ve Türkiye Yerel Yönetimlerinin Yönetim Yapıları

	ABD	Avrupa Birliği	Türkiye
Yönetim Yapısı	Eyalet Sistemi	Eyalet Sistemi ve Üniter Yönetim Sistemi	Üniter Yönetim Sistemi
Yerel Yönetimler	İl (County) Belediye (Municipality) Kasaba Yönetimi (Town) Özel Amaçlı Yönetimler • Özel Bölgeler (Special districts) • Okul Bölgesi (School districts)	İlçeler (Kreise) İlçe Meclisi Belediye (Gemeinden) İlçe İçerisi Belediyeler İlçe Dışı Belediyeler	İl Özel İdaresi Büyükşehir Belediyesi İl Belediyesi İlçe Belediyesi Büyükşehir İlçe Belediyesi Belde Belediyesi Mahalle Köy

Çizelge 5.2. ABD, AB ve Türkiye Yerel Yönetimlerinin Görevleri

GÖREVLER	ABD	AB	TÜRKİYE
Eğitim Hizmetleri	Eğitim hizmeti, ABD’de yerel yönetimlerin en önemli görevleri arasında sayılmaktadır. Temel eğitim hizmetinin sunulmasından sorumlu olan kurumlar okul bölgeleridir. Bu hizmetler yerel yönetimler tarafından sunulduğu için eğitim giderleri de büyük ölçüde yerel vergilerden karşılanmaktadır. Belediyeler ve özel bölgeler kütüphane, müze, park ve rekreasyon hizmetlerinde ön plana çıkmaktadır.	Eğitim hizmetleri, okul yapımı, spor tesisleri, kreş ve çocuk yuvası yapımı yerel yönetimlerce yürütülmektedir.	Eğitim Hizmetleri, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülmektedir.
Sağlık ve Çevre Hizmetleri	Genel itibarıyla sağlık hizmetlerinin sunumundan (sağlığın korunması ve hastalıkların tedavi edilmesi gibi) belediyeler ve iller sorumlu olmakla birlikte, iller daha fazla ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda, çevre kirliliği ile mücadele, kanalizasyon, çöp ve diğer atıkların toplanması ve ortadan kaldırılması, doğal kaynakların korunması gibi hizmetlerde yerel yönetimler rol almaktadır.	Sağlık hizmetleri, hastane yapımı, yaşlı bakımı yerel yönetimlerce yürütülmektedir.	Sağlık Hizmetleri, Sağlık Bakanlığı sorumluluğunda yürütülmektedir.
Kamu ile Sağlanan Hizmetleri	İtfaiye, karayolları ve toplu taşıma hizmetleri yer almaktadır. İtfaiye hizmetlerinde daha çok belediyeler ön plana çıkmaktadır. Karayollarına ilişkin görevler açısından tüm yerel yönetimler sorumluluk sahibi olmasına rağmen, iller bu alanda daha fazla rol oynamaktadır. Toplu taşıma görevi, belediyeler ve iller tarafından sunulmaktadır.	İtfaiye, karayolları, toplu taşıma, imar planlama, elektrik, su, gaz, sosyal yardımlar yerel yönetimler tarafından sağlanmaktadır.	İtfaiye ve toplu taşıma hizmetleri yerel yönetimlerce yürütülmektedir.
İçişleri İle İlgili Hizmetler	Polis hizmetleridir. Bu hizmet açısından belediyeler ve iller önemli sorumluluklar üstlenirler. Yerel yönetimler nüfus kayıtlarının tutulması, gayrimenkullere ilişkin işlemlerin yapılması, kıymet takdiri, seçimlerin yürütülmesi ve vergi toplanması hizmetlerini yürütürler.	Polis, nüfus, pasaport ve seçim işleri yerel yönetimler tarafından yürütülmektedir.	Polis hizmetleri ve nüfus işlemleri İçişleri Bakanlığı sorumluluğunda yürütülmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Devletin halka direk hizmet götürebildiği en önemli birimler olan yerel yönetimler, daha kaliteli ve verimli hizmet üretebilmek için çalışmalarını belli bir disiplin içinde yapmalıdırlar. Yerel yönetim birimi olan belediyeler, öncelikle tüm paydaşların gereksinimlerini belirlemeli, bu gereksinimlerin giderilmesi için ihtiyaç duyulan kaynakları saptamalıdır. Sahip olunan kaynaklar için en uygun ve verimli dağılım biçimini belirlerken, sahip olunmayan kaynakların teminini sağlamalıdır. Kesintisiz hizmet ve kalkınmayı hedefleyen belediyeler için, “kısıtlı kaynaklarla en fazla ihtiyacın giderilmesi” ancak uzun vadeli stratejik planlarla mümkün olabilir.

• Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Zayıf Yönleri

Sanayileşmede ve doğal kaynakların kullanımında çevre dostu uygulamaların yetersiz olması

Arazi bozulmasına karşı toprağın geri kazanımı konusunda yapılan yapıcı uygulamaların az olması

Tarımsal sulamada su tasarrufu sağlayacak sistemlerin yaygın kullanılmaması

Enerji verimliliği uygulamalarının yaygın olmaması

Doğal kaynakların korunması açısından çok sayıda kurumun yetkili olması

Kış aylarında ısınma amaçlı olarak fosil kaynaklarının (Kömür, Petrol vs.) kullanılmasının yaygın olması

Atık su arıtma tesislerinin yerel yönetimlerce projelendirilmesinde yaşanan sorunlar

Yerel yönetimlerde imar planları yapılırken doğal kaynakların korunması konusundaki kıstasların değerlendirilmesindeki eksikler

Büyük şehir kanunu ile büyükşehir sınırlarının değişmesi ve büyükşehir sınırları dışında kalan yerleşimlerden kaynaklı evsel atık sular için arıtım tesislerinin yetersiz olması

Türkiye’de, belediyelerin EMAS ve ISO 14001 standartlarına uyum noktasında çeşitli ilerlemeler kat etse de, henüz arzu edilen seviyeye ulaşmamış olması

- **Tehditler**

Zehirli atıkların (Tarımsal ilaçlar, Sanayi atıklar vs.) yeraltı sularını tehdit etmesi

Boş arazilerin yeterince değerlendirilememesi sonucu arazilere atılmış kontrol dışı atıkların bertarafı konusunda problemlerin yaşanması

Türkiye’de çevre yönetimi ve politikası konusunda uygulama ve yürütmekte karşılaşılan sıkıntıların mevcut olması

Küresel iklim değişikliğinin çevreye olan etkisi

Ülkemiz kanunlarında çevre konusunda yerel yönetimlere ve özellikle belediyelere düşen görevlere yer verilse de uygulamada eksikliklerin sürmesi

Yerel yönetimlerin gereksinimleri, mali gelirleri, bunların öncelik sırası, yapılacak hizmetlerin türü ve genişliği gibi birçok konuda merkezi yönetimin etkisinin olması

- **Fırsatlar**

Dünyadaki ve ülkemizdeki yerel yönetimlerin çevre politikaları ve yenilebilir enerji politikaları

Enerji üretiminde güneş ve rüzgâr gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması

Sıfır atık projelerinin uygulanabilir ve kullanılabilir olması

Sanayi üretiminde gerekli olan enerji ihtiyacı için fosil yakıtlar yerine güneş, rüzgâr, hidro elektrik ve doğal gaz kullanım imkânlarının olması

Çevreye uygun iklim ve enerji eylem planlarının hazırlanması

Yerel yönetimlerde entegre katı atık yönetim projelerinin uygulanması, ambalaj atıklarının geri kazanımlarının sağlanması, sıfır atık proje uygulamaları

- **Yerel Yönetimlerin Güçlü Yönleri**

Türkiye geleneksel yapısına bağlı, modern yaşama geçiş sağlayan, dünyadaki yeniliklere ve gelişmelere uyum sağlamasını bilen ve teknolojiden yaşamın her alanında faydalanılması

Türkiye'nin, gelişmekte olan, hızlı bir endüstri hamlesi gerçekleştiren, sanayileşen, nüfus artışının yaşandığı, toplumsal ekonomik, kültürel ve sosyal değişimin izlendiği bir büyüyen ülke olması

Türkiye'nin AB ile entegrasyon süreci de dikkate alındığında, çevrenin korunmasına yönelik politikalarda da AB standartlarının sağlanmasının öncelikli olarak ele alınması

Yerel yönetimlerin, İdareci, uygulayıcı, takip edici ve son karar verici kurumlar olmaları ve çevre konusunda kamuoyunu ve vatandaşları bilgilendiren, yerinde müdahale eden ve eğitimler veren çalışmalar yapması

Yerel yönetimlerin, merkezi yönetimlere oranla sorunlara daha hızlı müdahalede edip, daha doğru tespitlerde bulunabildiği ve sorunları çözmeye merkezi yönetimlerden daha verimli olduğu bilinmektedir.

Yerel yönetimlerin halka daha yakın olması.

Demokrasi anlayışının ve demokrasinin tam anlamıyla çalıştığı bir göstergesi haline gelen yerel yönetimler her zaman daha iyinin keşfedilmesi amacıyla ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Bu farklılıkların nedenleri genel olarak ülkelerin tarihi, kültür yapısı, nüfusunun demografik dağılımı ve yönetim yapısı ile ilgilidir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018).

ABD mahalli üniteleri, idari düzen açısından, esas itibarıyla yerel kendi kendini yönetim ilkesinin bir sonucu olan demokratik âdemi merkeziyet ilkesine göre kurulmuşlardır. Böylece Amerikan yerel yönetim sistemi, tek merkezli bir niteliğe sahip olmaktan son derece uzaktır. Ülkemiz de dâhil olmak üzere birçok ülkede yerel yönetimlerden söz edildiğinde, yerel yönetim birimlerinin türleri, organları, görevleri, personeli ve mali yapısı gibi konularda bir model oluşturulabilirken, Amerikan yerel yönetim kuruluşları için aynı şeyi yapmak son derece güçtür (Türker, 1999). ABD'de yönetim sistemi çağın ve toplumun ihtiyaçlarına göre sürekli değişebilen canlı bir yapı niteliğinde olup, yeni gereksinimlerin karşılanması amacıyla gerekli düzeltme ve düzenlemeler zamanında yapılmakta, ihtiyacı karşılamayan kurallar atılmakta ve yenileri getirilmektedir (Erkul ve ark. 2016). İleri demokrasi becerisine sahip olan ABD, yerel yönetimlerde günümüze uygun yaptığı değişimlerle diğer ülke yerel yönetimlerine örnek olmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde özerk belediyeçilik (municipal home rule) akımı, belediyelerin yerel nitelikteki işlerine üye devletlerin (state) ya da eyaletlerin karışmasına izin vermez ve kamusal ve toplumsal hizmetlerle kolluk görevlerini yerine getirebilmeleri için, belediyelere gerekli yetkilerin ve kaynakların verilmesini öngörür. Bu ilke "hükümetin halka

olabildiği ölçüde yakın olması ve her yerel topluluğun yerel nitelikteki işleri kendisinin görmesi” şeklinde tanımlanabilir (Keleş, 1994).

ABD ve Almanya’da belediyeyi CEO benzeri profesyonel yöneticiler yönetmektedir. Belediye başkanı ise daha çok temsil ve federe devleti temsil eden vali ile iletişim görevini üstlenmiş durumdadır (Erkul ve ark. 2016). Türkiye’de ise seçilmiş belediye başkanının yetkisinde Genel Sekreter ve Genel Sekreter Yardımcıları birlikte bu görevlileri yürütmektedirler.

ABD’de Konsey-Meclis Sistemi, Almanya’da ise Magistrat Sisteminin uygulandığı belediyelerde, konsey-meclis üyelerinin görev süreleri değişkenlik göstermektedir. ABD’de, Kent Konseyi (City Council) ve Kent Komisyonu (City Commission) seçimleri her yıl yapılmakta ve halkın desteğini kaybeden üye seçilememektedir (Erkul ve ark. 2016). Ülkemizde Belediye Meclisi de, Belediye başkanı ile birlikte 5 yıllığına seçimle görev başına gelirler. Belediye başkanının 5 yıl içinde görevinden ayrıldığında yeni belediye başkanı bu meclisten seçilerek görevine başlar.

Doğal kaynakların hızla tüketilmesi ve tahrip edilmesi, çevre kirliliğine ve çevre sorunlarına neden olmuştur. Doğa korunamamış, insan yaşamı olumsuz yönde etkilenmiştir. Ulusal ve uluslararası yeni çevre politikalarının geliştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Çevrenin sürdürülebilirlik yaklaşımı doğrultusunda gelecek kuşaklara, geçmişten korunarak gelen bugünde muhafaza edilerek gelecekteki haklarına saygı gösterilerek bu kapsamda kullanımı teşvik edilmeli ve bu amaçla sorumlu birimler tarafından gerekli önlemler alınarak gelecek için koruyucu politikalar oluşturulmalıdır.

Küreselleşen dünyada, kontrolsüz sanayileşme ve teknolojik gelişmeler sonucunda oluşan tahribatlar, yıkımlar çevre kirliliğinin oluşmasına neden olmuş ve sonuçta çevre sorunları ortaya çıkmış canlı ve cansız varlıklar etkilenmiştir. Çevre yönetim sistemleri, sanayi ve teknolojinin zararlarını minimuma indirilmesine, çevre kirliliğinin ve tahribatlarının önlenmesine, insanların yaşam kalitesinin arttırılmasına, doğal kaynakların yerinde korunmasına ve yenilebilir kaynakların verimli kullanılmasına katkı sağlayacaktır.

Günümüzde atıklar ile mücadele edebilmek, çevreyi koruyabilmek, endüstriyel ekoloji prensiplerini yerine getirebilmek ve endüstriyel gelişimi sürekli kılabilmek için kullanılan yöntem, felsefe, sistem ve stratejilerden yaygın olarak bilinenleri şöyle sıralanabilir: Yeniden kullanım/ kazanım/ üretim/ dönüştürme, Temiz teknoloji kullanımı, Çevre dostu tasarım ve üretim, Çevre için tasarım, Çevreyi ön planda tutan teknolojiler ve tasarımlar, geleceğin sahibi olacaklardır (Büyükgüngör, 2002).

Uluslararası boyutlara ulaşan çevre sorunları, hızla gelişen, modernleşen ve sanayileşen Türkiye'nin de karşılaştığı en önemli sorunlardandır. Çevre sorunlarının toplum yaşamını olumsuz yönde etkilemeye başlaması, yeni uluslararası geçerliliği olan önlemlerin alınmasına ve kuralların geliştirilmesine neden olmuştur. Bu bağlamda Çevre Yönetim Sisteminin oluşturulması, çıkması muhtemel sorunların, kayıpların önlenmesinde ve çözümünde önemli bir rol oynayacaktır.

Çevre sorunları, ülkelerin kendi içinde kontrol edilemez boyutlara ulaşması ve komşu ülkeleri etkiler duruma gelmesine neden olmuştur. Ulusal boyutlara ulaşan çevre sorunlarının çözümünde, uyulması gereken Çevre Yönetim Sistemleri oluşturulmuştur. Sistemle, çevre sorunlarının tespitinde ve önlenmesinde uluslararası bir standart getirilerek, herkesçe kabul gören bir oto kontrol sistemi oluşturulmuştur.

Dünya'da kabul gören çevre sorunlarının ortaya çıktığı kaynakta çözülmesi gerekliliği anlayışı, yerel yönetimlerin bu alandaki sorumluluğunu ve önemini arttırmıştır. Yerel yönetimlere büyük görevler yüklenilmiştir.

Türkiye'de yerel yönetim birimleri ile ilgili mevzuatlarda çevre ile ilgili önemli düzenlemelere yer verilmektedir. Ancak, çevre sorunlarının ulaştığı boyutlar köklü ve etkin çözümler üretilmesini gerektirdiğinden yerel yönetim birimlerinin çevre sorunlarının çözümü için politikalar üreten, çevre kaynaklarının bilinçli kullanımı, yeniden üretilmesi, korunması ve geliştirilmesi hususlarında hedefler belirleyen ve kararlar alan öncelikli kurumlar olarak işlev görmesi gerekmektedir.

Ülkemizde belediyelerin, EMAS ve ISO 14001 standartlarına uyum noktasında çeşitli ilerlemeler kat etse de, henüz arzu edilen seviyeye ulaşmamıştır. Belediyelerimizin çalışmalarına bakıldığında, ISO 14001 hedeflerinin olduğu ve bu yönde çalışmaların devam ettiği görülmektedir. Türkiye'nin AB adaylık sürecinde, çevre politikalarını ve standartlarını AB' den bağımsız olarak yürütmesi söz konusu olmamaktadır. Ülkemiz kanunlarında çevre konusunda yerel yönetimlere ve özellikle belediyelere düşen görevlere yer verilse de uygulamada eksikliklerimizin olduğu aşikârdır. Çevre sorunlarının ana kaynağından çözüm üretecek olan yerel yönetimlerinde bu doğrultuda, yapısal ve kalıcı sonuçlar elde edebilmesi sağlıklı bir şekilde oluşturacakları çevre politika ve yönetim sistemlerinden geçmektedir. Böylece hem merkezi yönetim tarafından hem de yerel düzeyde uygulanmak istenilen çevre yönetiminin işlerliği olumlu düzeylere ulaşacaktır (Zeytin ve Kırlioğlu, 2014).

Çevre, Anayasa ve yasalarda yer almış olup, kamu örgütlenmesi içinde çevre yönetimi oluşturulmuştur. Sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamak anayasal bir haktır. Çevre hakkı Anayasanın 56. maddesi ile teminat altına alınmıştır. Çağdaş özgürlük anlayışlarının bir sonucu

olarak hakların kullanılmasının, beraberinde ödevleri de getireceği ifade edilmektedir. Bu ödevlerin getirdiği sorumluluk, yerel yönetimlere düştüğü gibi, merkezi yönetimlere de ait olmaktadır. Bilinen şudur ki, yerel yönetimler, merkezi yönetimlere oranla çevre sorunlarına daha hızlı müdahale edebilme olanağına sahiptir. Bunun yanında sorunların doğru tespit edilebilmesi ve çözülebilmesi çalışmalarına yerel politikalarla başladığı düşünülecek olursa, elde edilen sonuç da daha kalıcı olacaktır. (Baykal, 2010).

Fiziki alt yapıdan teknolojiye, eğitimden sağlığa, emniyetten adalete ve demokrasiye kadar olan alanların tamamında gelişmeyi ve yükselmeyi hedef alan Türkiye, geçmiş planlardaki tecrübelerini odağına alarak yerel yönetimlerde de kalkınma aşamalarını tamamlamak ve başarmak durumundadır. Ülkemizde yerel yönetimlerin gereksinimleri, mali gelirleri, bunların öncelik sırası, yapılacak hizmetlerin türü ve genişliği gibi birçok konuda merkezi yönetimin baskın bir belirleyiciliği söz konusudur. AB ve Amerika'daki gibi halkın yönetime katılması, yerel yönetim sorunlarının daha hızlı ve kolayca çözüme ulaşması sağlanmalıdır (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

ABD ve AB'de belediyelerin gelirleri oldukça yüksektir ve uzman, yetişmiş personel istihdam edilmektedir. Planlama, yatırımlar ve yönetim belediyeye aittir. Büyük ölçüde mali kaynaklarını özellikle konut, arsa ve arazi alım satımlarından, yapı ve ruhsat gelirlerinden elde etmektedir. Türkiye'de personel istihdamında uzman ve yetişmiş personele öncelik verilmeli ve gelirlerini arttırmak içinde ABD ve AB benzeri uygulamalardan örnek alınarak yararlanılmalıdır.

Yerel yönetimlerin merkezi yönetimle ve bölgesindeki diğer yönetimlerle ilişkileri, yargı karşısındaki konumları, esnek yapılanmaları, yönetim organlarının oluşturulmasında halkın katılım düzeyi, kararların alınmasında ve uygulanmasındaki katılma mekanizmaları açısından Ülkemizde yeni açılımlara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu alanlarda, başta ABD olmak üzere gelişmiş yerel yönetim sistemine sahip ülkelerin iyi uygulama örnekleri Türkiye için de yol gösterici olabilir (Ayhan, 2008).

ABD'de yönetim sistemi çağın ve toplumun ihtiyaçlarına göre sürekli değişebilen canlı bir yapı niteliğinde olup, yeni gereksinimlerin karşılanması amacıyla gerekli düzeltme ve düzenlemeler zamanında yapılmakta, ihtiyacı karşılamayan kurallar atılmakta ve yenileri getirilmektedir. İleri demokrasi becerisine sahip olan ABD, AB ve Türkiye'ye öncelik yapmaktadır.

ABD'de belediyelerin sosyal ve kültürel aktivitelerin sayısı çok fazladır. Festivaller, özel günler ve hafta sonları dolu dolu geçmekte, Gösteri Merkezleri'nde (City Hall) hep bir etkinlik bulunmakta ve kentin tarihi, kültürel tabii değerleri halkın hizmetine sunulmaktadır.

Belediyeler özellikle ekonomik gelişme konusuna çok önem vermektedir zira ekonomik gelişme yatırımları çekmektedir. Bunun yanı sıra çevre ve su konusu da önemlidir. Belediye çalışanlarında ekipman, donanım, işe yaklaşım ve iş güvenliği önlemleri son derece gelişmiş durumdadır. Türk belediyeleri ve üniversiteleri daha fazla sayıda araştırmacılar göndererek ABD ve Almanya'nın bu deneyimlerinden yararlanabilirler (Erkul ve ark, 2016).

KAYNAKLAR

- AB–Türkiye İş Birliği Derneği, (2003). Avrupa Birliğine Doğru, AB–Türkiye İş Birliği Derneği Yayını, AB Bilinci Serisi No: 3, İstanbul, 2003, s. 31
- Ağacan, İ. (2014). *Çevre kirliliği sorunları ile mücadelelerde Türkiye’ de uygulanan çevre vergileri ve çevre vergisi bilinci*, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Akdur, R. (2005). AB ve Türkiye’de Çevre Koruma Politikaları "*Türkiye'nin Avrupa Birliğine Uyumunu*". Ankara: Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluklarını Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Aksu, A. (2005). *Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde çevre yönetim sistemi ve yerel yönetimler (karşılaştırmalı bir yönetsel model yaklaşımı)* yüksek lisans tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Haziran, 2005 Edirne.
- Al, G. (2009). *Küreselleşme Sürecinde Ekolojik Sorunların Çözümünde Karbon Vergilerinin Rolü*, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Aydın, E. M. ve Bedük, F. (2010). Türkiye’de Çevre Yönetimi ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Uygulamaları Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi.
- Aydın, A. H. ve Çamur, Ö. (2017). Avrupa Birliği Çevre Politikaları ve Çevre Eylem Programları Üzerine Bir İnceleme. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (13) , 21-4. DOI: 10.29029 / busbed.310635
- Ayhan, U. (2008). Amerika Birleşik Devletlerinde Yerel Yönetimler. Sayıştay Dergisi (70), 103-120. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sayistay/issue/61526/918975>.
- Azbar, N. (2013). “Katı ve Tehlikeli Atıklar ve Kontrolü”, Özer Çınar (Ed.); *Çevre Kirliliği ve Kontrolü*, 2. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara, ss. 34-84.
- Bal, D. A. (2015). “Çevre ile İlgili Yeni Yaklaşımlar”, Mustafa Aydoğdu ve Kudret Gezer (Ed.); *Çevre Bilimi*, 5. Baskı, Anı Yayıncılık: Ankara, ss. 184-208.
- Batal, S. (2007). *Yerel Yönetimler Açısından Türkiye ve Avrupa Birliği Çevre Politikalarının Mukayeseli Değerlendirmesi*. Yüksek lisans tezi. T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler

- Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı , İstanbul, 2007.
- Batal, S. (2010). Avrupa Birliği Çevre Politikalarının Temel Özellikleri, *Mevzuat Dergisi*, Yıl: 13, Sayı: 148, ISSN 1306 – 0767. <https://www.mevzuatdergisi.com/2010/04a/06.htm>
- Bayar, S. (1997). *Türkiye’de çevre yönetimi*, yüksek lisans tezi, T.C. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Gebze.
- Bayhan, E. (2006). Doğaya İlişkin İnançlar, Kültür ve Çevre Sorunları Arasındaki İlişkilerin Kurumsal Bağlamda İrdelenmesi. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara.
- Baykal, M. (1995). Çevre Sorunları, Çevre Mevzuatı ve Çevre Örgütleri. İstanbul: AFA Yayınları.
- Baykal, T. (2010). Türkiye’de Çevre Yönetim Sisteminin Yerel Örgütlenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt:7, Sayı:13, s.476-492.
- Bayındır, K. (2019). Tekirdağ İlinde Oluşan Evsel Katı Atıkların İlçeler Bazında Karakterizasyonü. T.C. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Çevre Mühendisliği Anabilim Dalı.
- Bedük, F. (2004). *Türkiye’de çevre yönetimi ve karaman ili için bir örnek uygulama*, yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Çevre Mühendisliği, Konya.
- Belediye Kanunu (2005). Kanun No. 5393, Kabul Tarihi: 3.7.2005, Resmi Gazete Tarihi: 13.07.2005.25874.
- Bıyan, Ö. ve Gök, M. (2014), “Çevre Politikaları Kapsamında Avrupa Birliği ve Türkiye’ de Çevre Vergilerinin Uygulanışı: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 7, S: 2, ss. 281-310.
- Bozkurt, Y. (2013). *Çevre Sorunları ve Politikaları*, 3. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım: Bursa.
- Budak, S. (2000). Avrupa Birliği ve Türk Çevre Politikası. İstanbul: Büke Yayınları.
- Büyükgüngör, H. (2006). “Çevre Kirliliği ve Çevre Yönetimi”, *Toprak İşveren Dergisi*, Sayı: 72, 2006, <http://www.toprakisveren.org.tr/2006-72-hanifebuyukgungor.pdf>, 01.07.2009.
- Can, F. (2016). Çevre Politikasının Ekonomik Araçları. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Temmuz, 2016.

- Canbolat, İ. (1994). Yeni Avrupa Yapılanması ve Türkiye, Marmara Üniversitesi, Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 1-2, Ankara, 1994, ss. 78-79.
- Çetin, F. G. (2012). “Türkiye’de Çevre Politikalarının Yerel Yönetimler Üzerindeki Etkisi: Çankaya Belediyesi Örneği”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss 13-68.
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği (1993). T.C. Resmi Gazete, 7.2.1993.21489.
- Çevre Kanunu Kanun Numarası: 2872 Kabul Tarihi: 9.8.1983 Yayımlandığı R. Gazete: Tarih: 11.8.1983 Sayı: 18132 Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 22 Sayfa: 499
- Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2006). Kanun No.5491, Kabul Tarihi: 26.4.2006, Resmi Gazete Tarihi: 13.05.2006.
- Çoban, Ayşe (2010). *Türkiye’de yerel yönetimler ve çevreyi korumaya yönelik politikaları: vaka analizleri ve Konya Selçuklu belediyesinde bir uygulama*, yüksek lisans tezi. T.C. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Niğde.
- Dağdemir, Ö. (2015). Çevre Sorunlarına Ekonomik Yaklaşımlar ve Optimal Politika Arayışları, 3. Baskı, Gazi Kitabevi: Ankara.
- Demiral, B. (2000). “Türkiye Belediyelerinin Çevre Politikaları”, *Trakya Üniversitesi Dergisi Sosyal Bilimler C Serisi*. 1 (1): 19-25.
- Dervişoğlu, S. (2010). AB Müktesebatının Uyum Sürecinde Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED). *Türk İdare Dergisi*. Sayı:467, s.115.
- Dikmen, A. Ç. (2009), *Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Türkiye’ nin Geleceğindeki Yeri*, yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doruk, S. (2012). *Türkiye’deki çevre yönetimi ve çevre mevzuatının Trabzon İl’indeki işleyişinin araştırılması* yüksek lisans tezi, Karadeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Çevre Bilimleri, Trabzon.
- Durmuş, N. (1993). *Avrupa topluluğu ve Türkiye’de güncel çevre politikaları*. yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: TODAİE.
- Duru, B. (2007). *Avrupa Birliği çevre politikası*. E. Çağrı ve D. Senemoğlu (Ed.), *Avrupa Birliği Politikaları*. Ankara: İmaj Yayınları.
- Egeli, G. (1996). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Çevre Politikaları*, Türkiye Çevre Vakfı

- Yayımları, Ankara, 1996, s. 25.
- Erdem, N. (2015). Çevre Sorunlarının Yerel Yönetimler Kapsamında İncelenmesi. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi. Cilt:7, Sayı:1.
- Ergun, D. (2008). *Türkiye’de Çevre Politikalarının Yerel Yönetimler Açısından Etkinliği*. Yüksek lisans tezi, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı.
- Erkul, H., Kara, H., Şimşek, S. (2016). ABD ve Almanya Yerel Yönetimlerinin Karşılaştırılması. Yönetim Bilimleri Dergisi / Journal of Administrative Sciences Cilt / Volume: 14, Sayı / N: 27, ss. / pp.: 33-58, 2016.
- Eskin, B. (2018). Aksaray İlinde Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Uygulamalarının Analizi. Kesit Akademi Dergisi, (14), 115-126. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kesitakademi/issue/59827/864186>.
- Evin, H. (2002). “ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemleri”, Doktora Semineri, Tekirdağ.
- Frost, G. R ve Wilmshurst, T. D. (2000). The Adoption of Environment-related management accounting: an analysis of corporate environmental sensitivity. Accounting Forum, 24:344-365.
- Günday, M. (2005). İl Özel İdareleri ve Belediyeler, Ankara: İmaj Yayınevi, 2005. ss:3-32
- Gürseler, İ. G. (2008). “İnsan Hakları, Çevre, Anayasa” *TBB Dergisi*, S 75. 199-208.
- Güzel, A. (2001). Sürdürülebilir Kalkınma ‘da Yerel Yönetimlerin Mali Sorumlulukları”, Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Paneli, Vizyon 2023: Bilim ve Teknoloji Stratejileri Teknoloji Örgütü Projesi, TÜBİTAK, 1.-5.
- İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (2017). 2016 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu.
- İçişleri Bakanlığı (1999). Dünyada Mahalli İdareler, İçişleri Bakanlığı Yayını, Ankara
- İl Özel İdaresi Kanunu (2005). T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25745, 4 Mart 2005.
- İl Özel İdaresi Kanunu (2005). Kanun Numarası: 5302, Kanun Kabul Tarihi: 22.02.2005. Resmi Gazete Tarihi 04.03.2005.25745.
- İncedal, S. (2013). *Türkiye’ de yoksulluğun boyutları: mücadele politikaları ve müdahale araçları*, yayınlanmış uzmanlık tezi, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yardımlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

- Hamamcı, C. (1983-1984). “Çevre Hakkı Üzerine Düşünceler”, TODAİE Yay., Cilt: 5-6, s. 171-180.
- Hayırsever, T. F. (2012). “*Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi: Müzakereden Uygulamaya*”, Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi, C: 20, S: 1, ss. 57-97.
- Houtsonen, L. (1997). Education for environmental sensitivity: The experienced urban environment in Finnish teacher education. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 6(2):161-169.
- Karabacak, M ve Armağan, R. (2004). Çevre Sorunlarının Ortaya Çıkış Süreci, Çevre Yönetiminin Temelleri ve Ekonomik Etkileri. Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Y. 2004, C.9, S.2 s.203 – 228.
- Karakuzu, S. (2010). *Türkiye’de çevre politikalarının gelişimi ve çevre vergilerinin uygulanabilirliği*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Karaman, T. Z. (1996): “Sürdürülebilir Turizm”; 19. Şehircilik Günü Kolokyumu; Sürdürülebilir Turizm Planlaması için Ekolojik Bir Çerçeve; İstanbul.
- Karpuzcu, M. (1994). Çevre Kirlenmesi ve Kontrolü, Kubbealtı Neşriyat Yayınları İstanbul, s 134-181.
- Kartal, S. K. (1993). Kent ve Çevre Sorunları, Malatya: Malatya İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Malatya.
- Kayaer, M. (2013), “Bir Çevre Koruma Aracı Olarak Çevresel Vergilerin, Sübvansiyon ve Teşviklerin ve Dış Yardımların Kullanılması”, *Azerbaycan’ın Vergi Journalı*, S: 1/2013, ss. 129-142.
- Kızılboğa, R ve Batal, S. (2012). Türkiye’de Çevre Sorunlarının Çözümünde Yerel Yönetimlerin Rolü ve Önemi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt: 9, Sayı: 20, s. 191-212.
- Keleş, R. ve Yavuz, F. (1983). Yerel Yönetimler. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Keleş, R. (1993). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. ve Can H. (1993). *Çevrebilim*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (1994). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Keleş, R. ve Hamamcı, C. (2005). Çevre Politikası. Ankara: İmge Yayınevi.
- Keleş, R., Hamamcı, C., Çoban, A. (2009). *Çevre Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Keleş, R., Hamamcı, C., Çoban, A. (2012). Çevre Politikası, İmge Kitabevi, Ankara.
- Keleş, R., Hamamcı, C., Çoban, A. (2015). *Çevre Politikası*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Kılıç, S. (2008). “Çevre Politikalarının Oluşmasında Devletin Rolü ve Diğer Çevre Aktörleri”, *Devletin Dönüşümü ve Yeni Dönem Kamu Yönetimi* içinde, Editörler: Mehmet Özel ve Veysel Eren, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kılıç, S. (2008). Çevre Etiği: Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Sonuçları, Ankara: Orion Kitabevi.
- Kızılboğa, R. ve Batal, S. (2012). “Türkiye’ de Çevre Sorunlarının Çözümünde Yerel Yönetimlerin Rolü ve Önemi”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.9, S.20,s.191-212.
- Krause, M. R., Hawkins, V. C., Park, Y. S. A., Feiock, C. R. (2019). Drivers of Policy Instrument Selection for Environmental Management by Local Governments. *Public Administration Review*.ss:477-487.
- Merdun, H. (2013). “Toprak Kirliliği ve Kontrolü”, Özer Çınar (Ed.); *Çevre Kirliliği ve Kontrolü*, 2. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara, ss. 86-112.
- Mutlu, A. (2006). “Küresel Kamusal Mallar Bağlamında Sağlık Hizmetleri ve Çevre Kirlenmesi: Üretim, Finansman ve Yönetim Sorunları”, 21.Türkiye Maliye Sempozyumu: Kamu Maliyesinde Güncel Gelişmeler, Lara/ANTALYA, 10-14 Mayıs 2006.
- Nadaroğlu, H. (1998). Mahalli İdareler Teorisi Ekonomisi Uygulaması, Beta Yayınları, İstanbul.
- Nemli, E. (2000). “Çevreye Duyarlı işletmecilik ve Türk Sanayinde Çevre Yönetim Sistemi Uygulamaları”, İstanbul Sanayii Odası, No: 2000/11, İstanbul.
- Orhan, G. (2005). “Yerel Yönetimler ve Çevre”. *Yerel Yönetimler Üzerine: Güncel yazılar-I içinde*, Editörler: Hüseyin Özgür ve Muhammet Kösecik, Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım, 593–610.
- Özakman, F. (1995). Çevre Ekonomisinin Mikroekonomik Analizi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı.
- Özgener, Ş. (2009). *İş Ahlakının Temelleri: Yönetimsel Bir Yaklaşım*, Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.
- Özsoy, Ş. (2003). “Türk Çevre Mevzuatı ve Çevre Politikaları ile Beton Sektörünün Etkileşimi”.

- Öztaş, C. ve Zengin, E. (2008). Yerel Yönetimler ve Çevre, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, İstanbul, 54, 181-200.
- Öztürk, M. H. (1996). “Petrokimya Sanayiinin Çevre Uygulamaları Açısından Gümrük Birliğinden Etkilenmesi”, Gümrük Birliği ve Çevre – Paneller Dizisi, Kalker Yayın No: 10, İstanbul.
- Palabıyık, Hamit. (2004). Uluslararası Ticaret ve Çevre: Dünya Ticaret Örgütü Üzerine Açıklamalar. (Ed. Yıldırım, Uğur ve Marin, Mehmet Cevher). Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar. Beta Yayınları: İstanbul. ss. 249-272.
- Samoli E, Schwartz J, Wojtyniak B, Touloumi G, Spix C, Balducci F, Medina S, Rossi G, Sunyer J, Bacharova L, Anderson H R, Katsouyanni K (2001). Investigating Regional Differences in Short-Term Effects of Air Pollution on Daily Mortality in the APHEA Project: A Sensitivity Analysis for Controlling Long-Term Trends and Seasonality. Environ Health Perspect, 109:349-353.
- Sarıkaya, Z. H. (2001). Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Çevre Politikaları ve Uygulamaları. 1-10.
- Sarıkaya, M. ve Kara, F. Z. (2007). Sürdürülebilir Kalkınmada İşletmenin Rolü: Kurumsal Vatandaşlık, Celal Bayar üniversitesi İİBF, Yönetim ve Ekonomi, Cilt: 14, Sayı: 2, ss:221-233.
- Seyidoğlu, H. (2002), *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*, 3. Baskı, Güzem Can Yayınları: İstanbul.
- Şengül, Tarık. (2003). “Yerel Devlet Sorunu ve Yerel Devletin Dönüşümünde Yeni Eğilimler”, Praksis Dergisi, sayı.9, İstanbul.
- Şengün, H. (2015). Türkiye’de Çevre Yönetimi ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Uygulamaları. *Strategic Public Management Journal*, 1(1), 109-130. DOI: 10.25069/spmj.289946
- Taban, S. (2008). İktisadi büyüme: Kavram ve modeller, Nobel Yayın Dağıtım, 17.
- Tavşancı, A. (2005). AB Çevre Politikası Çerçevesinde Çevre Vergileri, İktisat İşletme ve Finans Mali ve Ekonomik Sorunlara Yönelik Aylık Yayını, Yıl: 20, Sayı: 236, Ankara, 2005, ss 43-45.
- Taytak, M. ve Meçik, O. (2009). “Küresel Çevre Sorunlarına Karşı Uluslararası Diyalog”. Süleyman Demirel Üniversitesi Uluslararası Davraz Kongresi.

- Tekinalp, Ü. ve Tekinalp, G. (2000). Avrupa Birliği Hukuku, 2. Baskı, İstanbul: Betaş Yayınevi, 2000, ss. 602-604.
- Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2 (2) , 57-73. Retrieved from <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/tr/pub/issue/10265/125901>
- Todaie (1991). 'Kamu Yönetimi Araştırması (KAYA)', TODAİE yayını, s.1.
- Toprak, D. (2006). Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Çevre Politikaları ve Mali Araçlar. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 2 Sayı 4, güz 2006.
- Tortop N.(1996). Yerel Yönetimler Maliyesi (Görev ve Kaynak Bölüşümü), TODAİE Yayınları, Ankara.
- TSE, (Türk Standartları Enstitüsü), (2006), TS ISO 14004: Çevre Yönetim Sistemleri - Prensipler, Sistemler ve Destekleyici Tekniklere Dair Genel Kılavuz, Ankara.
- Turgut, N. (1996). Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasında Katılımın Rolü, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt:52, Sayı:1, ss:701-715
- Türker, M. (1999). Amerika Birleşik Devletlerinde Mahalli İdareler, Dünyada Mahalli İdareler, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Türkeş, M. (1997). Hava ve İklim Kavramları Üzerine, TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi, Sayı: 355, Ankara, 1997, s. 36-37
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982). Kanun Numarası: 2709, Kabul Tarihi: 7.11.1982.
- Türkiye Odalar ve Borsalara Birliği; Vergilemede Global Eğilimler–A. B. ve Türk Vergi Sistemi, Özel İhtisas Komisyon Raporu, Ankara, 2001, s. 194.
- Tüzün, H. (1996). Çevre Yönetim Sistemi, Standart Dergisi, Zaman Kalite Çevre Yönetimi özel sayısı.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (2001). VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005). Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyon Raporu. Yayın No: DPT: 25yın No: DPT: 2538, ÖİK: 554.
- T.C. Çevre Bakanlığı, 1994.
- T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı; Hava Yönetimi Dairesi Başkanlığı, Çevre Kirliliğini Önleme ve Kontrol Genel Müdürlüğü, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Seminer Notları, İstanbul, 2000.

- T.C. Çevre Bakanlığı, Ulusal Gündem 21, Ankara, 2000.
- T.C. Anayasası 1982. Kanun No:2709, Kabul Tarihi:07.11.1982 Resmi Gazete Tarihi: 09.11.1982.1763.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2014). Yerel Yönetimler. Onuncu Kalkınma Planı (2014 – 2018). Özel İhtisas Komisyonu Raporu 2014. Yayın No: KB: 2868 – ÖİK: 718. Ankara
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2018). Yerel Yönetimler ve Hizmet Kalitesi. On birinci Kalkınma Planı (2019 – 2023). Özel İhtisas Komisyonu Raporu 2018. Yayın No: KB: 3040 – ÖİK: 820. Ankara.
- T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, (2005). Çevresel Etki Değerlendirmesi, Ankara: T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı Yayınları, 2005.
- Türkiye Çevre Vakfı Yayını, (2002). Avrupa Birliğinde ve Türkiye’de Çevre Mevzuatı, Ankara, 2002, ss. 133-135.
- Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği; Avrupa Birliği Çevre Mevzuatına Uyum Süreci, Yayın No. TÜSİAD–T/2002-/331, İstanbul, 2002, ss. 26-27.
- Ulucak, R. (2013). İktisat Politikaları Olarak Çevre Politikaları ve Araç Seçimi. *Akademik Bakış Dergisi*, 34, 1-16.
- Ulukent, A. N. (2010). *Avrupa birliği çevre politikaları ve Türkiye*, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne
- Ulusoy A. ve Akdemir, T.(2002). Mahalli İdareler Maliyesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Uşak, M. (2006). *Çevre Nedir?* Mustafa Aydoğdu ve Kudret Gezer (ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Uzel, Serdar. (1995). “BS 7750 Çevre Yönetim Sistemi standardı ve Belgelendirme”, Toplam Kalite ve Çevre kalitesi Paneli Bildirileri, KALDER Yayınları No: 8, İstanbul.
- Ünlü, H. (1991).Yerel Yönetim ve Çevre. İstanbul: IULA.
- Yalçın, A. Z. (2009). Küresel Çevre Politikalarının Küresel Kamusal Mallar Perspektifinden Değerlendirilmesi. Balıkesir Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 21. ss. 288-309.
- Yaşamış, F. D. (1994). Çevre Yönetimi. 1.Çevre Şurası, İstanbul.
- Yaşamış, F. D. (1995a). Çevre Yönetiminin Temel Araçları, Ankara: İmge Kitabevi.

- Yaşamış, F. D. (1995b). “Ulusal ve Yerel Çevre Yönetimleri İçin Etkenlik Ölçütleri”, Yeni Türkiye Dergisi, 5.
- Yılmaz, A., Bozkurt, Y., Taşkın, E. Doğal Kaynakların korunmasında Çevre Yönetiminin Etkinliği. Dumlupınar Üniversitesi, İ.İ.B.F Kamu Yönetimi Bölümü.
- Zengin, E. ve Esedov A. (2010). Çevre Sorunlarının Yerel Özellikleri ve Üsküdar Örneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 59,2, 149-178.
- Zeytin, M. ve Kırılıoğlu, H. (2014). Çevre yönetim Sistemi ve Yerel Yönetimler. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi. Yıl:2, Sayı:5, s.238-254.

Kanunlar

3154 Sayılı Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (R.G. 01.03.1985, Sayı18681)

2872 Sayılı Çevre Kanunu (R.G. 11.08.1983 Sayı: 18132)

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (R.G.,23.07.1983 Sayı: 18113)

Kanun Hükmünde Kararnameler

635 Sayılı Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 636 Sayılı Çevre Orman veŞehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname", 639 Sayılı Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 640 Sayılı Gümrük ve Ticaret Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 641 Sayılı Kalkınma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname,(R.G., 08.06.2011, Sayı 27958 Mükerrer)

648 Sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname (R.G., 17.08.2011, Sayı 28028)

644 Sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname", 645 Sayılı Orman ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname.(R.G. 04.07.2011, Sayı 27984).

İnternet Kaynakları

<http://www.mku.edu.tr/files/1005-4ffd3dc1-0832-4e8f-b9e7-e6e1349a4b0b.pdf>

https://www.ankaratb.org.tr/lib_upload/155_%C3%87evresel%20Etki%20De%C4%9Ferlendirme%20Nedir_09_02_2015_02_2015.pdf

https://www.ab.gov.tr>fasil-27-çevre_92. Erişim: 2021

mevzuatdergisi.com/2010/04a/06.htm. Erişim:2021

https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html

<https://yerelyonetimler.csb.gov.tr/kurulus-ve-gorevler-i-91361>

<https://tuketici.ticaret.gov.tr/kurumsal/gorevlerimiz>

EPA web sitesi, www.Epa.gov: Erişim: 2021

<https://www.ab.gov.tr/3.html>

www.MİGM.com

İl Özel İdareler Kanunu <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5197.htm>. Erişim: 2021

Belediyeler Tanımlanması <http://www.ekitapyayın.com/id/006/01.htm>. Erişim: 2021

<https://www.turkiye-rehberi.net/amerika-birle%C5%9Fik-devletleri-n%C3%BCfus-yo%C4%9Funluk-%C5%9Fehirleri-haritas%C4%B1>